

ОЛЕНА ІЩЕНКО, АНДРІЙ ІЩЕНКО

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

частина перша

Олена Іщенко
Андрій Іщенко

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у двох частинах)

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано Міністерством освіти
і науки України

Київ
Літера ЛТД
2025

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 07.01.2025 № 25)*

*Підручник створено відповідно до Типової програми для 3-4 класів
колективу авторів під керівництвом Р. Б. Шияна*

Іщенко О. Л.

I-98 Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти
(у двох частинах) : Ч. 1 / О. Л. Іщенко, А. Ю. Іщенко. – Київ : Літера ЛТД,
2025. – 112 с.

ISBN 978-966-945-501-7

ISBN 978-966-945-502-4 Ч. 1

Підручник тематично синхронізовано з підручником «Я досліджую світ» (О. Іщенко та ін.), що забезпечує реалізацію принципу тематичної інтеграції. Твори для читання та різноманітні практичні завдання відповідають темам місяця курсу «Я досліджую світ». Крім інтеграції змісту, використано спільні методичні прийоми, а уміння й навички паралельно формуються, закріплюються, удосконалюються під час вивчення обох предметів.

Велику увагу приділено читанню й розумінню текстів різних видів: знаходженню інформації, її поясненню та узагальненню; аналізу змісту текстів та його оцінюванню, а також розвитку мовлення на кожному уроці. Мовні компетенції формуються із залученням прочитаних текстів, а також на матеріалі, близькому дітям.

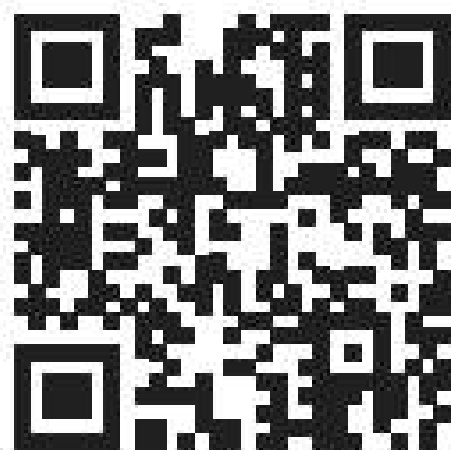
Детальні інструкції до виконання завдань, пам'ятки допоможуть дітям опанувати різноманітні прийоми навчання. А різнорівневі завдання на вибір (А, Б, В) сприятимуть реалізації диференційованого підходу.

У кінці кожного місяця – підсумковий урок «Перевіряємо, що вміємо і знаємо», завдання в якому диференційовано за ступенем складності.

До підручника створено аудіо- (див. e-litera.com.ua) та відеохрестоматію (Youtube-канал видавництва «Літера»).

Електронний додаток до підручника
<http://ukrmova-3k-2024.e-litera.com.ua/>

УДК [811.161.2:028.1](075.2)

ISBN 978-966-945-501-7

ISBN 978-966-945-502-4 Ч. 1

© Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю., 2024

© «Літера ЛТД», 2025

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Дорогі діти!

Учити рідну мову – це величезна насолода. Через мову вам відкриється цілий світ, ви знайдете друзів і краще зрозумієте себе.

Жоден підручник не навчить української мови. Він може тільки допомогти тим, хто хоче вчитися. Сподіваємося, що ви хочете.

Тож читайте, говоріть, пишіть, думайте українською.

Успіхів вам!

Умовні позначення

5 рубрик позначають провідний вид діяльності на уроці:

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

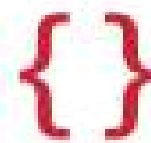
ПИШЕМО ПРАВИЛЬНО

СКЛАДАЄМО ТЕКСТИ

ВЧИМО МОВУ

Правило

Домашнє завдання

Робота в парах

Робота в групах

Пам'ятка

Портфоліо

А Б В Завдання на вибір різного рівня складності

Вересень

І. У ШКОЛІ І НА ВУЛИЦІ

Повторення вивченого в 2 класі. Текст

Цього місяця я буду вчитися:

- розуміти поведінку та емоції героїв твору і висловлювати своє ставлення до них
- доводити свою думку – добирати аргументи
- розрізняти тексти – опис, розповідь і міркування
- усно переказувати тексти – стисло, творчо, за планом, за ключовими словами
- писати невеликі твори, обговорювати їх з товаришами і редагувати
- розуміти, яке значення має колір, величина і накреслення букв у плакатах, рекламі тощо

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ЯК МИ СПІЛКУЄМОСЯ

- 1.** Що відбувається на малюнку? Хто і як спілкується (усно – письмово, грубо – ввічливо, голосно – тихо)?
- 2.** Що, крім мовлення, допомагає в спілкуванні?
- 3.** Прочитайте діалоги. Чи одразу підбрали інтонацію в реченнях без розділових знаків у кінці? Придумайте репліки, яких не вистачає.

- Дивись, будь ласка, під ноги!
- А коли я піду до школи?

4. Виконайте завдання на вибір.

- А.** Запишіть речення в блакитних хмаринках у формі діалогу (див. зразок угорі).
- Б.** Запишіть речення в білих хмаринках у формі діалогу. Поставте в кінці речень потрібні розділові знаки.
- В.** Придумайте речення для рожевих хмаринок. Запишіть у формі діалогу.

5. Визначте вид записаних речень (розповідне, питальне, спонукальне).

6. Розіграйте записані діалоги.

7. Як ви думаєте, де ви найчастіше читаете? У школі? Удома перед сном? Спробуйте протягом трьох днів заповнювати таблицю за зразком. Потім обговоріть у класі результати спостережень. Ви здивуєтеся!

Що читав / читала	Де читав / читала	Навіщо
Оголошення	На зупинці	З цікавості
Ціннік	У магазині	

ЧИТАЄМО УВАЖНО І ВИРАЗНО

1. Прочитайте, вимовляючи на місці пропуску слово, що поряд із рядком. Потренуйтеся кілька разів.

Ранок. П'ять хвилин тому почався []. Та ось хрюскають вхідні []. Спершу лунко – у вестибюлі, – потім глухіше – по коридору – дріботять швидкі []: якийсь неборака запізнився.

Прочинились у кінці коридора [] якогось класу, і тоненький винуватий [] жалібно писнув: «Можна?»

Щось докірливо каже з класу []. Двері зачиняються. І знову нікого.

День почався. Порожньо й [] в коридорах. Тільки шкільний кіт Сократ, [] у крейді, виходить з-за рогу й поважно йде самісінькою серединою коридора. Він [] знає, що, коли подзвонять на [], доведеться йому, задерши [], чимдуж чкурляти звідси. А потім усю перерву гасати по школі, уникаючи палких проявів [] любителів природи.

Всеволод Нестайко

урок
двері

кроки

двері
голосок

вчителька

тихо
весь

добре
перерву
хвоста

дружби

2. Ви прочитали початок повісті Всеволода Нестайка «Одиниця з обманом». Про що може йтися в повісті?
3. Спишіть три перші речення. Де і коли відбувається дія твору?
4. Випишіть із тексту **синоніми** (слова, близькі за значенням) до поданих слів.

Грюкають, голосно, бідолаха, швидко, тікати, бігати.

5. Поділіть слова для переносу всіма можливими способами.

Тоненький, вчителька, подзвонять, уникаючи, дружба.

6. Яким ви уявляєте життя шкільного кота Сократа? Розкажіть про це одне одному.

7. Запишіть два речення про життя кота Сократа.

ЩО МИ ЗНАЄМО ПРО СЛОВО

Скільки
звуків і букв?

3 зв, 4 б, 1 склад

що? Іменник

Споріднені:
щоденний,
удень

День

Багатозначне:

1. Частина доби від
ранку до вечора.
2. Доба 3. Свято

антонім: ніч

Яка
частина
мови?

1. Діти досліджували слово **день** і склали схему. Розкажіть за допомогою схеми про слово **день**. Чи є синоніми до цього слова?

2. За зразком створіть схеми і розкажіть про слова **кінець**, **виходить**, **швидкий**. Скористайтесь тлумачним словником.

3. Спишіть слова, поставте наголос. Які голосні вимовляються нечітко? Підкресліть букви, що їх позначають.

Хвилина, вестибюль, коридор, середина, перерва, природа.

■ Знайдіть речення з цими словами на с. 8 і прочитайте їх.

■ Напишіть диктант у парі (див. пам'ятку на с. 109).

4. Прочитайте мовчки, що говорить учителька, героїня повісті Всеволода Нестайка, про свій клас. Поясніть уживання знака оклику.

– Мій третій «Б» – неможливий! – часто каже Ліна Митрофанівна.

– Мій третій «Б» – найкращий! – так само часто каже Ліна Митрофанівна.

– Мій третій «Б» доведе мене до інфаркту! – каже Ліна Митрофанівна.

– Мій третій «Б» тільки й тримає мене на світі! – каже та сама Ліна Митрофанівна. То коли ж вона каже правду?

■ Спробуйте відповісти на поставлене запитання.

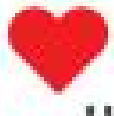

■ Потренуйтеся читати уривок удвох в одному темпі та з однаковою інтонацією. Влаштуйте конкурс на кращий дует читців.

5. Запишіть речення про свій клас, використавши прикметники.

Я ГОВОРЮ **МОВЛЮ**
 ШЕПОЧУ ЗАКЛИКАЮ
 ВИСЛОВЛЮЮСЬ **КАЖУ** **БАЗИКАЮ**
 МУГИКАЮ БАЛАКАЮ ТОРОЧУ

РОЗМОВЛЯЮ

РОЗПОВІДАЮ ПАТЯКАЮ **ТЕРЕВЕНЮ**

МУРКОЧУ **БУРЧУ** **ТОРОХЧУ**

ГАЛАСУЮ ЦВІРІНЬКАЮ

ПОДЕЙКУЮ **БУРМОЧУ**

УКРАЇНСЬКОЮ

ЗБАГАЧУЄМО МОВЛЕННЯ

1. Розгляньте плакат. Дайте відповіді на запитання повними реченнями.

1. На які слова ви звернули увагу найперше? Чому?

2. Де використовують знак ? Що він означає на плакаті? На що він тут схожий?

3. Дієслова на плакаті – це синоніми, антоніми чи омоніми? Що в них спільного, а чим вони відрізняються?

4. Для чого, на вашу думку, створили цей плакат?

2. Прочитайте речення. Доповніть їх доречними дієсловами з плаката. Який словник – орфографічний чи тлумачний – стане вам у пригоді?

1. Дівчатка, що ви ... , як горобці? 2. Припиніть ... ! Уже урок почався. 3. Я нічого не чую – ти щось ... собі під ніс. 4. Я зрозуміло ...? 5. Моя мама вільно ... українською, англійською і німецькою мовами. 6. Тато тобі вже цілу годину 7. Треба працювати, а не язиком 8. Плакат ... громадян прийти на вибори. 9. Говорили, ... – сіли та й заплакали.

■ Поясніть, як ви розумієте останнє речення.

■ Запишіть доповнені речення 1 і 5.

3. Доберіть антоніми (слова з протилежним значенням) до слів. Запишіть слова парами. У дужках зазначте, яка це частина мови (ім., прикм., дієсл.).

Говорити, працюватий, плакали, початок, тихий, почати.

4. Прочитайте слова. Як змінюється значення зі зміною наголосу?

Пла́кати – плака́ти, запла́чу – заплачу́.

■ Складіть речення з цими словами.

- 5.** Прочитайте удвох в одному темпі. Запам'ятайте, як наголошувати слова.

украї́нська	говорю́	торо́чити (<i>постійно повторювати</i>)
украї́нською	кажу́	торочи́ти (<i>витягати ниткі́ з країв</i>
по-украї́нськи	шепочу́	<i>тканини</i>)
	бурмочу́	

- 6.** Прочитайте вірш Григорія Фальковича. Про що він (яка його тема)? До чого закликає поет (яка головна думка вірша)?

ВІРШИК ПРО МОВИ

В кожній мові, в кожному слові –
Роздум, радість чи журба.
Мову хвилі знає річка,
Мову річки знає берег,
Мову берега – верба.

Мову квітів знає бджілка,
Мову білки знає гілка,
Мову гілки – мурашиний
Зосереджений народ.
Знає вітер мову білки,
Знає вітер мову гілки,
Річки, пташки і мурашки –
Тож бо вітер – поліглот¹.

Як він вернеться згори –
Ти із ним поговори,
Та завжди собою будь:
Рідну мову не забудь.

¹ Поліглот – людина, яка знає багато мов. («Полі» у перекладі з грецької означає «багато»: наприклад, полівітаміни.)

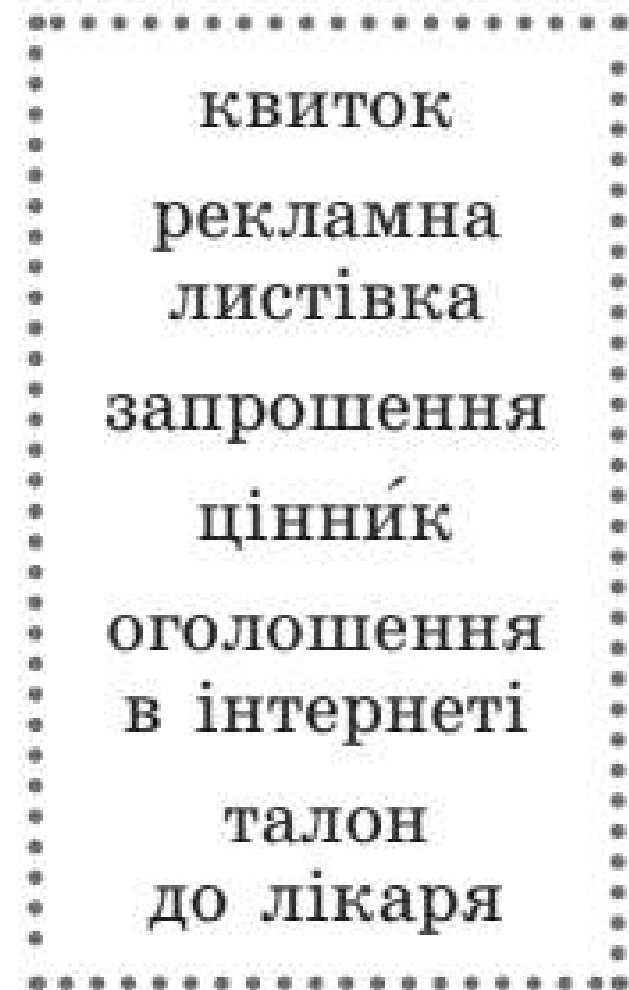
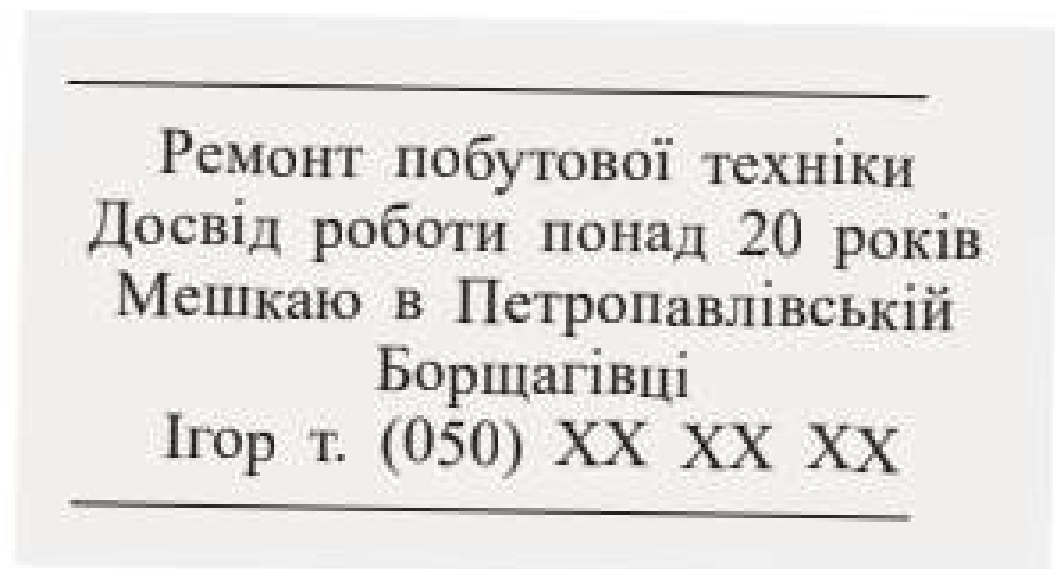
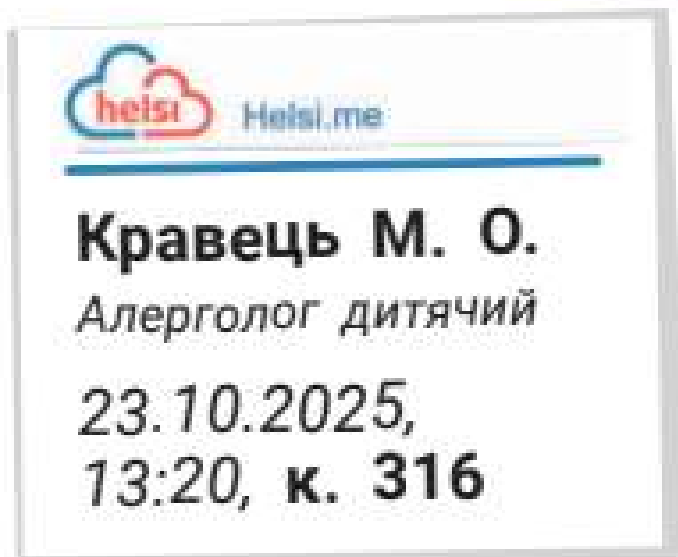
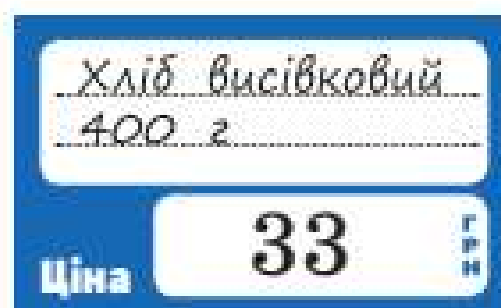
- 7.** Спишіть перші п'ять рядків вірша. Поставте наголос у всіх словах. Підкресліть антоніми.

ЩО, ДЕ, НАВІЩО МИ ЧИТАЄМО

1. Прочитайте. Зверніть увагу на оформлення.
Доберіть до кожного тексту назву з рамки.

2. Поясніть, для чого створено кожен із текстів.

Зразок: Це оголошення написали для того, щоб знайти клієнтів.

3. Прочитайте запитання. Якого тексту вони стосуються? Дайте відповіді на запитання.

1. До якого лікаря талон?
2. Чи приймає лікар дорослих пацієнтів?
3. Яке прізвище лікаря? Це чоловік чи жінка?
4. На яку дату прийом? Який це місяць?
5. О котрій годині прийом? Як по-різному відповісти на це запитання?
6. У якому кабінеті прийом? Як скорочено записано слово **кабінет**?

4. Виберіть один текст (впр. 1) і запишіть до нього 2-3 запитання.

5. Обмінюйтеся зошитами й усно дайте відповіді на запитання одне одного.

6. Прочитайте твердження. Якого тексту вони стосуються? Визначте, які твердження істинні, а які – хибні.

1. Це запрошення від Сергія.
2. Хлопчик запрошує Лану.
3. У дівчинки день народження.
4. Святкувати будуть у дитячому центрі «Веселка».
5. Подія почнеться о 17:00.

7. Виберіть один текст (впр. 1) і запишіть до нього два твердження – вони можуть бути істинні або хибні.

8. Обмінюйтеся зошитами й визначте, істинними чи хибними є складені твердження.

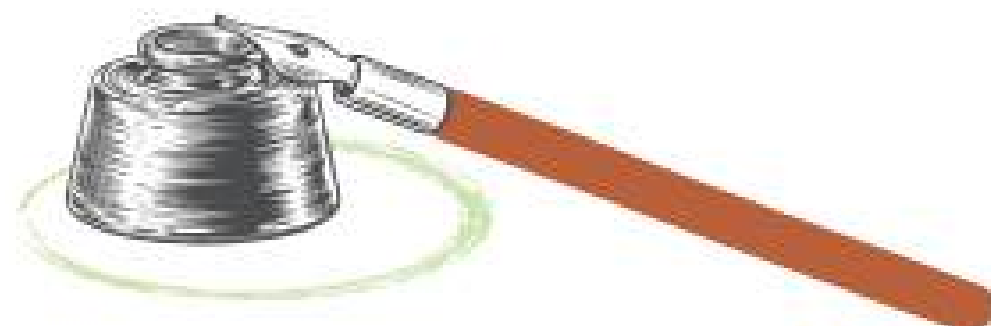

9. Обговоріть у групах результати дослідження «Що, де, навіщо я читаю». Під час обговорення складайте схему. Презентуйте результати класу.

ВІД РЕЧЕННЯ ДО ТЕКСТУ

Текст складається з речень. Речення в тексті пов'язані за змістом. До тексту можна дібрати заголовок. До тексту-розповіді можна поставити запитання *що сталося?* До тексту-опису можна поставити запитання *який?*

1. Складіть речення зі слів. Потім запишіть текст. Про що він?

1. Перами, у, столітті, дев'ятнадцятому, писали, металевими. 2. Чорнильними, потім, ручками, писали. 3. Ручки, сто, кулькові, менше, ніж, винайшли, тому, років.

2. Прочитайте частини в такому порядку, щоб вийшов текст. Це опис чи розповідь? Придумайте назву. Знайдіть зачин, основну частину і кінцівку тексту.

Однак у всі часи учням потрібні старанність, наполегливість і працьовитість.

За якими партами сиділи учні в давнину? Давні греки і римляни тримали воскові дощечки на колінах. У пізніші часи учні сиділи за столом на довгих лавах. Ваші прабабусі і прадідусі сиділи за двомісними партами з похилими кришками. Місце для сидіння і письма були з'єднані нерухомо.

■ Спишіть речення, які підходять до фото.

3. Прочитайте. Це опис чи розповідь? Для чого призначений цей текст? Знайдіть у тексті зайве речення.

Парта дерев'яна виготовлена з натуральної деревини бука. Має підставку для ніг, полицю для зберігання книжок і зошитів. Парту дуже гарненька і зручненька. Ширина столу 90 см, глибина 70 см, висота 46–74 см, вага 30 кг.

■ Обговоріть, чим відрізняється ваша парту від описаної.

■ Випишіть: слова, у яких звук [й] є, а букви й немає; слово з подовженим м'яким звуком; слова з буквою, яка не буває великою.

4. Спишіть текст із вправи 3 без зайвого речення. Підкресліть букви, що позначають м'які звуки.

НАВІЩО ПОТРІБНІ КЛЮЧОВІ СЛОВА

Ключові слова допоможуть вам зрозуміти і запам'ятати зміст тексту. З їхньою допомогою ви зможете переказати текст своїми словами. Ключові слова використовують для пошуку інформації в інтернеті.

1. Прочитайте текст. Випишіть ключові слова (виділені).

Історія гумки

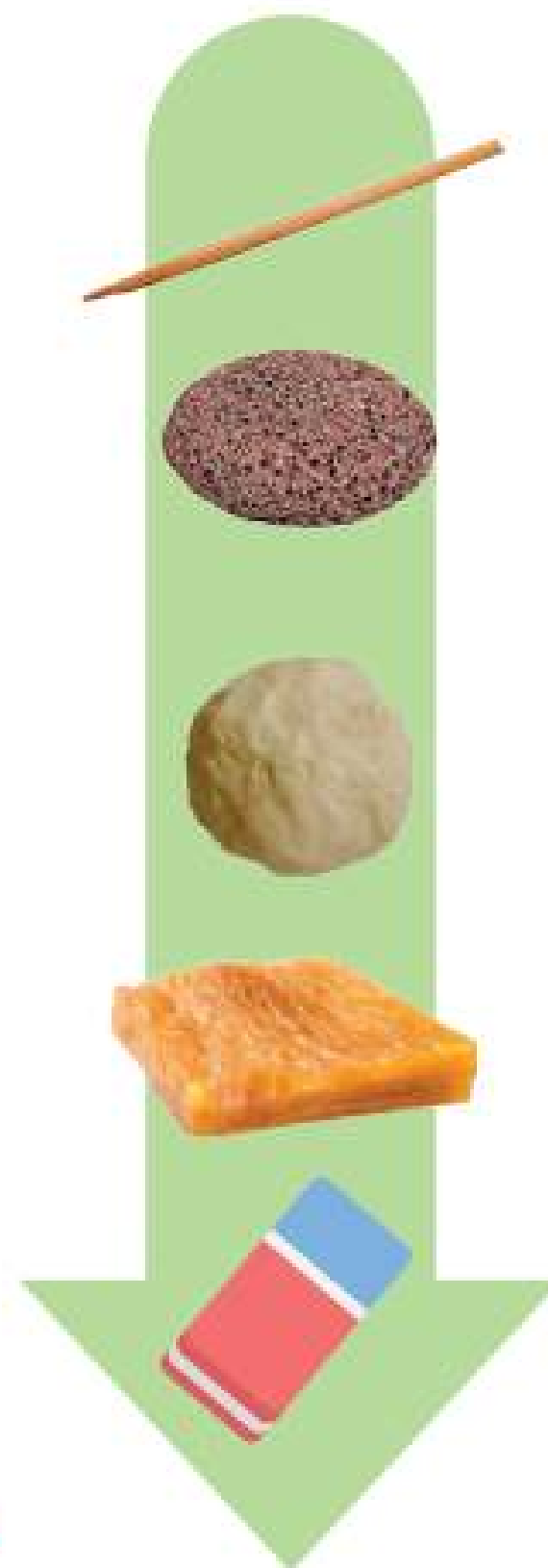
Коли люди навчилися **писати**, їм одразу стало потрібно **виправляти** помилки.

На глиняних і воскових **табличках** помилки зтирали **пальцем** або **пласким кінцем палички**. На **пергаменті** або **папері** витирали за допомогою **пемзи**¹.

Художники робили ескізи шматочком **вугілля** або **графітовим олівцем**. Вони виправляли помилки за допомогою **хлібного м'якуша**. Таким способом користувався Леонардо да Вінчі.

Після відкриття **Америки** **європейці** познайомилися з **каучуком**. Понад 300 років тому один французький учений запропонував використовувати його для **стирання**. Ще через сто років придумали, як зробити з каучуку **гуму**. Гума була міцною, гнучкою і нелипкою.

А невдовзі американський винахідник придумав **олівець із прикріпленою гумкою**.

¹ Пемза – застигла лава з вулкана.

2. З'ясуйте, істинними чи хибними є наведені твердження.

На глиняних і воскових табличках помилки зтирали пальцем.

На пергаменті або папері витирали за допомогою каучуку. Леонардо да Вінчі користувався пемзою.

Олівець з гумкою винайшли в Америці.

3. Розкажіть одне одному про історію гумки. Використовуйте ключові слова і лінію часу.

НАВІЩО ТЕКСТ ДІЛЯТЬ НА АБЗАЦИ

- 1.** Прочитайте. Розкажіть одне одному своїми словами, що таке абзац і для чого він потрібен.

Відступ

Абзац – це одне або кілька речень, написаних на ту саму тему. Ми пишемо з нового абзацу, щоб показати, що починається нова думка.

Текст, поділений на абзаци, легше читати.

Абзацом також називають відступ управо на початку частини тексту.

- 2.** Прочитайте. Скільки абзаців у тексті?

Оля любила грати у футбол із татом. Вона дуже хотіла тренуватися у футбольній команді. Та хіба її візьмуть? Хлопці, мабуть, сміятимуться.

Якось у суботу тато вмовив доньку піти до спортивної школи. Знайома тренерка сказала йому, що там є команда дівчат. Олю радо прийняли.

Тож тепер після уроків дівчинка радісно біжить на тренування. Скоро футболістки гратимуть з командою хлопців!

- Дайте відповіді на запитання своїми словами. Потім зачитуйте абзаци, у яких ви знайшли відповіді.

1. Що любила Оля і про що мріяла?
2. Куди привів дівчинку тато і як її зустріли?
3. Як Оля почувалася на тренуванні?

- Виберіть заголовок, який підходить до тексту, або придумайте свій.

Улюблена гра. Мрії збуваються.
У футболі – тільки хлопці!

- 3.** Випишіть слова, які вживаються замість імені Оля, щоб уникнути повторів.
- 4.** Випишіть із тексту слова, що є спільнокореневими до слів **футбол**, **тренерка**. Позначте в них корінь.

5. Поділіть текст на три абзаци.

Всеволод Нестайко

Всеволод Нестайко – улюблений письменник кількох поколінь українських дітей. Він написав понад 30 книжок, серед яких – «Пригоди в Лісовій школі», «Одиниця з обманом», «Тореадори з Васюківки». Письменник казав, що хотів би пережити дитинство наново – сонячно, весело, цікаво. Бо ж на його дитячі роки припала Друга світова війна, життя в окупованому Києві. Набагато легше писати трагічне й сумне, а важко – смішне, вважав Нестайко: «Для дітей треба писати весело. І щоб читала дитина книжку, не відриваючись».

- Поставте запитання до кожного абзацу.
- Коротко передайте зміст абзаців своїми словами.
- Подумайте, які слова є ключовими. Запишіть їх.
- Спишіть абзац, який вас найбільше зацікавив.
- Які книжки Всеволода Нестайка ви читали?
Чим вони запам'яталися?

6. Спишіть абзац із впр. 2, у якому йдеться про мрії Олі.

ВЧИМОСЯ СКЛАДАТИ ПЛАН ТЕКСТУ

- 1.** Послухайте або прочитайте уривок із повісті Всеволода Нестайка «Одиниця з обманом».

Макароніна

Макароніна вважає, що дівчинкою вона народилася випадково. Її зовсім не цікавило те, що зазвичай цікавить дівчат. Її цікавило тільки те, що цікавить хлопців.

Вона грала у футбол, у хокей, малювала під час уроків на останній сторінці зошита військові кораблі, танки, літаки. І кепкувала з дівчат. Одягалася вона теж тільки як хлопець, і ходила завжди у джинсах чи у шортах. Макароніна категорично не визнавала нічого білого – ні білих сорочок, ні тим паче платтячок, бо за її хлоп'ячою вдачею все біле негайно перетворювалось на брудно-сіре, а то й чорне.

Проте хлопці ревниво ставилися до її хлоп'ячих здібностей. У футбол і в хокей вона грала не гірше, а навіть краще, ніж дехто з хлопців. Але такий уже хлопці народ: не люблять вони, щоб дівчата зазіхали на їхні привілеї.

Та Макароніна ніби не помічала зверхнього ставлення хлопців. І всілякі їхні образливі слова або просто пропускала повз вуха, або, наче м'ячик, одразу відфутболювала якійсь дівчинці.

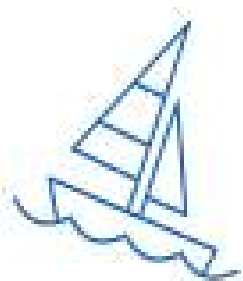
- 2.** Виконайте завдання на вибір.

А Про кого йдеться в тексті? Скільки абзаців у тексті?

Б Прочитайте запитання. У яких абзацах можна знайти відповіді?

- Що любила робити і як одягалася Макароніна?
- Як ставилися хлопці до Макароніни?
- Що цікавило Макароніну?
- Як реагувала Макароніна на ставлення хлопців?

В Як треба розташувати запитання (варіант Б), щоб вони відповідали тексту?

Текст можна поділити на частини. Частина складається з одного або кількох абзаців. До кожної частини можна дібрати заголовок – розповідне або питальне речення. Список таких заголовків – це план тексту.

- 3.** Порівняйте два плани тексту «Макароніна». Який із них складається із розповідних речень, а який – із питальних?

План

1. Що цікавило Макароніну?
2. Що любила робити і як одягалася Макароніна?
3. Як ставилися хлопці до Макароніни?
4. Як реагувала Макароніна на ставлення хлопців?

План

1. Незвичайна дівчинка.
2. Улюблені заняття та одяг Макароніни.
3. Ставлення хлопців до Макароніни.
4. Макароніна не зважає на образи.

- 4.** Прочитайте твір учениці. Поділіть його на частини. Усно складіть план тексту.

Бабуся порадила мені прочитати повість Всеволода Нестайка «Одиниця з обманом».

У цій книжці розповідаються цікаві історії про учнів одного класу. З ними трапляються веселі, а часом прикрі пригоди. Мені сподобалися Галочка і Свєточка, які допомогли Макароніні.

«Одиниця з обманом» – чудова книжка. Обов'язково її прочитайте.

- 5.** Запишіть план тексту (впр. 4) з розповідних або питальних речень.

ВИВЧАЄМО БУДОВУ ТЕКСТУ

1. Пригадайте: у тексті є початок, або зачин, основна частина і кінцівка. Послухайте або прочитайте оповідання Всеволода Нестайка. Знайдіть ці частини в тексті.

Фігура

Коли він уперше зайшов до класу, Ігор Дмитруха сплеснув руками й вигукнув:

– Ух ти! Фігура!

І це прізвисько якось одразу, в одну мить приліпилося до нього. Він був високий, вищий за всіх у класі на цілу голову, а то й на дві, з довгим кумедним носом, з довгими руками, що стирчали з коротких рукавів, вайлуватий і незграбний. Ходив, човгаючи напівзігнутими ногами.

Звали його Юра Хитрюк. Він мав би вже бути в четвертому, але цілий рік пролежав у лікарні. Через ту його хворобу батьки й переїхали зі Львова до Києва, щоб змінити шкідливий для нього вологий клімат.

За вдачею Фігура був добродушний, незлобливий і м'який. Ігор Дмитруха відчув це одразу. Маючи про всяк випадок за спиною своїх «ад'ютантів» Лесика Спасокукоцького та Стасика Кукуєвицького, він підійшов до новачка і в'їдливо чемно спитав:

– Слухайте, дядю, ви правила поведінки учнів знаєте?

– Н-ну з-зна-аю, – враз почервонівши, неквапливо сказав той (він ще й заїкався!).

– Ой, сумніваюсь! – похитав головою Дмитруха. – От що глаголить пункт восьмий правил для учнів?... «Вітай учителів та інших працівників школи, знайомих і товаришів. Виконуй правила вуличного руху». А ти? Ти нас привітав?

– Я... я... кивнув... – ще дужче червоніючи, сказав Фігура.

– Ех ти! «Кивнув»! У нас так не вітаються! У нас кажуть: «Здрастуйте, любі друзі!»

Спасокукоцький і Кукуєвицький хихикнули.

– Припинити! – гримнув на них Дмитруха.

– Привітайся, будь ласка! – лагідно сказав Дмитруха Фігурі.

Фігура повагом підвівся з-за парти і, схиливши голову набік, криво усміхнувся:

– Н-ну... зд-драстуйте... л-любі д-друзі...

А на перерві Ігор Дмитруха підійшов до Фігури, що стояв у коридорі під стінкою, і сказав:

– Ні! Все-таки правил для учнів ти не знаєш! От що глаголить пункт сьомий? «Розумно проводи вільний час: читай книжки, бери участь у роботі гуртків, займайся фізкультурою»... Ну, виконуй правила!.. Займемося фізкультурою. Одійди, будь ласка, од стіни!

І коли Фігура слухняно одійшов, Ігор Дмитруха вигукнув: «Гоп!» – і враз скочив йому на спину. Від несподіванки Фігура мало не заорав носом.

– По конях! – закричав Дмитруха. Спасокукоцький скочив на Кукуєвицького, Валера Галушкинський на Шурика Бабенка, Ляоня Монькін на Вітасика Дяченка. І хвацька кавалерія затупотіла по коридору.

– А ти молодець, Фігуро! Здорово гарцюєш! – сказав Ігор Дмитруха.

Він вийняв із кишені і власноруч приколов до Фігуриних грудей значок із зображенням кінської голови.

А Спасокукоцький та Кукуєвицький подивилися на нього з неприхованою заздрістю і досадою. Вони відчували, що втрачають прихильність командира. І правильно відчували. Першим, найближчим «ад'ютантом» Дмитрухи став з цього дня Фігура.

- 2.** Де відбувається дія оповідання? Хто його герої? Що трапилося в 3-Б класі? Чим закінчилася історія?
- 3.** Чому всі слухаються Ігоря Дмитруху? Чому Фігура так поводить?
- 4.** Знайдіть і прочитайте опис зовнішності Фігури. Навіщо він потрібен?
- 5.** Випишіть із тексту: 1) імена; 2) прізвища; 3) прізвиська; 4) назви міст. Поясніть уживання великої літери.
- 6. А.** Випишіть із тексту три прикметники (який?), що описують характер Фігури.
Б. Запишіть три прикметники, які описують характер Дмитрухи.
В. Запишіть три прикметники, які описують поведінку Спасокукоцького і Кукуєвицького.

ТЕКСТ-РОЗПОВІДЬ І ТЕКСТ-ОПИС

- 1.** Домовтеся, хто працюватиме з текстом-розповіддю (впр. 2), а хто – з текстами-описами (впр. 3). Потім поділіться результатами роботи з класом.

Як це було?

У **тексті-розповіді** йдеться про якісь події.

У **тексті-описі** описується предмет, жива істота або явище.

Який?

- 2.** Доведіть, що це текст-розповідь.

Торік я перейшла в іншу школу. У моєму новому класі була група «крутих». Якщо ти б..єшся, не виконуєш домашні завдан..я, не відповідаєш на запитан..я вчителя – ти «крутий».

А я була «некрутою». Крім того, я боялася кривдників. Мене обзивали, штовхали, висипали пластилін у рюкзак, викидали у смітник змінене взут..я.

Я терпіла ці знущан..я місяць. А потім розказала мамі. Вона записала мене на гуртки фехтуван..я і карате.

Ні, я не почала битися. Просто стала більш впевненою і сил..ною. І це відчули. Цькуван..я припинилося.

- Про що цей текст (яка його тема)?
- Головна думка тексту не висловлена прямо. Як ви її зрозуміли?
- Доберіть заголовок до тексту. Знайдіть зачин, основну частину і кінцівку.
- Поясніть значення слів **круті** і **некруті**.
- Випишіть слова з пропущеними буквами.

3. Доведіть, що це тексти-описи. Що чи кого в них описано?

1. **Булінг**, або **цькування**, – це постійне, спеціальне, агресивне переслідування одного члена спільноти іншим або іншими. Кривдник є сильнішим за жертву. Він може її бити, забирати чи псувати речі, обзивати тощо. Цькування в інтернеті називають **кібербулінгом**.

2. А посеред кабінету, поряд з кріслом, стояла в о н а. Страшнюча пекельна бормашина. Блакитна, обтічної¹ форми, схожа на рубку підводного човна, бормашина дивилася на нього жовтим оком і наче підморгувала (В. Нестайко).

3. Ярикові Божку приснився Ігор Дмитруха. У чалмі, з павиним пером, у блискучому, як у циркового фокусника, халаті. Він сидів на атласних² подушках, а перед ним стояв навколішках весь клас (В. Нестайко).

¹ обтічний – тут: без гострих кутів

² атласний – зроблений із атласу, блискучої і гладенької тканини.

- Поясніть, що таке булінг.
- Доберіть заголовок до тексту 3.
- Чому Ігор Дмитруха приснився Ярикові саме так?
- Висловте припущення, що означає слово **пекельна** у словосполученні **пекельна бормашина**.
- Випишіть прикметники, які описують бормашину.

- 4.** Доберіть синоніми з рамки до поданих слів. Запишіть синоніми парами.

Булінг, рюкзак, кривдник, обзивати, ображати, боятися, блакитний.

Зразок: булінг – цькування

- 5.** Спишіть текст про сон Ярика. Підкресліть прикметники.

ТЕКСТ-МІРКУВАННЯ

Аргументи – докази,
що підтверджують думку.

1. Розгляньте інфографіку.
Про що вона розповідає?

- У якій з наведених країн 15-річні учні витрачають найбільше часу на виконання домашніх завдань? А найменше?
- Скільки часу ви виконуєте домашні завдання (на день, на тиждень)?
- Чи потрібні, на вашу думку, домашні завдання? Чому так і чому ні?

2. Прочитайте два міркування. З яких частин вони складаються?

Чи потрібні домашні завдання?

Я вчуся в третьому класі. Думаю, що дітям не потрібно задавати домашніх завдань.

Ми пів дня працюємо в школі, а потім треба ще вдома працювати. Крім того, через наші домашні завдання вчителі теж працюють більше. Вони ж мусять ці роботи перевірити.

Якщо завдання важке, ми просимо допомоги в рідних. Нащо їм це?

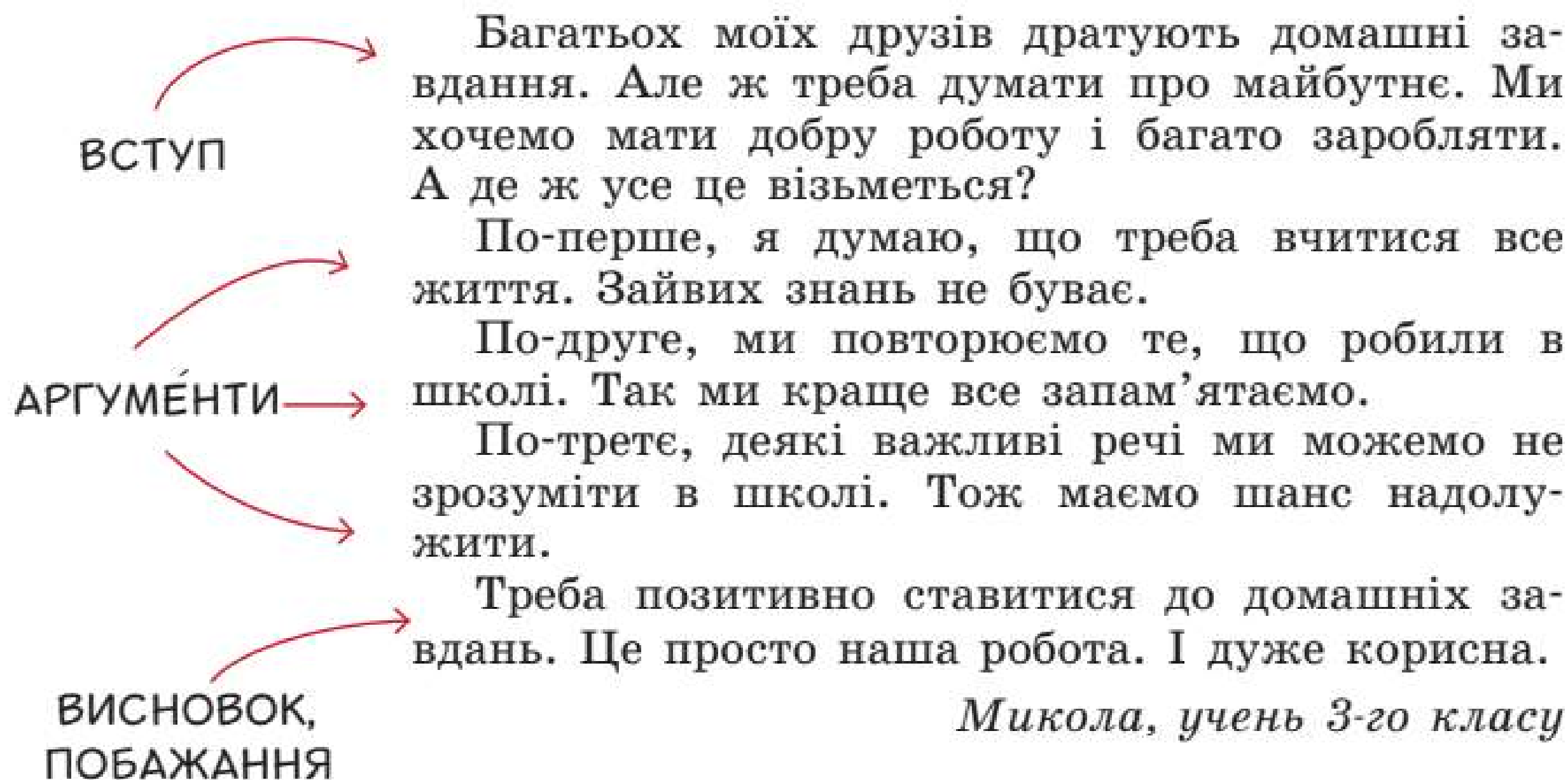
Ми хочемо після уроків погратися і відпочити, а не переживати через домашні завдання.

ВСТУП

АРГУМЕНТИ

ВИСНОВОК,
ОСТАННІЙ
АРГУМЕНТ

Неля, учениця 3-го класу

- Яку думку доводять у кожному творі?
- Назвіть аргументи кожного автора.
- З чиїми аргументами ви погоджуєтесь?

У тексті-міркуванні доводиться або заперечується якась думка, факт, явище.

Чому?

- 3.** Запишіть одну з тем. Потім виберіть і спишіть аргументи на її захист.

Тема 1: Як добре бути дитиною!

Тема 2: Як добре бути дорослим!

Не треба ходити до школи, робити уроки. Можна лягати спати, коли захочеш. Дорослих слухають і поважають. Вони можуть заробити гроші і потім щось купити.

Не треба готувати їжу, прати і прасувати, ходити на роботу, заробляти гроші, відповідати за інших. Можна гратися, навіть трохи вередувати.

- 4.** Запишіть 1–2 аргументи до вибраної теми (впр. 3).

ПЕРЕДАЄМО НАСТРІЙ

1. Прочитайте закінчення оповідання «Фігура».

Одного разу Ігор Дмитруха приніс у школу пістолет. Хлопці аж застогнали, як його побачили. Очей не могли відвести. То був пневматичний духовий пістолет, що стріляв гумовими кульками. Ігореві привіз того пістолета його старший брат-спортсмен.

На великій перерві гордий Ігор Дмитруха, вимахуючи своїм пістолетом, помчав надвір. Хлопці з класу, всі до єдиного, заздрісно сопучи, мовчки побігли за ним у сусідній двір, за сараї.

Фігура намалював на стіні сараю крейдою мішень, і Дмитруха почав стріляти. Треба віддати йому належне – поціляв він добре. І щоразу, як він поціляв, Фігура зі щирим захопленням вигукував:

– О! Молодець!.. О!.. Ух ти!.. О!..

* Раптом з-за стіни сараю з'явилося маленьке смугасте кошеня. Глянуло на хлопців, ворухнуло хвостиком і стиха нявкнуло.

У Ігоря Дмитрухи враз загорілися очі.

– Увага! Починається полювання на бенгальського тигра!

І, виставивши вперед руку з пістолетом, став підкрадатися до кошеняти.

– Н-не т-треба! – прохально сказав Фігура.

– Мовчати! – огризнувся Ігор. – Не заважати мисливцю!

І, прицілившись, вистрілив по кошеняті. Кошеня стріпнуло лапкою, по якій він вцілив, і жалібно нявкнуло. Але чогось не тікало. Воно було, мабуть, ще дурне й не розуміло небезпеки.

Фігура в два кроки підскочив до кошеняти і схопив на руки.

– Що?! – скрикнув Дмитруха. – Ану віддай тигра!

– Н-не віддам! – дивлячись спідлоба, тихо мовив Фігура. – Йом-му ж б-боляче!

Його довгі руки, що стирчали з коротких для нього рукавів курточки, ніжно притискали до грудей кошеня.

– Оддай зараз же бенгальського тигра, кар-рикатур-ра заїкувата! – люто просичав Дмитруха і схопив кошеня за хвіст.

І тут сталося несподіване. Фігура взяв Дмитруху двома пальцями за носа і прищемив так, що той скрикнув і одпустив кошеня. *

Тоді Фігура обережно поставив кошеня на землю, спокійно одним рухом одібрав у Дмитрухи пістолет і закинув на дах сараю. Потім згріб Дмитруху і підняв на руки.

Дмитруха безпорадно засмикався й задригав ногами. Фігура одніс його до калюжі під ринвою, поклав долілиць на землю, притис коліном, узяв однією рукою за чуба і почав носом умочати в калюжу, примовляючи:

– П-пункт о-останній п-правил поведінки учнів г-глаголить: «Б-ережи п-природу!» А ти що робиш? Га? Ану кажи – б-будеш мучити тварин? Б-будеш?

Хлопці стояли мовчки. Дмитруха хотів щось крикнути, але тільки пустив у калюжу бульки. Нарешті не витримав і попросився:

– П-пусти! Ну п-пусти! Не б-буду! Не буду б-біль-ше!

І Фігура одразу пустив.

Здаля долинув дзвоник на урок. Хлопці, так само мовчки, не кажучи ні слова, побігли до школи. А капітан футбольної команди, верховода Ігор Дмитруха сидів навпочіпки під ринвою біля калюжі і гірко-гірко плакав.

Фігура. Ілюстрація
Вадима Ігнатова

радість
гордість
заздрість
захоплення
злість
гнів
здивування
розпач

2. Обговоріть, як змінюється настрій героїв оповідання (скористайтеся словами в рамці). Прочитайте за особами уривок між зірочками *.

3. Чи здивувало вас закінчення історії? Пригадайте, яким був Фігура на початку розповіді. Що змінилося? Чому? Як змінилося ваше ставлення до цього героя?

4. А. Коротко розкажіть про вчинок Фігури.
Б. Спробуйте пояснити поведінку «глядачів».
В. Чи правильно вчинив Фігура? Поміркуйте. Наведіть свої аргументи.

ГОТУЄМОСЯ ПИСАТИ ТВІР

1. Діти, готуючись до твору, складали схеми. Хто з них збирається писати розповідь, хто – опис, а хто – міркування? Поясніть свою думку.

ЛЕСЯ

РОМАН

ВІРА

До тексту-розповіді
можна поставити
запитання *що сталося?*

До тексту-опису
можна поставити
запитання *який?*

До тексту-міркування
можна поставити
запитання *чому?*

2. Виберіть одну схему (можете перемалювати в зошит і доповнити). Розкажіть, що б ви писали у творі за такою схемою.

- 3.** Спишіть слова. Про кого вони вам нагадали? Які слова описують характер, а які – зовнішність героя?

Високий, довгий кумедний ніс, довгі руки, вайлуватий, незграбний, добродушний, незлобивий, м'який.

- До якої частини мови належить більшість слів зі списку?
- У якому творі – розповіді, описі, міркуванні – вони знадобляться?

- 4.** Прочитайте ключові слова. До якої частини мови вони належать? Яку історію вони допоможуть розповісти? По черзі читайте по слову і складайте речення (усно).

Приніс, помчали, стріляв, з'явилося, нявкнуло, вистрілив, схопив, прищемив, відпустив, закинув, умочав, примовляв, попросився, пустив, плакав.

Зразок: Приніс. Якось Ігор Дмитруха приніс у школу пістолет.

- 5.** Напишіть диктант у парі.

Ад'ютант, перерва, кош^еня, небез^зпека, фут^тбольний.

- 6.** До яких творів – опису, розповіді чи міркування – підходять такі заголовки?

Чому всі слухаються Дмитруху?

Знайомтесь: Фігура

Як Фігура Дмитруху покарав

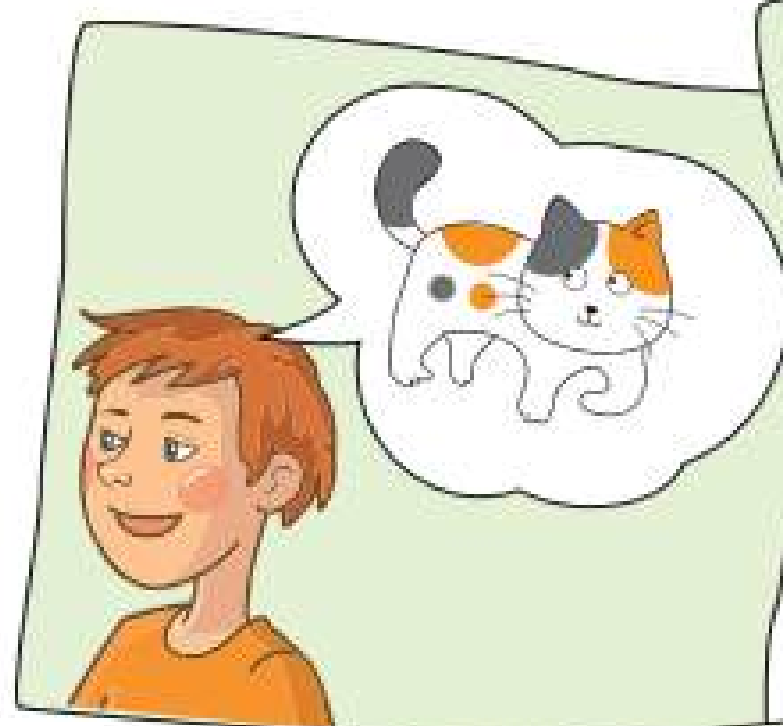
- 7.** До якого твору – опису, розповіді чи міркування – підходить такий план?

План
1. Чи правильно вчинив Фігура?
2. Як поводить себе Ігор Дмитруха?
3. Чому я схвалюю вчинок Фігури?

ПИШЕМО І РЕДАГУЄМО ТВІР

1. Розгляньте малюнки і схему.

Дмитруха звик командувати.
Фігура зробив правильно.
Не можна ображати інших.

Думаю, що буду писати

Роблю замітки

Розповідаю товаришу

Записую

Перевіряю

Спочатку
Потім
Після того
Насамкінець

- Розкажіть за допомогою малюнків і схеми, як хлопчик пише твір. Використайте у своїй розповіді слова в рамці.
- Для завершення не вистачає ще одного малюнка і пункту пам'ятки. Що варто домалювати і дописати?

2. Назвіть аргументи за і проти вчинку Фігури.

За	Проти

3. Пригадайте будову тексту-міркування. Запишіть свої міркування на тему «Чи правильно вчинив Фігура?» (3–5 речень). Можете використати такий початок речень.

Я думаю, що Фігура...

По-перше, ... По-друге, ... Отже,

4. Обговоріть свої тексти в парі – див. пам'ятку «Як я аналізую текст товариша», с. 110.

5. Подивіться, як зроблено виправлення в тексті.

Чи правильно вчинив Фігура?

Я думаю, що Фігура ^{зробив} ~~поступив~~ правильно.

По-перше, Ігор Дмитруха ^{завжди} ~~командував~~.

По-друге, ~~Ігор Дмитруха~~ ^{він} ~~знущався~~ над іншими дітьми і навіть кошенятами.

Отже, Фігура молодець. Провчив Ігора ^я ~~Дмитруху~~.

ЯК Я РОБЛЮ ВИПРАВЛЕННЯ У СВОЄМУ ТЕКСТІ ...

1. Закреслюю зайві слова, речення.
2. Слова, які потрібно замінити, закреслюю.
Акуратно пишу над ними потрібне слово.
3. Вставляю потрібне слово чи речення.
4. Змінюю порядок слів – надписую над словами відповідні цифри.

6. Перевірте свій твір. Зробіть виправлення, якщо потрібно.

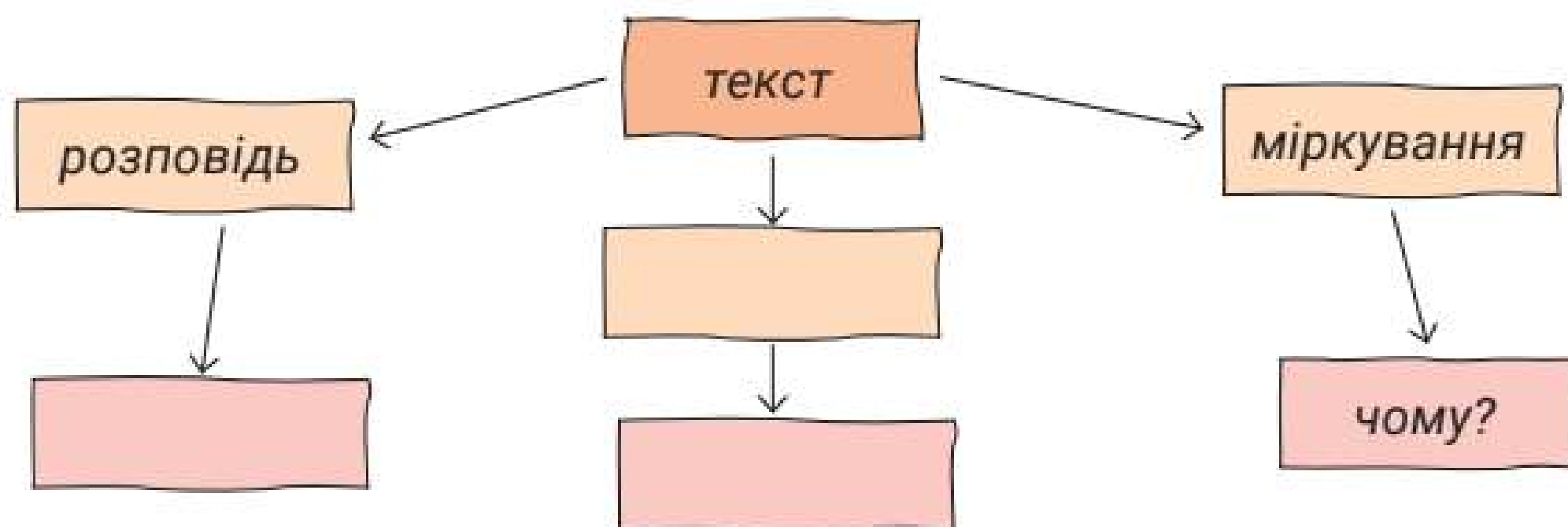
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. По черзі розкажіть одне одному:

- що таке текст-розповідь, текст-опис і текст-міркування;
- що таке тема і головна думка тексту;
- що таке абзац.

2. Перемалюйте в зошит і доповніть схему «Типи текстів».

3. Виконайте завдання на вибір.

- А.** 1) Прочитайте. Подумайте, як переставити абзаци, щоб утворився текст.
- 2) Придумайте і запишіть заголовок.
- 3) Запишіть текст, уставляючи пропущені букви.
- 4) У наступному рядку після тексту запишіть: це текст-розповідь, текст-опис чи текст-міркування.

Переходь вулиц.. тіл..ки там, де дозволено. Не поспішай, коли загорілося зелене світло. Обов..зково переконайся, що всі машини зупинилися. Переходь швидко, але не біжи. Переходити вулицю в натовпі безпечніше.

Правила дорожн..ого руху мають виконувати всі.

Дотриман..я цих правил може зберегти жит..я тобі й іншим люд..м.

- Б.** 1) Прочитайте.
2) Придумайте і запишіть заголовок.
3) Спишіть текст, поділяючи його на абзаци і вставляючи пропущені букви.
4) У наступному рядку після тексту запишіть: це текст-розповідь, текст-опис чи текст-міркування.

Дітям до 14 років заборонено їздити на велосипеді по дорогах, де їзд..ть автомобілі. Кататися можна на подвір..х, на стадіонах, у парках. Мален..ким діт..м можна їздити по тротуару на дитячому велосипеді. Дотриман..я цих правил може зберегти жит..я тобі й іншим люд..м. Вирушаєш у дорогу – перевір справніст.. велосипеда. Не забувай про засоби захисту і світло-відбивний жилет.

- 5) Напишіть відповідь на запитання: «Де можуть їздити на велосипедах діти до 14 років?».

- В.** 1) Прочитайте.
2) Придумайте і запишіть заголовок.
3) Спишіть текст, поділяючи його на абзаци і вставляючи пропущені букви.
4) У наступному рядку після тексту запишіть: це текст-розповідь, текст-опис чи текст-міркування.

В автомобілі обов..зково пристібайся ременями безпеки. Сідай і виходь з автомобіля з боку тротуару. Пасажири – це важливі учасники дорожн..ого руху. Для них є свої правила. Дотриман..я цих правил може зберегти жит..я тобі й іншим люд..м. У громадському транспорті тримайся за поручні і не притуляйся до дверей. Не чіпай сумки чи пакети, залишені без нагляду. Повідом про них водія чи кондуктора.

- 5) Складіть і запишіть план тексту.

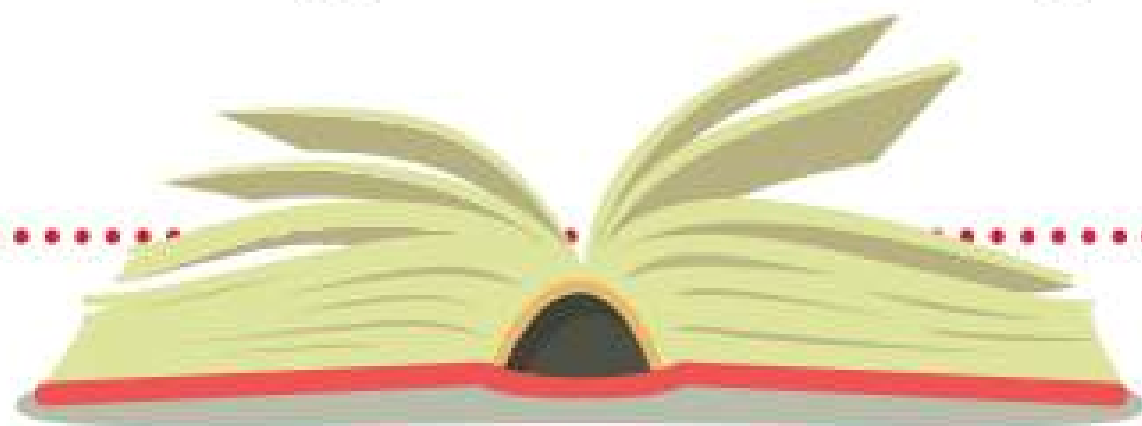

ВІКТОРИНА МІСЯЦЯ

«10 з 10»

1. Як звали шкільного кота з повісті «Одиниця з обманом»?
2. Як звали вчительку Спасокукоцького і Кукуєвицького?
3. Як називає вітер у «Віршику про мови» Григорій Фалькович?
4. Чим були вкриті дощечки, на яких писали давні греки і римляни?
5. Чим виправляв помилки Леонардо да Вінчі?
6. Як, на думку Всеволода Нестайка, треба писати для дітей?
7. Що малювала на останній сторінці зошита Макароніна?
8. Яким було ім'я та прізвище Фігури?
9. Що було зображено на значку, який Ігор Дмитруха причепив Фігурі?
10. Що зробив Фігура з пістолетом Ігоря Дмитрухи?

Можна користуватися підручником!

Виграють перші 5, хто напише правильні відповіді на запитання. Зазвичай це 1–2 слова. Або працюйте в групах, у парах – по черзі читайте запитання і відповідайте.

II. Я ПІЗНАЮ СВІТ

Речення

Цього місяця я буду вчитися:

- визначати: *Хто? Що? Де? Коли? Чому?* у художньому творі
- з'ясовувати, чому змінюється настрій героїв твору і чи можна було цьому зарадити
- читати вірші із задоволенням, розуміти їх, ілюструвати, створювати звуковий супровід і навіть писати
- висловлювати припущення про те, навіщо написаний текст
- складати речення різних видів і правильно їх оформлювати на письмі
- знаходити в реченні головні члени – підмет і присудок та поширювати речення другорядними членами

ОПИСУЄМО ГЕРОЇВ

1. Послухайте або прочитайте оповідання.

Як Олег Петрович став Олегом Петровичем

Пані Оксана Грушевська пила зелений чай з коржиками та свіжою полуницею. Аж тут хтось подзвонив у двері. Пані Грушевська любила гостей, тож радо пішла відчиняти. На порозі стояв сусід Петро Іванович, а в руках він тримав коробку з тортом.

– Можна до вас? – сором'язливо усміхнувся він.

– Звісно, заходьте. Це так мило з вашого боку! Вишневий – мій улюблений, а в мене якраз свіжий чай!

Петро Іванович геть зніяковів, почервонів та, зрештою, поставив пакунок на стіл. Господиня взяла ножа, щоб нарізати торт, аж тут в коробці щось зашаруділо. Петро Іванович швиденько прикрив її обома руками.

– Вибачте, але це не зовсім торт! – мовив сусід майже пошепки.

Пані Оксана відповіла так само:

– Мені здається, що це взагалі не торт. Ви хоч самі знаєте, що там всередині?

– Так.

– І ви навіщо принесли це мені?

– Так.

– Ну, то, може, покажете?

– Так, – утретє погодився Петро Іванович і розкрив коробку.

Там на купці зеленої травички сиділа (чи лежала) черепаха.

Пані Грушевська настромила на ніс окуляри і з цікавістю поглянула на рептилію.

– Який чудовий представник *Testudo graeca* [тесту́до гре́ка], або грецька суходільна черепаха! – вона задоволено потерла долоні. Нахилилася нижче.

– А що це в нас на панцирі? Невже тріщина?

– От власне, так, – учетверте погодився сусіда. – Розумієте, я підібрав її на вулиці, вона звалилася з тротуару на проїжджу частину!.. А ви ж ветеринар.

– Я веду гурток біології, – виправила його пані Оксана.

– Ну то я ж і кажу, розумієтеся на тваринах.

Поки вони з'ясовували, що вчити дітей і лікувати тварин – це різні речі, черепаха полишила коробку, підійшла до мисочки з полуницею, витягла шию, яка враз зробилася довгою-предовгою, і почала принюхуватись. А наступної миті черепаха зробила «Гам!» і згамала половину найбільшої ягоди. Червона м'якоть полуниці заляпала черепасі носа й очі. Якщо не знати, що вона вкусила ягідку, можна було уявити, що це монстр-рептилоїд, який щойно когось роздер на шмаття.

– Оце так пащека! А перемурзалася, точно як Олег із 6-В: той аж труситься за полуницями! – здивувалася пані Грушевська.

Потім вона взяла черепаху до рук і оглянула зусібіч. – То ти в нас хлопчик! До речі, Петре Івановичу, ви вже дали ім'я своїй знахідці?

– Та коли? Я ж щойно її, тобто його, знайшов і одразу до вас, тільки й устиг, що в супермаркеті коробку від торта випросити.

– Що ж, раз він такий любитель полуниць, як Олег, буде Олегом. Але ж ви його врятували, то назвемо по батькові на вашу честь – Петровичем! А тріщина на панцирі – це не травма, то від нестачі кальцію і вітаміну D3. Облаштуємо Олегу Петровичу затишне місце з ультрафіолетовою лампою, будемо годувати по науці – і скоро тріщина затягнеться. Лампу, до речі, придбаєте ви.

Вчителька навіть вдома є вчителькою, тож Петро Іванович пішов виконувати домашнє завдання. А пані Оксана Грушевська засіла в інтернеті, щоб знайти якомога більше інформації про догляд за черепахами.

Валентина Захабура. Панцир, лапи й крила пані Оксани

- 2.** Що вас здивувало? Чого ви очікували від оповідання з такою назвою?
- 3.** Хто є героями оповідання? Спробуйте розповісти про них лише за допомогою іменників і прикметників.
- 4.** Уявіть, що черепаху принесли вам. Що б ви робили?
- 5.** А що робить пані Грушевська? Що вона знає про черепах і звідки? Що потрібно дізнатися?

ВИЗНАЧАЄМО ВИД РЕЧЕННЯ

1. Випишіть із оповідання «Як Олег Петрович став Олегом Петровичем» речення, у якому:

- 1) розповідається, що почула пані Грушевська, коли пила чай;
- 2) Петро Іванович просить дозволу зайти;
- 3) пані Грушевська запрошує Петра Івановича до квартири.

- Підкресліть розділові знаки в кінці речень.
Прочитайте правило нижче.

Люди спілкуються одне з одним з певною метою. Щоб щось розповісти, спитати або попросити чи змусити зробити, тобто спонукати. Тож за метою висловлювання речення бувають **розповідні, питальні і спонукальні**.

2. Визначте вид речень за метою висловлювання. Спишіть. У дужках відповідно зазначте (Р), (П), (С).

Ви навіщо це мені принесли? Покажіть, що всередині.
На купці зеленої травички сиділа (чи лежала) черепаха.

3. Розіграйте розмову пані Грушевської з Петром Івановичем. Доречно користуйтеся жестами. Обговоріть, речення якого виду ви використали.

4. Прочитайте. Порівняйте вимову та розділові знаки в кінці речень кожного рядка. Визначте вид кожного речення за метою висловлювання та інтонацією.

Це не черепаха. А хто? Черепах.
Це не черепаха! А хто?! Черепах!

За інтонацією
речення бувають
окличні (!)
і неокличні (. ?).

5. Запишіть речення так, щоб вийшов текст. У дужках скорочено зазначте вид речень.

Тоді обов'язково прочитайте книжку Валентини Захабури «Панцир, лапи й крила пані Оксани».

Валентина Захабура пише книжки, грає на гітарі і прекрасно співає, виступає з віршами і піснями.

Ви любите веселі книжки?

УЖИВАЄМО ЗВЕРТАННЯ

1. Прочитайте. До кого звертаються в реченнях?

1. Ви ж ветеринар, пані Оксано! 2. До речі, Петре Івановичу, ви вже дали ім'я своїй знахідці? 3. Олеже, тобі бракує кальцію і вітаміну D3.

Звертання – це слово або словосполучення, яке називає того, до кого звертаються в реченні. В усному мовленні звертання виділяється інтонацією, а на письмі – комами або знаком оклику.

2. Спишіть речення із вправи 1. Підкресліть звертання. Обведіть кольоровим олівцем розділові знаки до і після звертання.

3. Прочитайте. Знайдіть звертання. Поясніть уживання розділових знаків.

1. Доброго дня, Алло Сергіївно. 2. Привіт, Лідусю! 3. Вітаю вас, шановні пані й панове, на нашому святі. 4. Як же я за вами скучила, мої ріднесенькі! 5. Андрію! Ходімо швидше! 6. Пане, передайте на два квитки, будь ласка.

■ Наведіть приклади ситуацій, коли доречні такі звертання.

4. Прочитайте спочатку мовчки, а потім уголос. Спишіть тільки речення зі звертанням. Вставте пропущені розділові знаки.

1. Попрошу в пані коробку від торта. 2. Чи не дасте мені пані коробку від торта? 3. Обов'язково купіть лампу дорогий сусіде. 4. Тітонько ви черепаху не губили?

 5. Запишіть по одному питальному і спонукальному реченню зі звертанням. Перевірте роботи одне одного.

 6. Спишіть. Підкресліть звертання. Вставте пропущені розділові знаки.

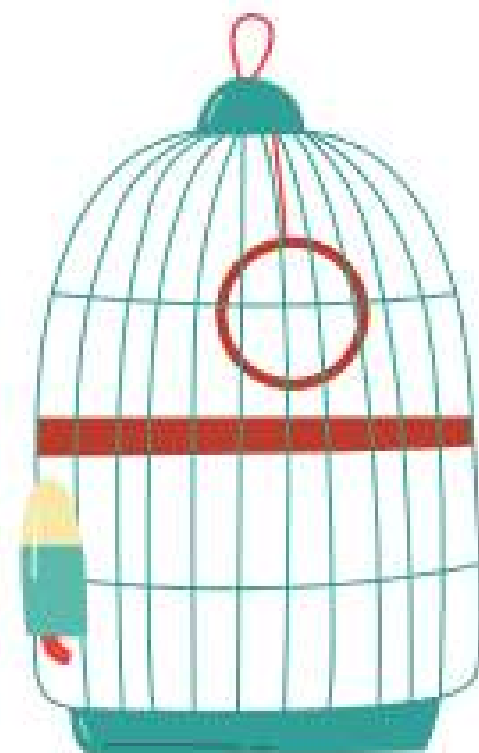
1. Ходімо, хлопці до класу. 2. Олено Петрівно, я забув зошита. 3. Дорога бабусю! Вітаю зі святом. 4. Ви нас чуєте любі друзі?

З'ЯСОВУЄМО: ХТО, ДЕ, КОЛИ

1. Чи чули ви слово **дзуськи**? Що воно може означати? Послухайте або прочитайте оповідання.

Дзуськи!

Пані Грушевська пила ранкову каву на балконі. Поряд із нею, на підлозі жував травичку Олег Петрович.

– Ох, Олеже, як я люблю сонце! От підвищать мені зарплату – і гайнемо у відпустку на твою історичну батьківщину – до Греції!

– Дзуськи! – відповів Олег Петрович.

– Ну, чому ж одразу «дзуськи», – трохи обурилася пані Оксана. А потім замовкла і уважно подивилася на черепаха. Вона знала, що ці рептилії доволі розумні. Утім, щоб говорити людською мовою!

– Олеже, повтори, будь ласка! – попросила вона.

– Дзуськи! – радо повторив Олег Петрович, ані на мить не припиняючи жувати траву.

– Може, я перегрілася і в мене слухова галюцинація? Не могла ж я збожеволіти?

– Дзуськи! – гаркнув хтось просто в неї над вухом. З переляку вона ледь не беркицьнула з крісла.

Жінка повільно повернула голову на звук і побачила, що на бильцях балкона сидить папужка. Був він одноокий, пір'я на потилиці стирчало дибки. Справжнісінький пірат! Пташка схилила голову і пильно стежила єдиним оком, чи залишаться крихти від круасана, з яким пані Оксана пила каву.

Пані Грушевська поклала крихту на долоню і обережно піднесла руку до поруччя.

– Не бійся! Я нічого поганого тобі не зроблю. Пригощайся!

– Дзуськи! – знову повторив несподіваний гість (це мало означати: «Ха, я й не збирався тебе боятися!») і сміливо сів їй на руку.

– Ти загубився? Треба віднайти твоїх господарів. Вони ж, мабуть, тебе шукають.

– Дзуськи! – «Не загубився?» чи «Не шукають?» – тут пані Оксана не зрозуміла. А папужка доїв крихту і пробіг по

її руці аж до плеча, на якому звисав блискучий ланцюжок від окулярів.

Папужка зацікавлено почав його смикати.

– То ти в нас бешкетник! Це мій ланцюжок!

– Дзуськи! – заперечив папужка: «Мій!»

– Ти – вуличний розбишака, але ми з Олегом Петровичем тебе перевиховаємо!

– Дзуськи! – відповів гість, тобто «Не перевиховаете!».

– Зараз ми тебе погодуємо пташиною їжею. А потім я зроблю твоє фото і допис в будинковий чат. Можливо, ти взагалі сусідський!

– Дзуськи! – відказав папуга, що мало означати: «Я не місцевий!».

Пані Грушевська надіслала фото й оголошення в будинковий чат. А також надрукувала кілька варіантів та розклеїла біля найближчих зупинок громадського транспорту.

Проминув серпень, а господарі Дзуськи так і не знайшлися. Час від часу телефонували різні діти, називали якісь слова, але жодного разу правильне. Особливо пані Грушевську вразили варіанти: «Байрактар», «Джавелін» і «Трактор».

«Овва, скільки папужок загубилося у нашому місті останнім часом. Кожна пташка знає лише одне слово!» – спантеличено міркувала пані Оксана.

За Валентиною Захабурою.

Чий папуга?
Знайшовся хвилястий папужка.
Хлопчик з бойовим характером.
Одноокий. Господарі мають знати те єдине слово, яке він любить повторювати.
Звертайтеся до Оксани Грушевської за номером:
8 (096) XX XX XXX

2. Полічіть, скільки разів трапляється в оповіданні слово **дзуськи**. Як його розуміє пані Оксана? Спробуйте читати так, щоб передати ці значення й емоції.
3. У який час і де відбувається дія оповідання? Як ви це зрозуміли?
4. Намалюйте папугу. Порівняйте свої малюнки. Хто найуважніший читач?
5. Для чого пані Грушевська написала оголошення? Яка інформація обов'язково має бути в оголошенні?

ДОСЛІДЖУЄМО ВІРШІ

1. Прочитайте вірші.

Котик

Котик, котик,
Золотий животик,
А хвостик залізний –
Не ходи нам пізно!

Не буди ще з ночі
Нам медвяні очі,
Медом, соне, ти
Очі нам масти.

Будемо ми спати,
А мати співати.
І ти, наш коточку,
Задрімай в куточку.

Микола Вінграновський

Віє вітер з-під воріт

Віє вітер з-під воріт,
У воротях – сірий кіт.
Вітер сірому котові
Чеше вусики шовкові.

Ясне сонце вплива,
Коту спинку пригріва.
Кіт воркоче, кіт муркоче,
Ніби щось сказати хоче.

Максим Рильський

Вірші поділяють на рядки. Рядки часто об'єднують у строфи. У віршах не завжди є рима. Часто у вірші головне не події, а почуття, якими хотів поділитися автор.

2. Виберіть кожен по віршу і напишіть відповіді на запитання:

Як називається вірш? Хто автор? Скільки рядків у вірші? Скільки строф? Чи є у вірші рима? Які слова римуються? Випишіть їх.

3. Обміняйтеся зошитами і перевірте роботи одне одного.

4. Обговоріть, якими почуттями хотіли поділитися поети.

У реченні назву вірша пишемо з великої букви і в лапках.

ШУКАЄМО ПІДМЕТ

1. Розгляньте малюнки. Доберіть до них речення з рамки. Назвіть, **хто** або **що** щось робить.

Повітряна куля летить.
Дівчинка спить.
Кіт спить.
Пес спить.
Дракон читає.
Кактус росте.

- Про кого йдеться в реченнях, які ви прочитали?
Хто спить? Хто читає? Що росте?

2. Прочитайте слова у двох стовпчиках.

Дмитруха
Фігура
Черепак
Папужка

смикнув
рятує
з'їв
ображав

Підмет називає, про кого або про що йдеться в реченні. Він відповідає на питання *хто?* або *що?*

- Виконайте завдання на вибір.

А. Складіть речення зі слів двох стовпчиків. Підкресліть підмет.

Зразок: Папужка смикнув.

Б. Складіть речення зі слів двох стовпчиків і доповніть.

Зразок: Папужка смикнув за ланцюжок.

В. Складіть речення про персонажів книжок, які ви читали. Підкресліть підмет.

Зразок: Луї боявся монстрів.

- 3.** Спишіть речення із вправи 1. Підкресліть підмет.

ШУКАЄМО ПРИСУДОК

1. Розгляньте малюнки. Прочитайте речення.

Весела дівчина їде на самокаті.
Радісно біжить коричнева такса.
Кудись летить пташка.
Кольорові будинки тішать око.
Поряд ростуть дерева.

■ Що роблять герої (предмети) на малюнках? Дівчина що робить? Їде. Такса що робить? Біжить.

■ Придумайте ще по одній дії для кожного предмета на малюнку. Наприклад: *Дерева шелестять.*

2. Прочитайте слова у двох стовпчиках.

Вітер	написала
Петро Іванович	віє
Макароніна	приніс
Грушевська	малювала

Присудок пояснює, що говориться про підмет. Відповідає на питання *що робить?*, *що зроби́ть?*, *що роблять?*, *що зроблять?*, *що робив?*, *що зробив?*

- Виконайте завдання на вибір.

А. Складіть речення зі слів двох стовпчиків. Підкресліть підмет і присудок.

Зразок: Петро Іванович приніс.

Міркуйте так: Петро Іванович (*що зробив?*) приніс.

Отже, приніс – присудок.

Б. Складіть речення про персонажів книжок, які ви читали. Підкресліть підмет і присудок.

Зразок: Луї боявся монстрів.

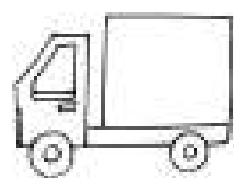

3. Спишіть речення з вправи 1. Позначте в них підмет і присудок.

ОПИСУЄМО ВІДЧУТТЯ

1. Прочитайте вірш третьокласниці. Визначте його тему.

Я іду до школи.
І що я бачу?

Я бачу машини. Машини їдуть швидко.

Я іду до школи.
І що я чую?

Крячуть ворони в сусіднім парку.

Я іду до школи.
Я відчуваю запах.

Спекли духмяний хліб у нашій пекарні.

Я іду до школи.
І смак я відчуваю.

Жую я «Орбіт». Та жуйка м'ятна.

Я іду до школи.
Про дотик не забули?

Холодний сильний вітер дме в обличчя.

Бачу що?
Машини.

Їдуть як?
Швидко.

В парку яким?
Сусіднім.

Жуйка яка?
М'ятна.

2. Створіть свій вірш, замінивши кольорові рядки описом своїх відчуттів. Запишіть його чи надрукуйте. Намалюйте ілюстрації.

3. Презентуйте свої роботи в класі. Обговоріть їх (див. пам'ятку «Як я аналізую текст товариша» на с. 110).

4. Виберіть найдовше речення зі свого вірша і проаналізуйте його за зразком.

1. Знаходжу підмет і присудок.

Холодний сильний вітер дме в обличчя.

2. Шукаю слова, пов'язані з підметом.

Вітер (який?) холодний, сильний.

3. Шукаю слова, пов'язані з присудком.

Дме (куди?) в обличчя.

5. Обмінюйтеся реченнями з товаришами. Проаналізуйте речення одне одного.

СТВОРЮЄМО ПОДКАСТ

У першому класі ви вже читали уривок із вірша Юліана Тувіма «Паротяг» (переклад Івана Малковича). Тепер ви можете записати виконання вірша (цього та інших) у супроводі звукових ефектів – створити подкаст.

Паротяг

Старий паротяг на пероні пітніє,
аж ллється із нього маснюща олія,
посопує, мліє.
Тяжкий і великий, він дише і дмуха,
жар з розпашілого черева буха:
Бух-ух-ух! Пуф-уф-уф! Чух-пах-пах, пух!
Пурхає пара, як хмара, як пух!..
Раптом – СВИСТ!
І знову – СВИСТ!
Пара – БУХ!
Колеса – В РУХ!
Спершу, немов череПАха бляШАна,
РУшила маШІна ЗАспано по ШПАлах,
ШАрпнула ваГОни – і тягне наТУжно –
крутяться, крутяться колеса дружно!
Чахкають, бахкають щораз гучніше,
і мчаться вони все прудкіше й прудкіше!..
Куди ж вони їдуть? Куди ж то? А прямо –
ПО рейках, ПО рейках, ПО рейках, ПОлями,
по ГОрах – ліСАми – через мости –
кваплять, бо треба, щоб поїзд устиг!
А ПОїзд, а ПОїзд поТУркує сТУкотом –
ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТУК-то-то...

Подкаст – окремий аудіо-файл або серія таких файлів, що публікуються на одному ресурсі інтернету.

1. Поділіть між собою рядки. Домовтеся, як читати: коли пришвидшуватися, а коли уповільнюватися; де тихіше, а де гучніше.

2. Об'єднайтеся ще з одною парою. Подумайте, якими звуками можна супроводжувати читання вірша (тупати ногами, гудіти, шипіти тощо).

3. Презентуйте роботу груп. Запишіть своє виконання на телефон.

ВИЗНАЧАЄМО ЗВ'ЯЗОК СЛІВ У РЕЧЕННІ

Іменник, прикметник,
дієслово – це частини
мови. Підмет і присудок,
другорядні члени – це
члени речення.

1. Спишіть речення. Підкресліть підмет і присудок.
Надпишіть, якими частинами мови вони виражені.

Зразок: Веселі ^{ім.} колеса ^{дієсл.} потуркують стуком.

1. Пара гаряча зчинила той рух!
2. Крутяться колеса дружно.
3. Рушила машина заспано по шпалах.

2. Розшифруйте схеми. Запишіть речення.

паротяг ↔ пітніє
↓ (який?) ↓ (де?)
старий на пероні

ллється ↔ олія
↓ (звідки?) ↓ (яка?)
з нього маснюща

- Поміркуйте, з яких слів утворилося слово **паротяг**.
Наведіть приклади подібних слів.

Усі слова в реченні, до яких можна поставити питання, називаються **членами речення**. Підмет і присудок – це **головні члени речення**. Решта слів – **другорядні члени речення**.

3. Запишіть речення за допомогою схем, як у завданні 2.

1. Моя бабуся живе в Івано-Франківську.
2. Наш клас їздив поїздом на екскурсію.
3. Запорізький потяг прибуває о п'ятій.

- Надпишіть, якими частинами мови виражені підмет і присудок.
■ Поясніть, чому підмет і присудок називають головними членами речення.

4. Знайдіть синоніми в завданні 3. Розкажіть, чи подобається вам подорожувати цим транспортом. Запишіть про це три речення.

5. Виберіть завдання.

А. Складіть схему речення: Швидкісний потяг скоро рушає.
(див. завдання 2).

Б. Доповніть речення: (Які?) (колеса) (крутяться) (як?).

В. Складіть речення: (Який?) (хто?) (що робив?) (де?).

ВЧИМО ВІРШ НАПАМ'ЯТЬ

1. Прочитайте вірш Оксани Сенатович у блакитному прямокутнику кілька разів.
2. Потім прочитайте вірш у наступному прямокутнику, називаючи пропущені слова. (Усі інші варіанти затуліть.) Кожен варіант читайте доти, доки не прочитаєте без помилок.
3. **А.** Спишіть перші два рядки вірша і намалюйте до них ілюстрацію.
Б. Хто є героями вірша? Намалюйте їх і выпишіть із вірша їхні репліки.

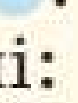
У вірші, який треба вивчити, можна закривати слова монетами.

Чапля і крапля

Страшно чаплі під кущем:
Груші падають дощем.
З гілля скрапують, мов краплі,
Кожна крапля у пів чаплі.
У пів чаплі? Страшно краплі:
Вдвічі менша я од чаплі!
Стало смішно-смішно чаплі:
Вдвічі більша я від краплі!

Чапля і крапля

Страшно під кущем:
Груші падають .
З скрапують, мов краплі,
Кожна крапля у пів .
У пів чаплі? краплі:
Вдвічі я од чаплі!
Стало смішно-смішно :
 більша я від краплі!

і крапля

 під кущем:
 падають .
З скрапують, мов ,
 крапля у .
У пів чаплі? :
 я од чаплі!
 смішно-смішно :
 більша я від !

 і
 під :
 .
З , мов ,
 у .
У ? :
 я од !
 - :
 я від !

ПОШИРЮЄМО РЕЧЕННЯ

- 1.** Розгляньте таблицю. Сформулюйте правило, які речення називають непоширеними, а які – поширеними.

Непоширене	Поширене
Я <u>спізнився</u> .	Я <u>спізнився</u> до школи.
<u>Зламався</u> автобус.	Посеред дороги <u>зламався</u> наш <u>автобус</u> .

- 2.** Прочитайте. Зробіть речення непоширеними (усно).

Таня два роки живе в Канаді.

Роман майже щодня пише їй повідомлення.

Він ще не дуже швидко друкує.

Набір тексту забирає багато часу.

Може, Таня вже щось написала?

На жаль, Таня не може одразу відповісти.

Різниця в часі між Черкасами і Ванкувером становить 10 годин.

- Одне речення спишіть. Підкресліть підмет і присудок. Усно поставте запитання від головних членів до другорядних.

- 3.** Прочитайте. Перетворіть речення на поширені і запишіть.

1. Почався урок (який?). Ми розповідали (що?). Вчителька слухала (як?).

2. Небо потемніло. Ми побачили. Ми почули. Почався дощ. Ми сховались.

- 4.** Порівняйте речення. Що і як змінилося у змісті, інтонації?

Зачини двері! Ярино, зачини двері, будь ласка.

- Спишіть, доповнивши речення звертанням і словом *будь ласка*.

Дай книжку. Не перебивай мене. Ходімо додому.

- 5.** Поширте речення (на вибір) якомога більшою кількістю другорядних членів.

Почалися канікули.

Пташки відлітають.

Діана читає.

ВИЗНАЧАЄМО ПРИЧИНУ І НАСЛІДОК

1. Прочитайте оповідання. Знайдіть місце в тексті, коли змінюється настрій героя.

Ще не все втрачено

Одного приємного сонячного дня Іполит Собакевич, короткошерста такса, порався на кухні в чудовому настрої. Він саме закінчив наводити лад у шафі з килимками, ще раніше помив вікна, а тепер із друшляком у лапці чекав, поки доваряться спагеті.

Сонце світило, вікна блищали, а серце Собакевича сповнювало блаженство. І таке велике, що зненацька в нього виникло бажання потанцювати. Тож він затанцював – отак, із друшляком у лапці. А коли цього виявилось замало, він вирішив поділитися своєю радістю з іншими. Отож Іполит схопився за телефон і подзвонив до свого найкращого друга, кота Алоїза Киціана, щоб запросити його на обід. Потім він побіг до спагеті. А оскільки вони були ще не готові, Собакевич дещо надумав. Якщо того блаженства в ньому так багато, то він наділить ним близьких і далеких (хоча, мабуть, занадто далеких) знайомих із собачої соцмережі «Собача Будка».

Він зробив фото на тлі чистих вікон і помістив його на своєму профілі з підписом: «Я щасливий, бо варю обід». А принагідно пробігся очима й по інших профілях. Однак через те, що він побачив, раптово зник апетит. З монітора на нього вискочили кубки – нагороди з виставок, медалі з усіляких там показів, а також посмішки з-під пальм і з басейнів. Знайомий кокер-спанієль гордо демонстрував гігантську індіанську корону з пір'я, а одна пуделька – павиний хвіст.

А ці підписи! «Я махаю до вас із найвищої гори світу!», «Я щойно виграла в конкурсі танців!», «Я найкращий дресирувальник миші. Ось мій диплом із відзнакою». І ніхто, ніхто не сфотографувався з друшляком для зціджування

макаронів! Ніхто, ніхто не написав, що щасливий, бо помив, бач, вікна.

І вмить задоволення від приємного і корисно проведеного дня змінилося в серці Іполита Собакевича на заздрощі й відчуття, що він повний невдаха.

Атож, він єдина такса, яка не може перед світом і знайомими із «Собачої Будки» абсолютно нічим похвалитися. Іполит видалив уже неактуальний радісний запис, вимкнув комп'ютер і поплентався цідити спагеті, які до того часу вже встигли приклеїтися до горщика.

– Я навіть спагеті не вмію як слід зварити, ох, я нікчема... Все пропало... Як нема чим козирнути, то нема чого пхатися в ту «Собачу Будку»...

– «Собача Будка»? – зацікавився Киціан, який вже стояв на порозі. – Ти говориш про це дивне місце, що створили собаки, аби між собою вихвалитися?

– А хіба коти не мають свої «Будки» в інтернеті?

– Звісно, ні! Ми, коти, не любимо з кимось порівнюватися – ми для цього надто виняткові, – пирхнув Киціан.

Присутність найкращого друга справила таке гарне враження, що Іполит перестав думати про «Собачу Будку». І хоч дивовижне блаженство вже не повернулося, та, коли вони сіли до щедрого столу й запалили свічки, він почувався цілком непогано.

– Якщо зробити знімок згори, то виглядатиме майже як у ресторані... І чого на фотографіях усе виглядає інакше, ніж у реальності?

Роксана Єнджієвська-Врубель. Переклад Ірини Тучапської

2. Дайте відповіді на запитання реченнями з тексту.

- Що робив Іполит Собакевич до відвідання «Собачої Будки»?
- Який у нього був настрій?
- Яким був наслідок відвідання Іполитом соцмережі?
- Чи справді відбулися якісь зміни в житті Іполита?

3. Порівняйте ставлення до соцмереж Іполита та Киціана.

4. Напишіть відповідь на запитання (три речення):

Чого мене навчило оповідання «Ще не все втрачено»?

ЧИТАЄМО ІНТЕРВ'Ю

Є ТАКА МОВА!

Олена Чигрин

ЗАХОПЛИВІ ПРОФЕСІЇ:

Тетяна Радченко – сурдоперекладачка

Тетяна Радченко народилась у батьків, які нечують. «Усе найкраще, що є в моєму житті, – завдяки жестовій мові», – переконана вона.

Тетяна Радченко – вчителька української жестової мови, керівниця творчого гурту «Соняшник», перекладачка новин на «1+1»

Яка мова є вашою рідною?

У моєму житті є три рідні мови: жестова мова, українська і російська. Не знаю, якою з них сказала своє перше слово. Мабуть, жестовою, бо батьки не чули і розмовляли зі мною нею.

Тільки-но дитина починає говорити прості речення, вона допомагає батькам, які нечують, спілкуватися. З іншими членами родини, сусідами, у магазині, у лікарні, будь-де.

Мої глухі батьки дали мені все, що мали би дати батьки своїй дитині. Головне – це любов до людей.

*Якими були
ваші шкільні роки?*

Школа... школу не любила. Зараз це називають булінгом. Однокласники глузували з того, що в мене «німі» батьки.

Своїх батьків ніколи не соромилася і завжди відстоювала їхню гідність. Часто це доводилося робити і кулаками.

*Що є важливим
для сурдоперекладача?*

Головне для перекладача будь-якої мови – постійно спілкуватися з носіями. Світ не стоїть на місці, з'являються нові слова. Треба бути готовим учитися і вдосконалюватися все життя.

На моїй полиці найголовніші книжки – різні тематичні словники. Коли зустрічаю новітній термін – відкриваю смартфон і шукаю його походження та значення. Потім шукаю синоніми.

А ще я навчаю української жестової мови дітей з порушенням слуху. Це найкраща частина моєї роботи сьогодні.

- 1.** Прогляньте інтерв'ю. Знайдіть заголовок, підзаголовок.
Хто брав інтерв'ю? У кого?

Керую творчим колективом дітей. Найбільше мої діти люблять себе виражати в жестовій пісні.

Чи важко вивчити жестову мову?

Так само, як і будь-яку іноземну мову. Жестова мова дуже емоційна і багатогранна.

Я говорю «глуха людина» про людину із жестомовної спільноти. Я можу так говорити, бо я з цього середовища. Проте для загалу толерантним є вислів «люди з порушенням слуху».

Іноді одним жестом і емоцією на обличчі, напрямком рухів можна передати більше, ніж то звучить в усному мовленні.

Що ще дала вам жестова мова?

Завдяки жестовій мові я потрапила на телебачення і в кіно. Збулася і моя акторська мрія...

І я й далі робитиму все, щоб люди з вадами слуху мали достойне життя.

*За матеріалами
life.pravda.com.ua*

- 2.** Виберіть одне запитання інтерв'ю та відповідь на нього. Потім розкажіть класу, про що прочитали.

- 3.** Запишіть відповіді на 2–3 запитання. Відповідайте повними реченнями. Можна виписати речення з інтерв'ю або відповісти своїми словами.

1. Яка професія в Тетяни Радченко?
2. Чи любила героїня інтерв'ю школу? Чому?
3. Як смартфон допомагає Тетяні Радченко в роботі?
4. Яку свою роботу Тетяна Радченко любить найбільше?
5. Дізнайтеся значення слова **толерантний**. Поясніть своїми словами.
6. Перечитайте текст у рамці. Навіщо його виділили?

- 4.** Обговоріть, з якою метою журналістка Олена Чигрин створила цей текст. Що вас здивувало, вразило в інтерв'ю? Що вам особисто дало прочитання цього тексту?

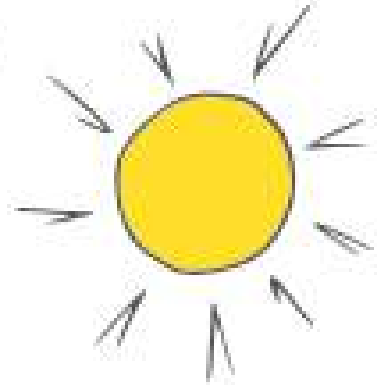
- 5.** Запишіть відповідь на запитання: Чому Тетяна Радченко любить свою професію?

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. По черзі розкажіть одне одному:

- яка відмінність між розповідними, питальними і спонукальними реченнями;
- коли в реченні потрібно ставити знак оклику;
- як знайти підмет і присудок у реченні.

2. Виконайте завдання на вибір.

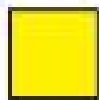
А. 1) Прочитайте.

2) Спишіть, вибираючи з дужок потрібну букву. Замість поставте потрібний розділовий знак.

3) У перших трьох реченнях підкресліть підмет і присудок.

4) Знайдіть і підкресліть звертання.

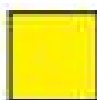
Сонце пекло нещадно. Іполит (с, С)обакевич лежав на моріжку перед своїм домом. Він ледве дихав. Собакевич не міг навіть долізити до миски з водою.

– Ну чому я не побудував басейну – стогнав він.

– Ти, друже, просто не хотів, – нявкнув (а, А)лоїз.

Б. 1) Прочитайте.

2) Спишіть, заповнюючи пропуски. Замість поставте потрібний розділовий знак.

3) У першому, другому й останньому реченнях підкресліть підмет і присудок.

4) Знайдіть речення зі звертанням і поставте кому.

5) Запишіть відповідь на запитання: Що радив Киціан Іполиту?

Іполит обклався журналами «Собачий інтер..ер». Він дивився фотографії басейнів та їхніх щасливих власників.

– Іполите облиш журнали. Вони шкодять твоєму здоров..ю, – невдоволено нявкнув Киціан.

– Басейн змінює жит..я... Як би мені добре жилося

Спека відібрала Собакевичу розум і слух.

В. 1) Прочитайте.

2) Спишіть, виправляючи помилки. Замість поставте потрібний розділовий знак.

3) У перших трьох реченнях підкресліть підмет і присудок.

4) Знайдіть речення зі звертанням і поставте кому.

5) Запишіть відповідь на запитання: Що придумав Киціан?

Сонце не мало сьогодні співчуття. Друг киціан теж не жалів собакевича. Бідолашний іполит відчув струмки поту на спині. За мить вони зявилися наголові і наносі.

– Розпливаюся. Випаровуюся. Мені гаплик, – подумав собакевич.

– Майже басейн любий Іполите – радісно нявкнув киціан із садовим шлангом.

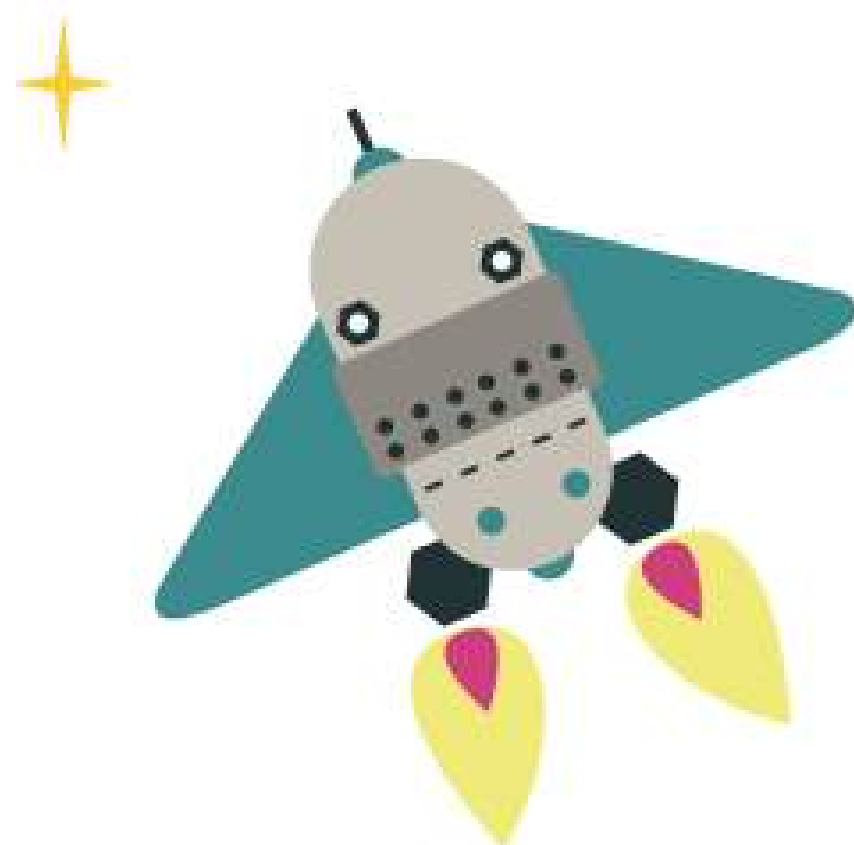
Листопад

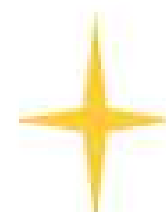
ІІІ. ФАНТАСТИКА І ФАНТАЗІЯ

Будова слова. Правопис коренів

Цього місяця я буду вчитися:

- розуміти те, про що прямо не сказано в художньому творі
- звертати увагу на деталі, важливі для розуміння тексту
- пояснювати, як сміх допомагає здолати страх
- упорядковувати інформацію за допомогою схем і таблиць, читати інфографіку
- виділяти в слові закінчення і корінь
- знаходити в словах орфограму «Ненаголошені [е], [и] в корені слова» і правильно писати такі слова
- спостерігати за чергуванням звуків у коренях слів

ДИВИМОСЯ ІНАКШЕ НА ЗВИЧНІ РЕЧІ

- 1.** Послухайте уривок зі збірки польського письменника Станіслава Лема «Казки роботів» (переклад Юрія Попсуєнка). Намалюйте Болюдара, Електрину і блідавця (Гомоса Антропоса). Порівняйте свої малюнки з малюнками однокласників

Могутній король Болюдар колекціонував опудала потвор із різних куточків Усесвіту. Аж якось він задумав привезти до свого палацу живого Гомоса Антропоса – дивовижну бліду двоногу істоту...

– Чи правда, – запитав король у своїх мудреців, – що Гомос м'якший за віск?

– Правда, ваша величносте, – відповіли королю вчені.

– А чи справді вони можуть видавати звуки через отвір, розташований у нижній частині обличчя?

– Авжеж, ваша королівська величносте. До того ж Гомос запихає до цього отвору різні речі. А потім нижньою частиною голови, прикріпленою до верхньої завісками, рухає так, що ці речі подрібнюються, і він їх утягує всередину.

– А чи правда, що він складається з води, хоч і непрозорий?

– І це правда! У нього всередині безліч гнучких трубок, по яких циркулюють води різного забарвлення. Але найбільше – червоних, які несуть страшну отруту, кисень. Досить цьому газіві будь-чого доторкнутись, як одразу та річ перетворюється на іржу або на вогонь.

Через деякий час зоряний корабель привіз уночі величезні ящики. Серед діамантів королівські піддані побачили залізну клітку, а в ній бліду тендітну істоту. Вона сиділа на маленькому барильці, перед мискою, від якої йшов запах олії, зіпсованої підігріванням на вогні. Одначе істота спокійнісінько занурювала в миску лопатку і, набираючи з горою, вкладала змащену олією субстанцію в отвір на обличчі.

Напис на клітці проголошував, що перед ними Антропос Гомос – живий блідавець.

Дочка короля, Електрина, успадкувала від батька допитливість. Вона не боялася підходити до клітки. Гомос швидко навчився розумної мови й наважувався навіть звертатися до Електрини. Якось королівна спитала його, що то таке біле відсвічує у нього в роті.

– Це зуби, – відповів він.

– Дай мені хоч один зуб через ґрати, – попросила королівна.

– А що ти мені за це даси? – запитав Гомос.

– Дам тобі мого золотого ключика, але тільки на хвилинку.

– А що це за ключик?

– Я щовечора накручую тим ключиком розум. Ти теж маєш мати такий.

– Мій ключик не такий, як у тебе, – ухильно відповів Гомос. – А де твій?

– Отут, на грудях, під золотим клапаном.

– Дай мені його...

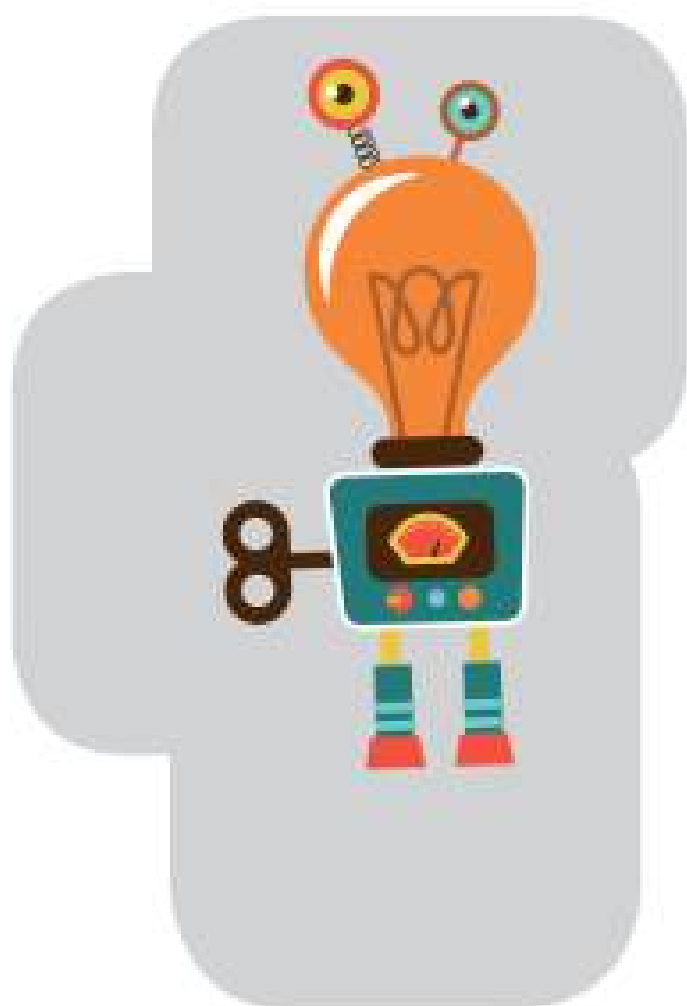
– А зуб мені даси?

– Дам...

Королівна відгвинтила золотий гвинтик, відкрила клапан, витягла ключик і подала крізь ґрати. Блідавέць жадібно вхопив його і, регочучи, втік у глиб клітки. Хоч як королівна благала його, щоб віддав ключика, але марно. Електрина з тяжким серцем вернулась у кімнату палацу. На завтра слуги знайшли її непритомною в кришталевому ліжку. Прибігли король з королевою і всі двірцеві, а вона лежала, ніби спала, й неможливо було її розбудити.

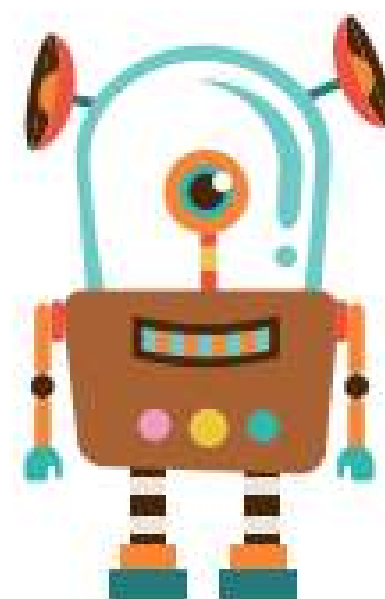

- 2.** Ким є мешканці королівства Болюдара? Що допомогло вам це зрозуміти?
- 3.** Знайдіть і прочитайте речення, у яких описано блідавця. Про кого йдеться? Чим незвичайний цей опис?
- 4.** Виразно прочитайте діалог Гомоса Антропоса і Електрини. Чи показують герої свої почуття? Що вони насправді думають і відчувають?
- 5.** Поясніть, як ви розумієте слово **фантастика**. Чи є фантастичним уривок, який ви читали?

НАВІЩО ПОТРІБНІ ЗАКІНЧЕННЯ

- 1.** Прочитайте. Знайдіть спільне і відмінне у двох рядках.
Що відбувається зі словом у реченні?

Для **король** спіймати двоногий істота.
Для **короля** спіймали двоногу істоту.

Закінчення (□) – змінна частина слова: *істот*□, *істот*□.
Воно служить для зв'язку слів у реченні: *Під скляним ковпаком жила блід*□ *істот*□. *Піддані побачили блід*□ *істот*□.

Основа (□) – частина слова без закінчення:
Піддан□ *побачил*□ *блід*□ *істот*□.

- 2.** Прочитайте. Спишіть, позначте закінчення й основу у виділених словах.

Вийшов із **води**, п'є **воду**, бризкав **водою**, омивається **водами**.

- 3.** Прочитайте. Спишіть, ставлячи слово в дужках у потрібну форму.

Країною правив король Болюдар. Мудреці розповіли (король) про Гомоса. Дочку (король) звали Електрина.

- Поясніть, чому деякі слова написано з великої літери.

Закінчення може бути **нульовим** – не вираженим звуком: *король*□. Воно з'являється, коли змінити форму слова: *корол*□.

- 4.** Прочитайте правило. Обговоріть, які зі слів мають нульове закінчення.

Ковпак, клітка, вождь, палац, кімната, ліжко, зуб, серце.

- 5.** Складіть і запишіть речення з поданих слів. Позначте закінчення в іменниках.

1. Гомос, рухати, нижній, частина, голова.

2. Королівна, лежати, в, кришталевий, ліжко.

- У другому реченні підкресліть підмет і присудок.

- 6.** Перечитайте розмову Електрини з Гомосом. Випишіть три речення з різними формами слова **ключик**. Позначте закінчення у всіх формах слова.

ДОБИРАЄМО СПОРІДНЕНІ СЛОВА

1. Запишіть слова. Позначте в них спільну частину. Як вона називається?

Король, короля, королю, королева, королівський, королівна.

Корінь (—) – спільна частина споріднених слів:
гвинт, гвинтик, загвинтити.

Слова, які мають спільне значення і однаковий корінь, називаються **спільнокореневими** (спорідненими). Щоб знайти корінь слова, треба підібрати споріднені слова.

2. Поясніть значення слів із вправи 1. Які зі слів є спорідненими, а які – формами того самого слова? Підказка: уявіть, що ви робите малюнки до кожного слова. Там, де малюнки однакові, – форми того самого слова.

3. Прочитайте два рядки слів. Які з них спільнокореневі, а які – синоніми?

Сад, сквер, парк.

Сад, садок, садочок, садити, садівник, садовий.

- Спишіть спільнокореневі слова, позначте в них корінь.

4. Прочитайте. Спишіть групами тільки споріднені слова. Позначте в них корінь.

Залізо, вода, залізний, малювати, залізничка, водичка, заліз, малюк, водити, малий, підводний, маленький.

- Які слова ви не списали? Чому?

- У слові – назві металу позначте основу і закінчення.

5. Випишіть у такому порядку:

- 1) форми слова;
- 2) спільнокореневі слова;
- 3) синоніми.

Сніг, сніжок, снігу, завірюха, сніжинка, сніговик, снігом, сніговій, снігопад, засніжений, хурделиця.

- У формах слова виділіть закінчення, у спільнокореневих – корінь.

А в слові
двоногий
два корені!

ЧИТАЄМО ІНФОГРАФІКУ

- 1.** Прочитайте скорочення. Назвіть одиниці вимірювання довжини, часу, маси. Які ще одиниці вимірювання ви знаєте?

км – кілометр

год – година

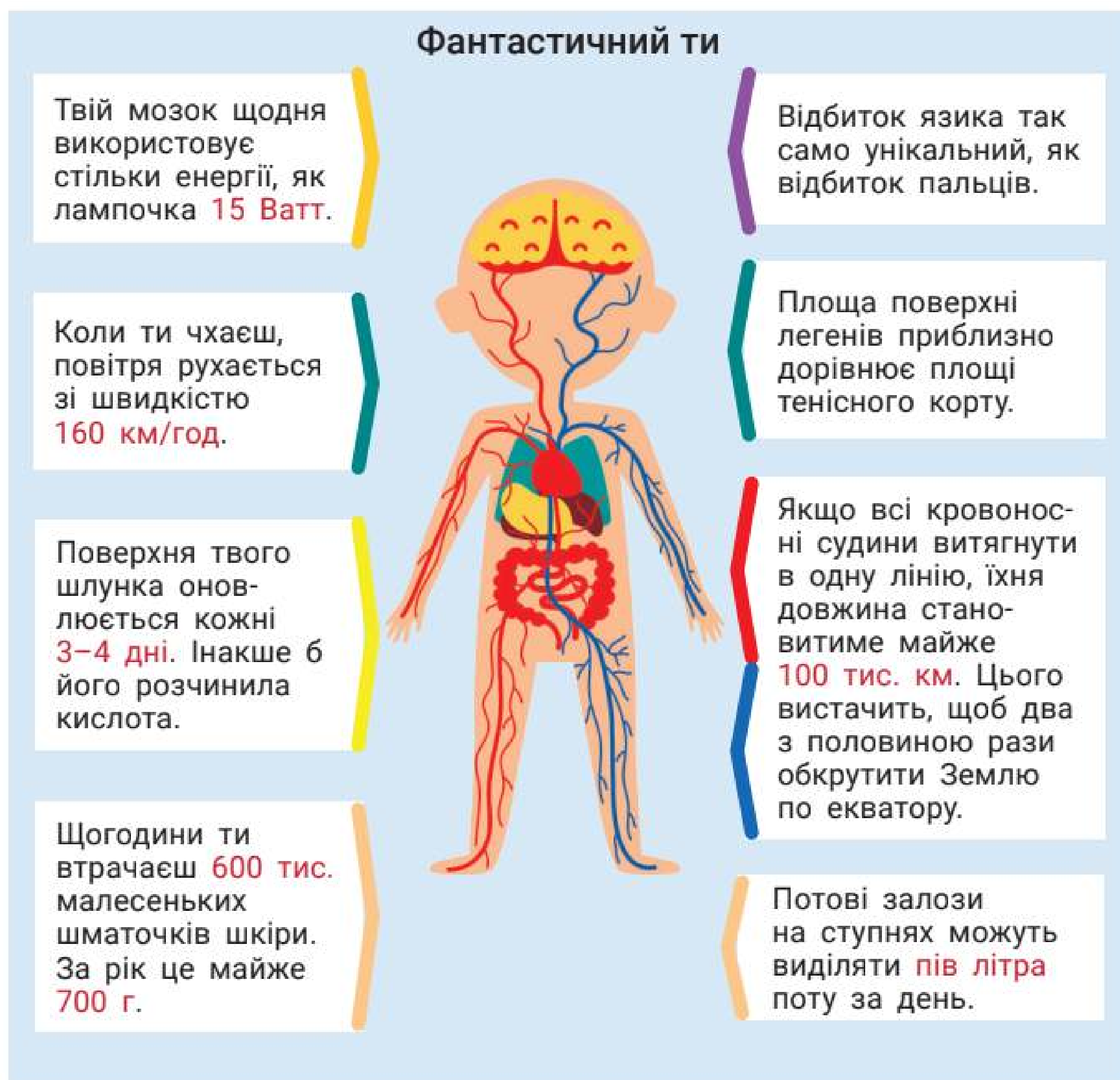
км/год – кілометрів за годину

г – грам

тис. – тисяча

л – літр

- 2.** Розгляньте інфографіку. Який факт вас найбільше вразив?

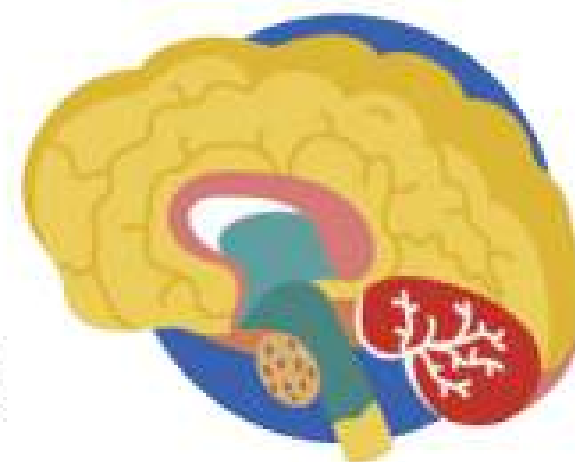
- 3.** Прочитайте тлумачення слова **фантастичний**.
У якому значенні вжито це слово в назві інфографіки?

Який є витвором
фантазії, уяви.

Який не існує
в дійсності.

Химерний,
казковий.

Який приголомшує; надзвичайний,
дивовижний.

- 4.** Виконайте завдання на вибір. Дайте письмові відповіді на запитання повними реченнями.

A. 1. Скільки енергії використовує людський мозок щодня?
2. Чому відбиток язика називають унікальним?

B. 1. Скільки шматочків шкіри втрачає людина щогодини?
2. З якою швидкістю рухається повітря під час чхання?

B. 1. Скільки грамів шкіри втрачає людина щороку?
2. Скільки поту можуть виділяти ступні за один день?

- 5.** Спишіть слова. Позначте закінчення.

Зразок: Судинаа.

Судина, грам, шкіра, лінія, екватор, ступня, лампочка, Земля, довгий.

- 6.** Випишіть споріднені слова групами. Позначте в них корінь.

Зразок: Малий, малесенький, змалів.

Кислота, малий, щогодини, тенісист, малесенький, кислий, година, теніс, підкислювати, тенісний, годинник, змалів.

- 7.** Спишіть слова.

Позначте в них закінчення і корінь.

Шкіра, підшкірний, швидкість,
швидкий, повітря, повітряний.

ЧЕРГУВАННЯ ЗВУКІВ У КОРЕНЯХ СЛІВ

1. Прочитайте пари слів. Що ви помітили?

Ніс – носа, ніг – ноги, щік – щоки, мізки – мозок, зір – зору.
Осені – осінь, береза – берізка, лебеді – лебідь.

У коренях слів звуки можуть чергуватися.

[о – і]: *но*ги — *ні*г
[е – і]: *ле*тів — *полі*т
[г – з' – ж]: *но*га — *но*зі — *ні*жка
[к – ц' – ч]: *рі*к — *ро*ці — *рі*чний
[х – с' – ш]: *му*ха — *му*сі — *му*шка

2. Спишіть пари слів із вправи 1 за зразком. Які звуки чергуються – голосні чи приголосні? Зразок: ніс – носа.

3. Письмово виконайте завдання на вибір.

А. Змініть слова або доберіть споріднені так, щоб змінився голосний звук у корені. Зразок: Кіт – (кого?) *кота*.

Кіт – (кого?), віл – (кого?), школа – (який?),
несу – (що робив?).

Б. Змініть слова або доберіть споріднені так, щоб змінився голосний звук у корені. Підкресліть відповідні букви.

Кінь, лід, воля, гора, біль.

В. Доберіть споріднені слова так, щоб змінився голосний звук у корені. Підкресліть відповідні букви.

Зоря, віз, ріг, грім, ніч.

4. Спишіть загадки. Після кожної в дужках напишіть відгадку. Позначте корінь у виділених словах.

Хто ранком ходить на чотирьох **ногах**, удень – на двох, а ввечері – на трьох? Шість **ніг**, дві голови, четверо очей, один **хвіст**. **Хвостата**, **носатата**, **руда** і **зубата**.

5. Запишіть слова – назви частин тіла чи органів, у яких відбувається чергування звуків.

- 6.** Спишіть, виділіть корінь. Які звуки чергуються? Підкресліть відповідні букви.

1. Рука, у руці, ручка.
2. Нога, ніжка, на нозі.
3. Вуха, вушко, у вусі.
4. Око, в оці, очі.
5. Язик, на язиці, язичок.

Спробуйте вимовити:
в оці, у руці, на нозі.

- У якій групі слів чергуються і голосні, і приголосні?

- 7.** Поясніть одне одному значення поданих слів.
Перевірте себе за тлумачним словником.

Друг, дружний, дружній, дружити, друзі.

- Спишіть, виділіть корінь. Позначте чергування приголосних звуків.

- 8.** Знайдіть зайві слова в кожній групі. Спишіть тільки спільно-кореневі слова, виділіть корінь. Назвіть, які приголосні звуки чергуються в корені.

Ріка, річка, порічка, у ріці.

Просити, просо, прохання, прошу.

Писати, пишу, писар, пишний.

- 9.** Доберіть до кожного слова споріднене із чергуванням звуків у корені.

Горішок – горіх, горошина – ... , вовченя – ... ,
доріжка – ... , яблучко – ... , молочний – ... ,
ведмежий – ... , кажу – ... , прошу –

- З парою слів зі значенням «дитинча – доросла тварина» складіть речення.

- 10.** Прочитайте. Доберіть до кожної групи спільнокореневі слова з рамки. Спишіть, виділіть корінь.

кружляти

душа

книгарня

звучання

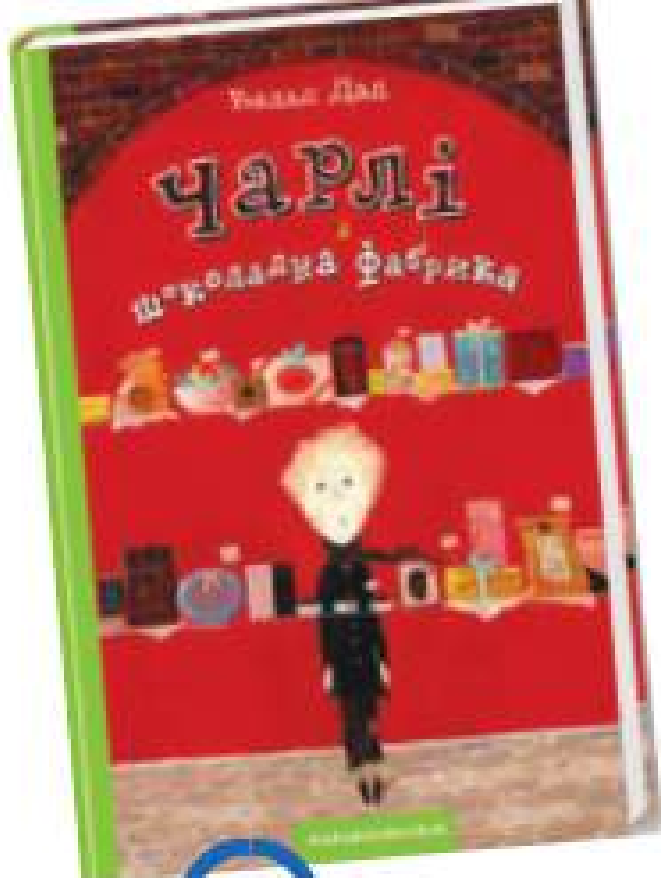
лучний

пушок

Книжка, у книжкі, Круг, у кружі,

Лука, на лукі, Пух, на пуші,

Дух, у душі, Звуч, у звукі,

ВИВЧАЄМО МІСЦЕ ДІЇ І ПЕРСОНАЖІВ

1. Прочитайте або послухайте початок повісті-казки Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» (переклад Віктора Морозова, ілюстрації Квентіна Блейка).

Розділ 1. А ОСЬ І ЧАРЛІ

Ці двоє старезних людей – батько й мати пана Бакета. Їх звати дідунь Джо та бабуся Джозефіна.

А ці двоє старезних людей – батько й мати пані Бакет. Їх звати дідусь Джордж та бабуня Джорджина.

Це – пан Бакет. Це – пані Бакет. Пан та пані Бакети мають синочка, якого звати Чарлі Бакет.

Це – Чарлі.

Добрий вам день. І вам добрий день. І вам. Він радий вас бачити.

Уся їхня родина – шестеро дорослих (полічіть) і малий Чарлі Бакет – мешкає в дерев'яній хатинці на краю великого міста.

Хатинка аж ніяк не була розрахована на стільки людей, і жилося їм там страшенно незручно. Мала вона всього дві кімнатки й однісіньке ліжко. Ліжко віддали чотирьом стареньким, бо вони ж такі кволі й утомлені. Такі втомлені, що ніколи й не злазили з ліжка.

Дідунь Джо та бабуся Джозефіна лежали з одного кінця, а дідусь Джордж та бабуня Джорджина – з другого. Пан і пані Бакети спали з малим Чарлі Бакетом в іншій кімнатці, на матрацах на підлозі.

Влітку це ще було сяк-так, а от узимку, коли по підлозі цілісіньку ніч віяли крижані протяги, ставало нестерпно. Вони й не мріяли купити кращу хату, чи хоч би ще одне ліжко, бо були дуже вбогі.

З усієї родини роботу мав тільки пан Бакет. Він працював на фабриці зубної пасти, де цілий день накручував кришечки

на тюбики з пастою. Але за таке багато не платять, і бідолашний пан Бакет, хоч як багато він працював і як швидко накручував кришечки, ніколи не заробляв стільки, щоб купити бодай половину потрібних для такої великої родини речей. Грошей не вистачало навіть на харчі. На сніданок вони їли хліб з маргарином, на обід – варену картоплю з капустою, а на вечерю – капусняк. Усі чекали, коли настане неділя, бо хоч страви готували ті самі, але кожному дозволялося з'їсти по дві порції.

Бакети, звісно, не вмирали з голоду. Але всім їм з ранку до ночі здавалося, що животи поприсихали до спин.

Чарлі було найгірше. І хоч батько з матір'ю часто за обідом чи вечерею віддавали йому свої порції, та хлопцеві все одно було мало, бо він ріс. Чарлі страшенно кортіло чогось ситнішого й смачнішого за капусту з капусняком. А понад усе він хотів... ШОКОЛАДУ.

Йдучи вранці до школи, Чарлі бачив у вітринах крамничок цілі стоси величезних шоколадних плиток. Він зупинявся й дивився на них, притискаючись носом до скла і стікаючи слиною.

Чарлі Бакет міг відчутти смак шоколаду єдиний раз на рік, на свій день народження. Уся родина заощаджувала для цього гроші і, коли наставав знаменний день, Чарлі з самісінького чудесного ранку дарували невеличку шоколадну плиточку. І щоразу він акуратно ховав цю плиточку в спеціальну дерев'яну коробочку і зберігав її, ніби вона була зі щирого золота. Кілька наступних днів не смів до неї навіть торкатися – тільки дивився. Коли ж урешті не витримував, то віддирав з *куточка манюсінський* шматочок паперової обгортки, щоб визирнув *манюсінський* шматочок шоколаду, а тоді відкушував звідти *манюсінську* крихточку – аби тільки відчутти цей чудесний солодкий смак, що поволі розтікався по язиці.

2. Обговоріть такі запитання і виконайте завдання.

1. Чи зацікавив вас зачин настільки, щоб читати книжку далі? Чому?
2. Намалюйте родинне дерево Бакетів. У яких абзацах треба шукати інформацію?
3. Як жилося Бакетам? Чому вони не купували кращого житла?
4. Знайдіть слова, що показують, якою голодною була родина.
5. Чому Чарлі повільно їв шоколадку, подаровану на день народження?

НЕНАГОЛОШЕНІ [Е], [И] В КОРЕНІ СЛОВА

1. Прочитайте пари слів. Порівняйте вимову наголошених і ненаголошених звуків.

десятий – д^есять

лежати – л^ежачи

життя – ж^ити

зимовий – уз^имку

- У яких словах можна зробити помилку на письмі?

Ненаголошені [е], [и] в корені перевіряються наголосом. Треба змінити слово або дібрати споріднене, щоб ненаголошений звук став наголошеним: *земля – з^емлі, високий – в^ищий.*

2. До поданих слів доберіть перевірні.

В..черя, с..ночок, кн..жки, зв..чайнo, кр..хкий, в..ликий, ш..рокий.

3. Прочитайте речення. Випишіть виділені слова, виберіть до них перевірні з рамки.

1. По підлозі цілісіньку ніч віяли **кр..жані** протяги. 2. Чарлі страшенно кортіло чогось **с..тнішого** й смачнішого за капусту з капусняком. 3. Чарлі тільки д..вився на шоколадну плиточку. 4. Інші дітлахи виймали з **к..шень** шоколадні цукерки.

- До якого слова не можна підібрати перевірного? Як дізнатися його правопис?

ситний
ситніший
дивиться
дивилися
крижина
крига

Якщо ненаголошений голосний не можна перевірити наголосом, звертаємося до орфографічного словника і запам'ятовуємо:
киш^еня, вінегр^ет, лев^ада.

4. Спишіть, вставляючи пропущені букви. У дужках після кожного слова запишіть перевірне.

Кр..латий, гр..чаники, л..сток, оз..ро, т..мніший, с..нюватий, к..лимок.

5. Прочитайте ще один уривок з повісті-казки «Чарлі і шоколадна фабрика». Порівняйте опис фабрики з описом помешкання Чарлі.

Але я ще не сказав вам про одне лихо, що мучило малого шоколадолоуба Чарлі понад усе.

У цьому місті, майже біля самої хатинки, де мешкав Чарлі, стояла **ВЕЛИЧЕЗНА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА!**

І то була не якась там звичайна шоколадна фабрика. То була найбільша й найвідоміша в цілому світі фабрика! Називалася вона «ВОНКА», а власником її був містер Віллі Вонка, найкращий за всі часи виробник і **в..нахідник** шоколадних цукерок. І що то була за чудесна, неймовірна будівля! Оточена **в..соченним** муром з **в..личезною** залізною брамою, вона вся **д..міла** й **х..мерно** гула. А повітря навколо муру аж на кілометр просякло густими й розкішними пахощами рідкого шоколаду!

Ох, як же Чарлі подобався цей запах! І як же він прагнув потрапити на фабрику й побачити, що ж там усередині.

- Випишіть виділені слова в стовпчик. Доберіть перевірні слова.
- Слово, правопис якого не перевіряється наголосом, знайдіть у словнику.

6. Прочитайте речення. Чим особливе виділене слово? Як перевірити його правопис?

Родина Чарлі мешкає в **д..р..в'яній** хатинці.

7. Доберіть і запишіть перевірні слова за зразком у правилі.

В..с...литися, з..л...ніти, щ..б...тати.

8. Спишіть, вставивши пропущені букви.

В..чірній, ш..потів, стр..бки, т..хенько, бл..скучий, хв...лин.

Слова з двома ненаголошеними голосними в корені перевіряють двома перевірними словами: *веселитися – вéсело, весéлий.*

УЯВЛЯЄМО ГЕРОЯ

1. Прочитайте або послухайте. Яким постає Віллі Вонка з цього уривка?

– Чули новину? – вигукнув батько Чарлі. І підняв газету «Вечірній вісник», щоб було видно величезний заголовок:

НАРЕШТІ ФАБРИКУ «ВОНКА» ВІДКРИЮТЬ ДЛЯ КІЛЬКОХ ЩАСЛИВЦІВ

– Це означає, що людям дозволять зайти на фабрику?! – вигукнув дідунь Джо. – Ану читай, що там написано – швиденько!

– Гаразд, – сказав пан Бакет. – Слухайте.

Містер Вонка, геніальний виробник цукерок, якого ніхто не бачив уже десять років, прислав сьогодні таке оголошення.

Я, Віллі Вонка, вирішив дозволити цього року відвідати мою фабрику п'ятьом дітям. Майте на увазі – тільки **п'ятьом** і не більше. Цих п'ятьох щасливців я скрізь водитиму особисто і дозволю їм побачити всі фабричні таємниці та чари. Наприкінці екскурсії всі вони як спеціальний дарунок отримають стільки шоколадок і цукерок, що їм вистачить на все життя! Отож шукайте Золоті квитки! П'ять Золотих квитків було надруковано на золотому папері й заховано під звичайнісінькими обгортками п'яти звичайнісіньких шоколадних батончиків. Ці п'ять батончиків можуть опинитися де завгодно – в будь-якій крамничці на будь-якій вуличці у будь-якому місті будь-якої країни світу – на будь-якому прилавку, де продають цукерки «Вонка». А п'ятеро щасливців, які знайдуть ці п'ять Золотих квитків, стануть **єдиними** особами, яким дозволять відвідати мою фабрику й побачити, яка вона **тепер** зсередини! Успіхів вам усім і успішного полювання!

(Підпис: Віллі Вонка)

– Та він здурів! – пробурмотіла бабуся Джозефіна.

– Блискучий розум! – вигукнув дідунь Джо. – Просто чарівник! Ви тільки уявіть, що тепер буде! Цілісінський світ почне шукати Золоті квитки! Усі купуватимуть батончики «Вонка», сподіваючись знайти там квиточок! Він продасть шоколадок більше, ніж будь-коли! Яка ж то буде радість знайти квиток!

2. Що бабуся і дідунь думають про Віллі Вонку? Чому?

3. А що думаєте про Віллі Вонку ви?

4. Уявіть, що ви хочете виграти Золотий квиток. Що ви маєте для цього зробити?

5. Зробіть Золотий квиток. Що на ньому має бути написано і намальовано?

6. Доберіть з рамки синоніми до поданих слів. Запишіть синоніми парами. Підкресліть букви, що позначають ненаголошені [e], [и].

1. Гігантський.
2. Хутенько.
3. Талановитий.
4. Видатний, надзвичайний (розум).

блискучий
швиденько
величезний
геніальний

ВЧИМОСЯ ПЕРЕКАЗУВАТИ

1. Виберіть, хто який текст читатиме (с. 72 або с. 73). Прочитайте свій текст.
2. Перекажіть свій текст однокласнику / однокласниці. Переказуючи, звертайтеся до ілюстрацій. Якщо щось у розповіді незрозуміле, перепитуйте, ставте запитання.

Як роблять шоколад

Шоколад виробляють із какао-бобів. Какао-боби – це насіння з плодів д.рев какао. Вони ростуть у теплому й вологому кліматі Північної і Південної Америки, Австралії та деяких островів Азії.

Свіжі какао-боби мають гіркий т.рпкий смак і бліде забарвлення.

Для того щоб отримати з какао-бобів шоколад, їх оч.щають, сортують, обсмажують, подрібнюють на какао-крупку і перемелюють.

Виходить терте какао. Його пр.су-ють, отримуючи зрештою какао-макуху і какао-масло. З какао-макухи виготовляють порошок какао.

Для виробництва шоколаду какао-порошок спр.совують у в.ликі «хлібини».

Як роблять шоколадні цукерки

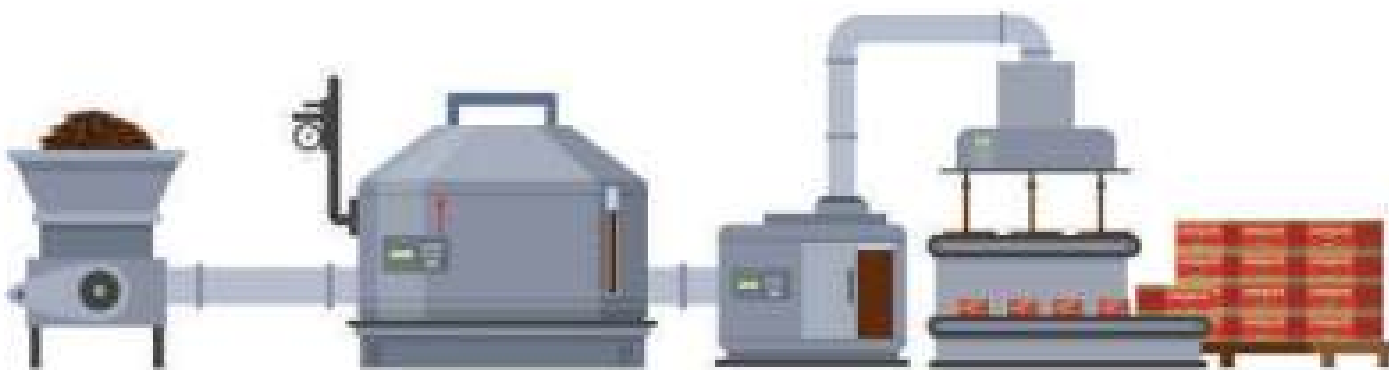
Шоколадні цукерки виробляють на шоколадних фабр..ках за допомогою сп..ціального обладнання. Шоколад надходить у бункер машини, де розплавляється. В іншому відділенні робиться на́ч..нка.

Розплавлений шоколад і на́ч..нка надходять у формочки для відл..ван..ня цукерок. Формочки можуть бути різної форми і з різним малюнком на поверхні. Також на́ч..нку на р..шітці конвеєра можуть обливати гарячим шоколадом.

Потім формочки охолоджують. Охолоджені цукерки виб..вають на л..сти.

Насамкінець машини загортають цукерки в обгортки. Потім їх пакують у коробки і розвозять по магазинах.

За Семеном Покотилом

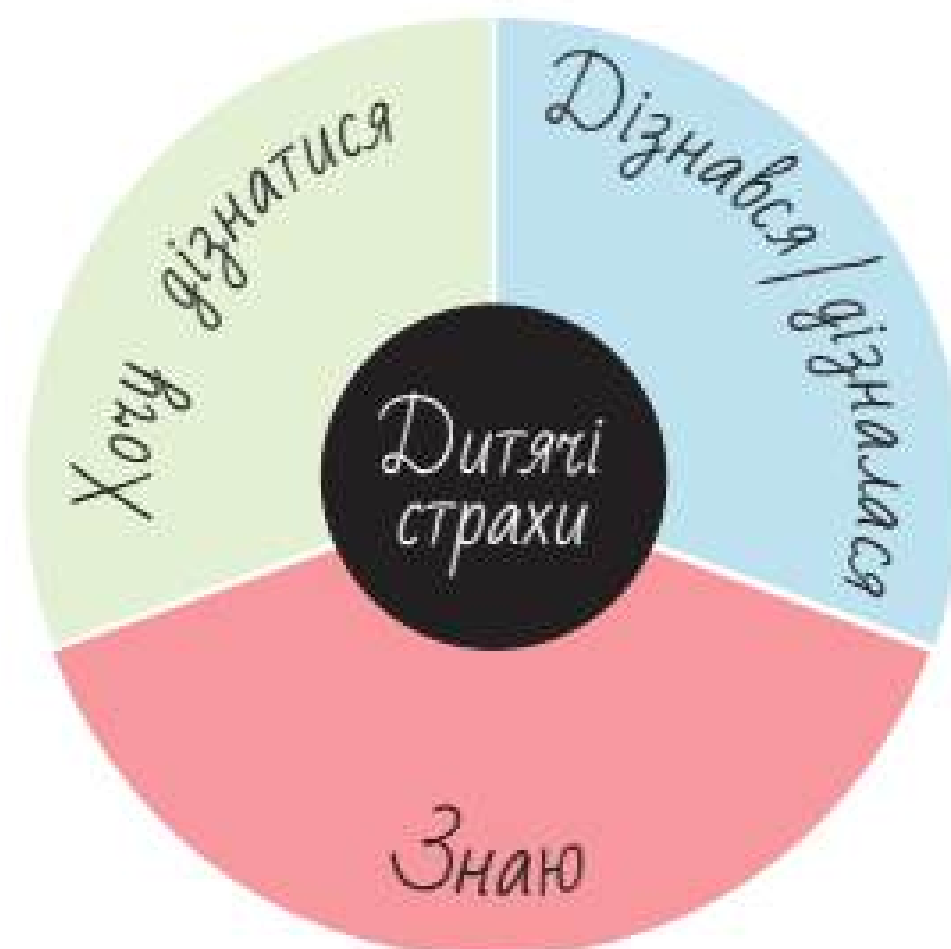

- 3.** Перекажіть товаришу текст, який ви від нього почули. Спірайтесь на ілюстрації.
- 4.** Оцініть, як товариш переказав почутий від вас текст.
- 5.** Спишіть виділені слова з обох текстів, вставляючи пропущені букви. Перевірте роботи одне одного. Звертайтеся у разі потреби до орфографічного словника.

УПОРЯДКОВУЄМО ІНФОРМАЦІЮ

Схеми допомагають стисло подати інформацію. За схемою легше пригадати те, про що ви прочитали.

1. Що ви **знаєте** про дитячі страхи? Чого бояться діти і чому? Запишіть або намалюйте цю інформацію в схемі на окремому аркуші або на дошці (частина «Знаю»).
2. Об'єднайтеся в групи по 3–4 учні. Кожен спокійно читає про себе. Позначають на чернетці незрозумілі слова й уривки тексту.

Чого ми боїмося і чому?

Кожен чогось боїться. І дитина, і навіть дорослий. Деякі люди бояться певних тварин, як-от павуків чи пацюків. Інші бояться того, що насправді не існує, наприклад монстрів. Однак можна боятися відповідати на уроці чи презентувати результати своєї роботи.

Чому страх може бути корисним?

«Страх – це нормальна і невід'ємна частина життя», – каже Ольга Карпенко. Вона психологиня – піклується про людей з проблемами психічного здоров'я і допомагає їм їх вирішувати.

«Страх потрібен, щоб попередити і захистити нас від небезпечних речей, – пояснює вона. – Тому боятися таких речей, як вогонь, дикі тварини або велика висота, – це добре. Тож ми будемо обережними і в безпеці».

Що відбувається з нашим тілом, коли ми боїмося?

«Коли людина боїться, її організм виробляє адреналін», – пояснює Ольга Карпенко. Це така речовина, гормон стресу. У нас підвищується кров'яний тиск і швидше б'ється серце. Коли ми налякані, наше тіло б'є на сполох.

Чому люди бояться різного?

Одні підіймаються на високі гори, інші навіть не наважуються піднятися по сходах. Дехто вважає мишей милими. А інші несамовито верещать, як їх бачать. «Страхи людини залежать від її особистості і досвіду», – каже психолог. Якщо вас вжалила оса, у майбутньому ви можете боятися ос.

Що таке фобія?

Фобія – дуже сильна форма страху. Хтось із фобією змії боїться дивитися навіть на зображення змії. Коли страх стає фобією, ви можете поговорити з психологом і отримати від нього допомогу.

3. З'ясуйте в групі значення незрозумілих слів і уривків.

4. Кожен запишіть по три запитання до тексту.

5. Поставте свої запитання групі. Відповідайте реченнями з тексту.

6. Запишіть у схему, про що ви **дізналися**. Можете записати ключові слова або кілька речень.

7. Що ви **хочете дізнатися** про страхи дітей? Запишіть свої запитання у відповідній частині схеми.

8. Запишіть список своїх страхів. Підкресліть ті, які ви вважаєте корисними.

ЗАПАМ'ЯТОВУЄМО ПРАВОПИС СЛІВ ІЗ НЕНАГОЛОШЕНИМИ [Е], [И]

- 1.** Усно змініть подані слова так, щоб відбулося чергування приголосних звуків у корені. Зверніть увагу на виділені літери.

Страх, пацюк, небезпека, тривога, урок, психіка.

- 2.** Яка буква пропущена в поданих словах? Поясніть, як ви міркували.

С..рдечний, д..рева, гр..чаний, в..ликий, л..сток, кр..жаний.

- 3.** Спишіть слова. Поставте наголос. Підкресліть букви, що позначають ненаголошені [е], [и]. Чи можна до цих слів дібрати перевірні?

Інтернет, адреналін, психолог, презентувати, результат.

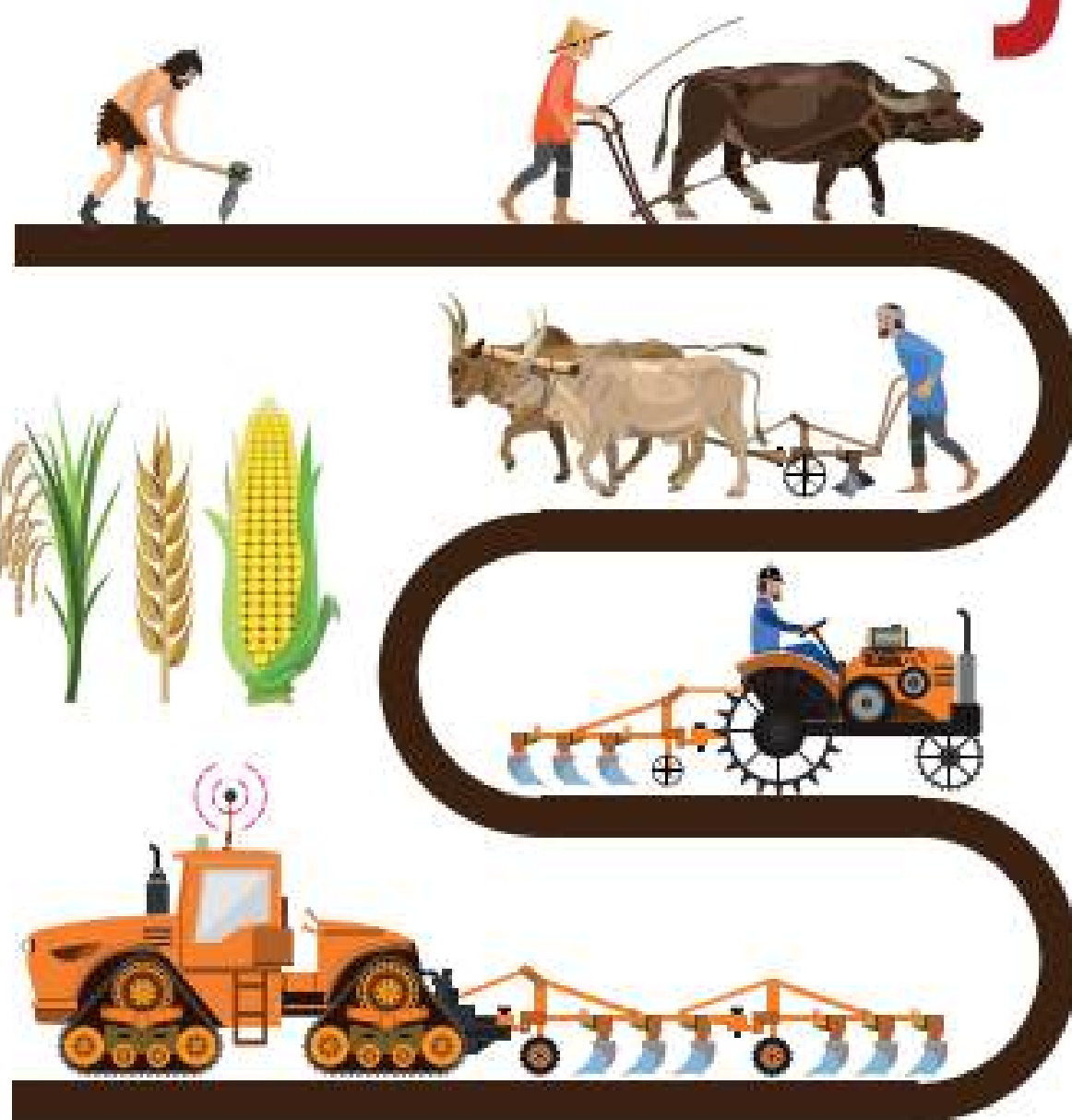
- Поясніть значення слів. У разі потреби зверніться до тексту на с. 74–75.

- 4.** Прочитайте правило і вірш. Що в них спільного?

У деяких словах ненаголошені [е], [и] не можна перевірити наголосом. Їх правопис треба перевіряти за орфографічним словником і запам'ятовувати: *директор, океан*.

Але є слова, що в них
Написання голосних
Через наголос бува
Перевірити неможливо,
А тому такі слова
Пам'ятати нам важливо.
Я включаю їх у вірш:
Це, наприклад, *керувати*,
Це – *легенда* і *чекати*,
Це – *левада* і *леміш*¹.

Дмитро Білоус

¹ Леміш – частина плуга або іншого сільськогосподарського знаряддя, яка під час орання підрізує шар ґрунту знизу.

- Випишіть із правила та вірша слова, правопис яких потрібно запам'ятати. Поставте наголос, підкресліть букви, що позначають ненаголошені [e], [и].
- Значення незнайомих слів з'ясуйте в тлумачному словнику.

- 5.** Прочитайте. На які дві групи можна поділити слова? Запам'ятайте правопис слів. Напишіть диктант у парі.

Ведмідь, пшениця, верблюд,
цибуля, заєць, абрикос, апельсин.

- 6.** Складіть кросворд із відгаданими словами.

1. Сік, який виділяють квіткові рослини.
2. Печений виріб із тіста з начинкою. 3. Прохід усередині будинку, який з'єднує окремі його кімнати, квартири. 4. Частина одягу для дрібних речей, грошей.

- 7.** Спишіть, вставляючи пропущені букви. Перевірте себе за орфографічним словником.

М..даль, к..рмо, к..шеня, к..лим, п..ріг, т..л..фон,
кор..дор, б..нзин.

- Виберіть 5 слів і складіть з ними словосполучення.

- 8.** По черзі давайте відповідь на запитання повними реченнями. Відповіді запишіть. У виділених словах підкресліть букви, що позначають ненаголошені [e], [и].

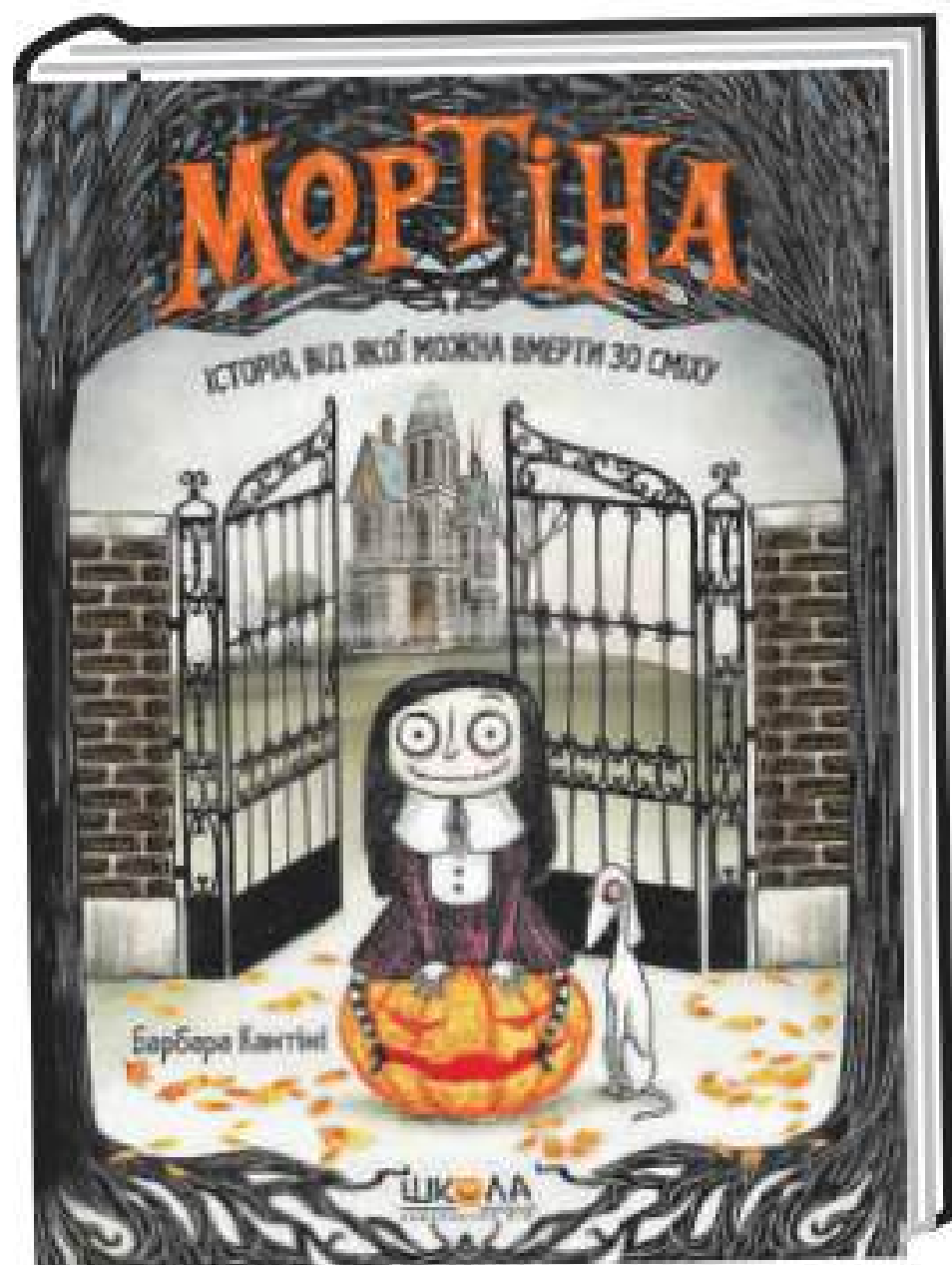
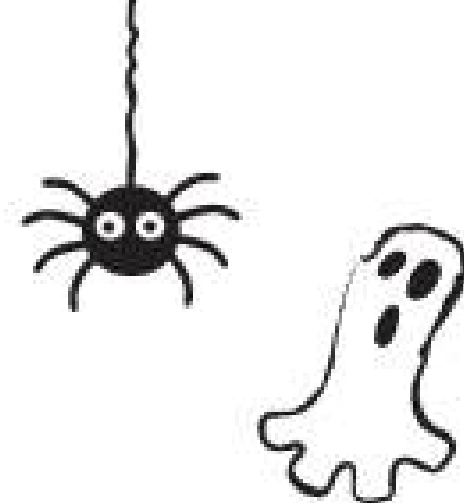
1. Із чого готують **вінегрет**? 2. Як можна швидко купити **квитки** на поїзд чи в **театр**? 3. Чим вимірюють **температуру**? 4. За допомогою чого **керують велосипедом**?

- 9.** Спишіть, ставлячи слова в дужках у потрібну форму.

(Золотий) м..даль, (високий) т..мп..ратура,
(тр..вожний) повідомлення, (далекий) гор..зонт,
(добрий) пов..дінка.

- 10.** Складіть і запишіть словниковий диктант із 10 слів на тему «Слова з ненаголошеними [e], [и], що не перевіряються наголосом».

СМІШНО ЧИ СТРАШНО

1. Кажуть, що найпевніший засіб проти страху – сміх. Прочитайте анотацію (короткий зміст) оповідання Барбари Кантіні «Мортіна (Історія, від якої можна вмерти зі сміху)». Зверніть увагу на виділені імена та назви.

Маленька **Мортіна** дуже відрізняється від інших дітей, бо вона є... **дівчинкою-зомбі**. Мешкає Мортіна на **Покинутій віллі з тітонькою Домовиною** та вірним песиком породи левретка на ім'я **Смуток**. Найбільше

у світі Мортіна хоче знайти друзів, з якими можна бавитися і розважатися.

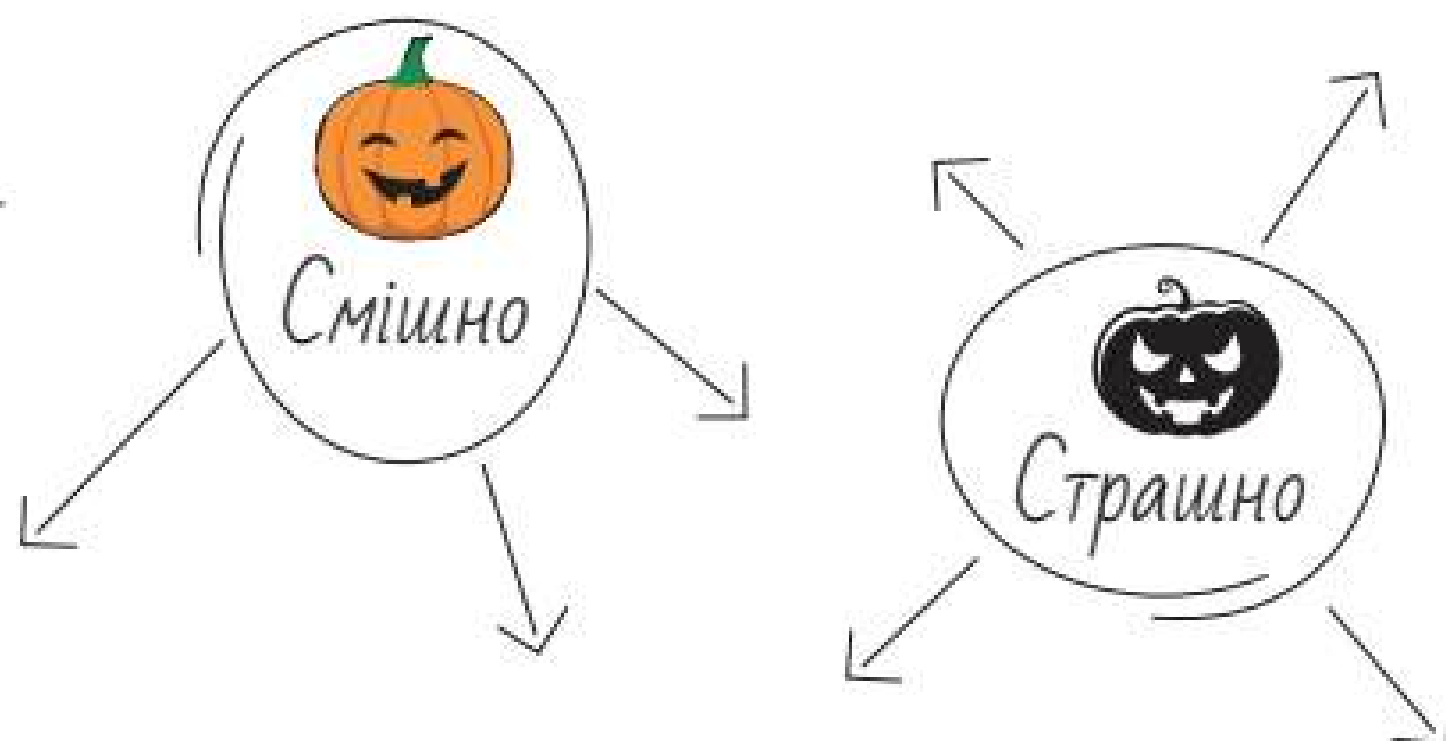
Однак їй заборонено потрапляти на очі дітям із селища, бо вони можуть її злякатися. Аж ось одного дня з'являється гарна нагода – свято **Гелловін**, коли Мортіні не треба навіть маскуватися під костюмом монстра... Але що може статися, коли інші діти дізнаються, що насправді вона не надягла маски і що її вигляд – це зовсім не **маскарадний костюм**?..

2. Придумайте і запишіть імена та назви для своєї страшної – смішної історії. Намалюйте героїв і місце дії.

3. Прочитайте уривок з оповідання «Мортіна». Під час читання заповнюйте таблицю або створюйте схему.

Смішно	Страшно

Ілюстрації Барбари Кантіні

Мортіна була незвичайною дівчинкою.

Хоча сама вона не відчувала, що аж так відрізняється від інших дітей. Авжеж, її шкіра мала не такий, як у звичайних дітей, свіжо-рум'яний колір. А якщо точніше, її шкіра була мало не зеленувато-сірою.

Ну гаразд, і очі в неї інакші: банькати й вирячені, мовби кулі, з фіолетовими синцями довкола. Та мало чого не буває! Фіолетовий – теж красивий колір. До речі, хіба він зараз не наймодніший?

Життя на Покинутій віллі разом із тітонькою Домовиною було прекрасним. Широкі розкішні зали, де Мортіна могла бавитися досхочу, аж поки не обридне. А ще за віллою ріс густий садок, і дівчинка залюбки гуляла там цілими днями. Головне – треба було пильнувати, аби хтось її не помітив.

Компанію їй складав вірний друг Смуток, пес породи левретка. Він день у день гасав із нею всюди й бавився, а вночі вкладався спати коло Мортіни в ліжечко.

Проте було одне «але»... Уся річ у тому, що Мортіні страшенно кортіло робити все те, що їй заборонялося: гратися з дітьми із селища і знайти справжніх друзів.

Мортіна потайки спостерігала за дітьми, поки вони гралися на лузі біля Покинутої вілли. Іноді з цікавості вони підкрадалися зовсім близьенько до брами вілли. Але ще ніхто й ніколи не наважився туди зайти.

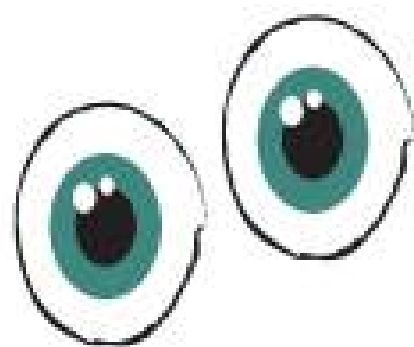
[...]

Відтоді діти стали приходити на Покинуту віллу. І зрештою в Мортіни з'явилися добрі друзі, з якими вона тепер гралася.

4. Знайдіть у тексті опис Мортіни. Яка його роль в оповіданні? Чи можна було обійтися без нього?

5. Як Мортіна і діти з селища могли стати друзями? Придумайте, що могло трапитися.

ПОДАЄМО ІНФОРМАЦІЮ В ТАБЛИЦІ

Легенда – народне оповідання про якісь події чи життя людей, оповите казковістю, фантастикою.

1. Прочитайте текст.

¹ Монстр (страховисько, страховище, чудовисько) – страхітлива, відразлива істота з надприродною силою. Також так називають реальний або вигаданий об'єкт, технічний пристрій з неймовірними можливостями.

УКРАЇНСЬКІ МОНСТРИ ¹

Чугайстер

Волохатий дід-лісовик, схожий на людину, тільки височезний. Ховається в лісах і полює на мавок. Він танцює, співає, допомагає людям у лісі і в горах. Танець чугайстра згубний для звичайної людини. Він такий швидкий, що взуття не витримує. За переказами, чугайстер може відірвати собі ногу й рубати нею дрова.

Легенди про чугайстра відомі тільки в Українських Карпатах. Найбільш поширені вони на Гуцульщині.

Мавка

На мавку, за легендами, перетворюється душа померлої дівчини, що втопилася або не була хрещена. Мавки живуть у лісах. Зовні подібні до русалок, мають довге зелене волосся, прикрашають його віночками. Кажуть, що мавки не мають спини, тому ззаду в них прозирає хребет. Мавка підступна: заманює в хащі, а там

може залоскотати на смерть. Але бувають і добрі мавки. Одна з таких стала головною героїнею п'єси Лесі Українки «Лісова пісня». Щоб захиститися від мавки, треба прибити над дверима хати зсередини ляльку-мотанку. Або звернутися до чугайстра. Легенди про мавку поширені в Карпатах, на Поділлі й Волині.

Песіголовець

Здоровило, як твердять легенди, має людське тіло і собачу голову. У лобі в нього палає одне око. Не можна брати каблучки, яку він пропонує. Той перстень має чарівну силу і виказує песиголовцю, де є особа, яка його взяла.

Блукає карпатськими полонинами та ловить овець, а якщо заґавляться – то й людей. Здолати песиголовця можна хитрощами: викинути перстень у прірву. Тоді песиголовець побіжить за ним і впаде з кручі.

Дідько

Перекази про дідька поширені по всій Україні. Кажуть, що найчастіше він водиться біля людських осель. Це маленька істота з ріжками й поросячою мордою. Він має копитця та хвіст, а тіло вкрите густою шерстю.

Він вертлявий і постійно щось затіває, щоби завести людину на манівці². Лихий дідько боїться святої води та ладану³.

За «Атласом монстрів і привидів». Ілюстрації Віталія Бугари

- 2.** Накресліть таблицю в зошиті або створіть у комп'ютері.
Заповніть таблицю, користуючись інформацією з текстів.

Назва істоти	Зовнішність	Характеристики	Як ставиться до людини	Де поширені легенди, перекази

- 3.** Обговоріть, чим відрізняється подання інформації в тексті й таблиці.

² **Завести на манівці** – навмисне заплутати, збентежити.

³ **Ладан** – пахуча речовина для обкурювання, переважно під час релігійних обрядів.

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. По черзі розкажіть одне одному:

- як перевірити правопис ненаголошеного [е] або [и] в корені слова;
- як знайти закінчення в слові;
- які слова називаються спільнокореневими.

2. Виберіть завдання одного з варіантів і виконайте їх.

А. 1) Спишіть, вставляючи пропущені букви.

Орки – в..ликі, дужі, бр..дкі й волохаті. Вони ж..вуть у печерах і на болотах. Ці **потвори** люблять полювати на людей. Але їх можна перех..трити. Ці істоти дуже нерозумні.

2) До слів з пропущеними буквами доберіть перевірні і запишіть їх після тексту.

3) Випишіть підкреслене слово. Позначте в ньому закінчення.

4) Випишіть виділене слово. Доберіть до нього спільнокореневе, що відповідає на питання *який?* Позначте корінь в обох словах.

Б. 1) Спишіть, вставляючи пропущені букви і ставлячи слова в дужках у потрібну форму.

Скоро знайшли перший **Золотий** кв..ток. Щасливцем став якийсь (а, А)вгустус (г, Г)луп. На першій сторінці (в..чірній) газети, яку ч..тав пан (б, Б)акет, красувалося його (в..ликий) фото. На знімку був товстий д..в'ятирічний хлопець.

- 2) Випишіть слова з пропущеними буквами. Доберіть до них перевірні (де можливо) і запишіть їх.
- 3) Випишіть підкреслене слово. Позначте в ньому закінчення.
- 4) Випишіть виділене слово. Доберіть до нього спільнокореневе, яке відповідає на питання *що?*
- 5) Знайдіть і підкресліть синонім до слова **фото**.
- 6) Пригадайте і запишіть п'ять слів з ненаголошеними [е] або [и], які потрібно запам'ятати.

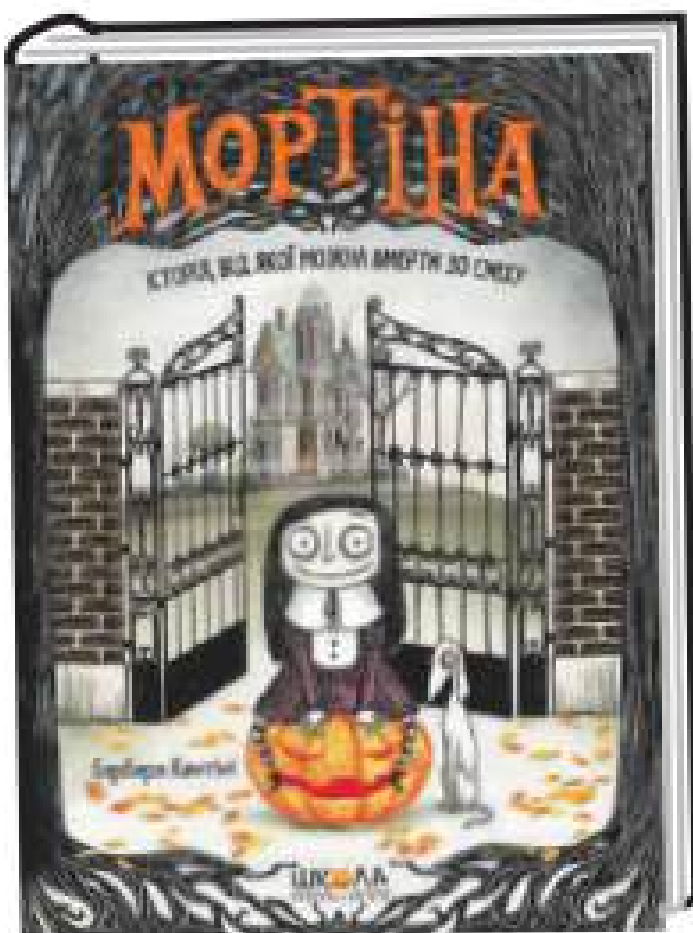
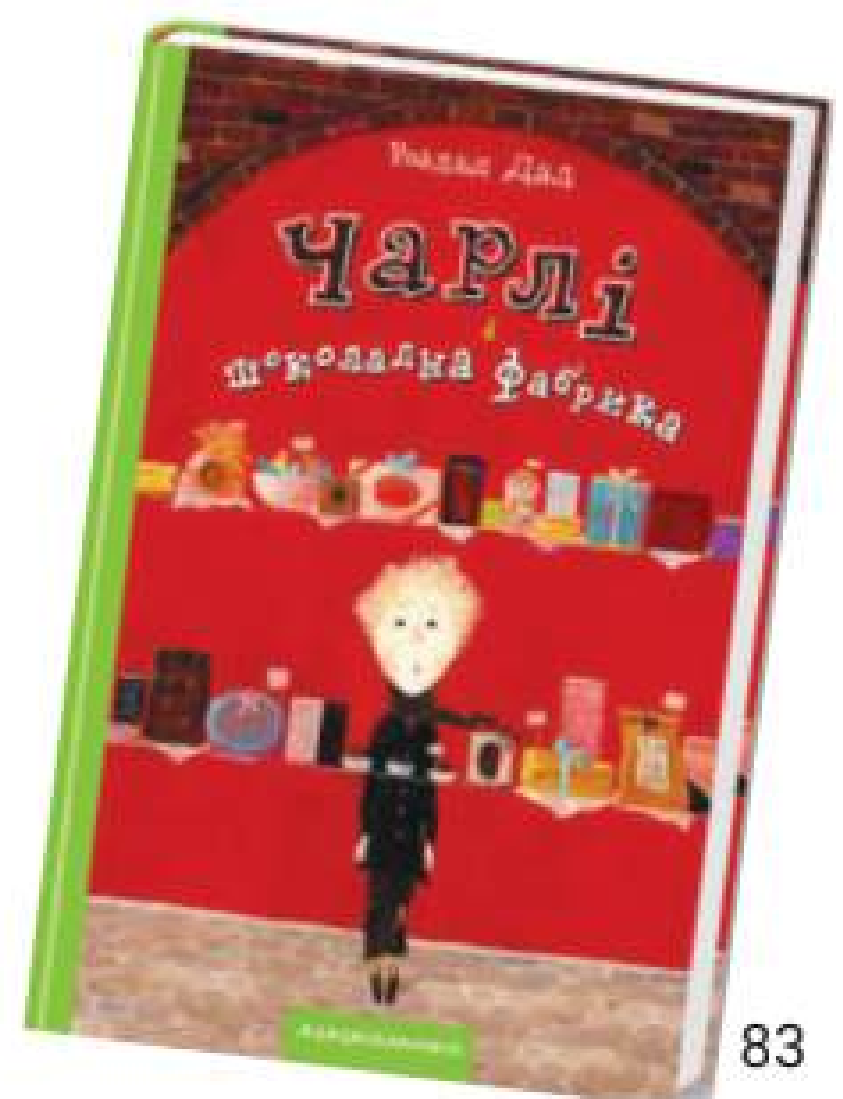
В. 1) Спишіть, заповнюючи пропуски і розкриваючи дужки.

(ч, Ч)арлі (б, Б)акет на перерві с..дів т..хенько в класі.
А інші діти кр..чали й кидалися сніжками на подвір..ї.

Якось він ішов зі школи, ховаючи л..це від кр..жаного вітру.
На снігу л..жав якийсь з..л..нуватий папірець.

- 2) Випишіть слова з ненаголошеними [е], [и] в коренях. Доберіть і запишіть до них перевірні.
- 3) Випишіть підкреслене слово. Позначте в ньому закінчення.
- 4) Випишіть виділене слово. Доберіть до нього спільнокореневе, що відповідає на питання *який?*
- 5) Знайдіть і випишіть два спільнокореневих слова, у яких чергуються приголосні в корені.
- 6) Доберіть синонім до виділеного слова.
- 7) Пригадайте і запишіть п'ять слів з ненаголошеними [е] або [и], які потрібно запам'ятати.

З. Розгляньте обкладинки книжок. З якої книжки, на вашу думку, взято уривок, який ви записали? Дайте відповідь повним реченням.

ВІКТОРИНА МІСЯЦЯ

«10 з 10»

1. Навіщо Електрині золотий ключик?
(Станіслав Лем. «Казки роботів»)
2. Де працював пан Бакет?
(Роальд Дал. «Чарлі і шоколадна фабрика»)
3. Що їла на вечерю сім'я Бакет?
4. Скільком дітям Віллі Вонка дозволив відвідати фабрику?
5. З чого роблять шоколад?
6. Що найперше роблять із шоколадом під час виробництва шоколадних цукерок?
7. Як називається дуже сильна форма страху?
8. Як звали песика Мортіні?
(Барбара Кантіні. «Мортіна»)
9. Чого найбільше хотілося Мортіні?
10. Як звати героя народних легенд, що має людське тіло і собачу голову?

Можна користуватися підручником!

Виграють перші 5, хто напише правильні відповіді на запитання. Зазвичай це 1–2 слова. Або працюйте в групах, у парах – по черзі читайте запитання і відповідайте.

Грудень

IV. СВІТ, ДЕ ПЕРЕМАГАЄ ДОБРО

Правопис коренів і префіксів

Цього місяця я буду вчитися:

- уважно читати чарівну народну казку і визначати її особливості
- складати розповідь за інфографікою, схемою
- інсценізувати уривок із казки
- складати, оформлювати і презентувати свою казку
- правильно вимовляти і писати слова з дзвінками і глухими приголосними в корені слова
- знаходити в словах префікси і правильно їх писати

ЯК МОЖНА РОЗПОВІСТИ КАЗКУ

1. Розгляньте зображення. Напишіть слова, подані в рамках, на окремих аркушиках. Покладіть їх на відповідне зображення. Розкажіть, за допомогою чого можна розповісти казку.

Книжка

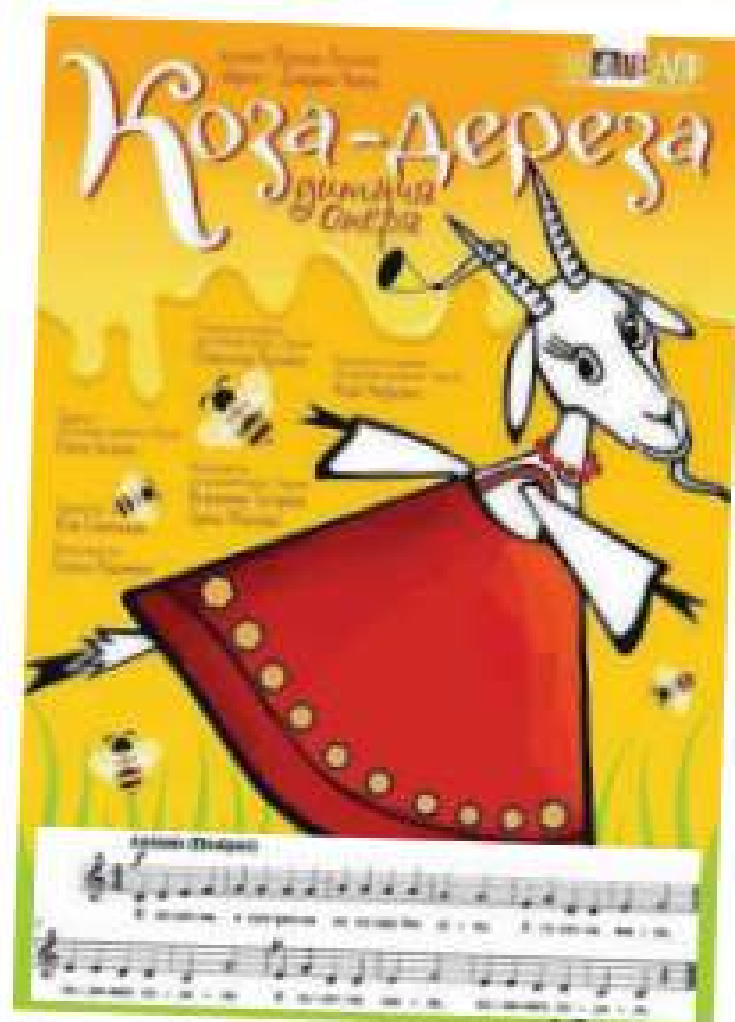
Ілюстрація

Вистава лялькового театру

Мультфільм

Комікс

Опера

2. Запишіть у зошит назви зображених казок (не забудьте взяти назви в лапкі). Це народні казки чи літературні (авторські)?
3. Виберіть по казці і стисло перекажіть її одне одному.
4. Прочитайте уривок із поеми Лесі Українки «Давня казка». Поміркуйте, навіщо ми читаємо казки. Яку кінцівку з народної казки використала поетка?

Може б, хто послухав ка́зки?
Ось послушайте, панове!
Тільки вибачте ласкаво,
Що не все в ній буде нове.

Та чого там, люди добрі,
За новинками впадати?
Може, часом не завадить
І давніше пригадати.

Тож, коли хто з вас цікавий,
Сядь і слухай давню казку,
А мені, коли не лаврів¹,
То хоч бубликів дай в'язку.

- Спишіть перші чотири рядки вірша. Поясніть уживання розділових знаків у кінці речень.

5. Напишіть відповіді на запитання повними реченнями.
 1. Яка ваша улюблена казка?
 2. Хто є героями казки?
 3. Чому ця казка вам подобається?

¹ Лаври – вінок, гілка лаврового дерева, якою вшановували переможців; символ визнання.

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЄМО СЛОВА ІЗ ДЗВІНКИМИ І ГЛУХИМИ ПРИГОЛОСНИМИ

1. Розгляньте таблицю. Прочитайте пари приголосних звуків.

Дзвінкі (голос + шум)	[б]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']	[г]	[г']	
Глухі (шум)	[п]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[х]	[к]	[ф]

Звуки [в, в', л, л', м, м', н, н', й, р, р'] називають сонорними. Вони не мають парних глухих.
Пригадайте: дзвінкі звуки завжди звучать дзвінко – і в кінці слова, і перед глухими приголосними.

2. Прочитайте, чітко вимовляючи виділені звуки.

Ка[з]ка, ді[д], Білосні[ж]ка, дру[г], голу[б]ка, гря[д]ка, рі[з]кий, бли[з']кий, ві[з], сте[ж]ка, шви[д]ко.

3. Прочитайте. Доберіть до кожного слова споріднені або змініть слово так, щоб дзвінкий приголосний опинився перед глухим.

Горобиний, скибочка, ягоди, бігати, кіготь, легенький, береза.

Зразок: горобиний – горобчик.

4. Прочитайте текст. Правильно вимовляйте виділені слова.

Був переддень Різдва 1956 (тисяча дев'ятсот п'ятдесят шостого) року. Не дуже відомий письменник на ім'я Майкл Бонд у великому лондонському магазині натрапив на іграшкового ведмедика.

«Якби там було два ведмеді, я б їх навіть не помітив. Але проігнорувати ведмедя, який лишився сам-самісінький перед Різдвом, я не міг. Він був таким нещасним! Тож я купив його як різдвяний подарунок для дружини і назвав

Ілюстрація Роберта Вітлока Еллі

Паддінгтоном на честь найближчого до нас вокзалу», – згадував Майкл Бонд.

А потім з'явилися книжки, героєм яких був кумедний ведмідь. Він, як і Вінні Пух, став літературним символом Англії. Йому спорудили пам'ятник на Паддінгтонському вокзалі. Туристи жваво розкуповують іграшкових ведмежат у вузькуватих синіх пальтечках і крислатих капелюхах. Про Паддінгтона навіть зняли кіно.

Ведмедику Паддінгтону вже близько сімдесяти років, але він ніскільки не застарів. Річ у тім, вважає ілюстратор Роберт Вітлок Еллі, що Паддінгтон оптиміст. Він не боїться виступити проти несправедливості. Ведмедик не супергерой, часто потрапляє в халепи, але він щирий, симпатичний і ніколи не журиться.

- Про появу яких книжок ідеться в третьому абзаці?
- Обговоріть, який казковий герой міг би стати літературним символом України. Що для цього потрібно?
- Випишіть виділені слова. Підкресліть букви, що позначають дзвінкі звуки перед глухими або в кінці слова.

5. Розгляньте ілюстрацію на с. 88 і опишіть Паддінгтона: яка в нього шерсть? Які очі, ніс, кігті? У що одягнений ведмедик?

6. Прочитайте. Сформулюйте правила гри, у яку грають діти.

- Пригадайте відомих тварин – героїв книжок, художніх фільмів і мультфільмів. Зіграйте в гру із товаришем.

ПРАВИЛЬНО ПИШЕМО СЛОВА ІЗ ДЗВІНКИМИ І ГЛУХИМИ ПРИГОЛОСНИМИ

1. Доберіть антоніми до поданих слів. Запишіть за зразком.

Широкий, легкий, високий, солоний.

Зразок: Широкий – вузький.

■ Усно складіть речення з однією парою слів.

2. Прочитайте. Що ви помітили? Спишіть слова з виділеними буквами.

ГЛУХІ ПЕРЕД ДЗВІНКИМИ

во к зал	во[г]зал
рю к зак	рю[г]зак
боро т ьба	боро[д']ба
прос ь ба	про[з']ба

ДЗВІНКИ ПЕРЕД ГЛУХИМИ

кі г ті	кі[х]ті
ні г ті	ні[х]ті
ле г кий	ле[х]кий
во г кий	во[х]кий

У деяких словах дзвінкий [г] вимовляється як [х]:
легкий – ле[х]кий, нігті – ні[х]ті, кігті – кі[х]ті.

Глухий звук перед наступним дзвінким вимовляється дзвінко: *молотьба – моло[д']ба, просьба – про[з']ба.*

Щоб перевірити сумнівний приголосний, треба змінити слово або підібрати до нього спільнокореневе так, щоб сумнівний звук опинився перед голосним:
легкий – легенький, просьба – просити.

Слова, у яких правопис приголосних не перевіряється, треба запам'ятати:
вокзал, рюкзак, анекдот, футбол.

3. Спишіть, вставляючи пропущені букви.

боро..ьба – боротися
моло..ьба – молотити
про..ьба – просити
ле..кий – легенький
ні..ті – ніготь
кі..ті – кіготь

4. Напишіть диктант у парі з наведених у правилі слів.

5. Прочитайте або послухайте, як починалися пригоди ведмедика Паддінгтона, про які написав Майк Бонд.

Того дня містер і місіс Браун приїхали на вокзал, щоб зустріти доньку Джуді. Вона поверталася додому на канікули.

– Подивись-но, – сказав містер Браун дружині, яка ледве чула його через вокзальний гвалт, – там ведмідь!

– ВЕДМІДЬ? У Лондоні? На вокзалі Паддінгтон? – здивувалася місіс Браун. – Дурниці, Генрі, цього просто не може бути.

– Присягаюся, він там, за поштовими тюками! – і містер Браун, схопивши дружину за лікоть, почав проштовхуватися крізь тисняву.

Там дійсно був ведмідь. Точніше, ведмежа. Брудно-коричневе, в чудернацькому крислатому капелюсі, воно самотньо сиділо на старій валізі перед «Бюро знахідок».

Коли подружжя Браунів підійшло ближче, ведмежа встало і ввічливо підняло капелюха.

– Добридень, чим можу вам допомогти?

– Може, це ми маємо тобі чимось допомогти? – спитала місіс Браун. – Ти геть крихітний. Звідки ти?

– Я дуже рідкісний ведмідь. Приїхав сюди нелегально. З Дрімучого Перу.

На шиї у ведмедика висіла бирка. Місіс Браун нахилилася й прочитала: «Будь ласка, догляньте цього ведмедика. Наперед вдячна. Тітонька Люсі».

– Генрі! – вигукнула місіс Браун. – Може, він трішки поживе в нас?

– Але ж ми навіть не знаємо, як його звати... – почав було містер Браун.

– Назвемо його Паддінгтон, – рішуче сказала місіс Браун. – Адже ми знайшли його на вокзалі Паддінгтон. ...Погодуй його, поки я зустріну Джуді! І благаю, зніми з нього цю бирку. А то він схожий на рюкзак.

■ Яке враження справив ведмедик на Браунів? А на вас?

6. Спишіть виділені у впр. 5 слова. Запам'ятайте, як вони пишуться.

ЗНАЙОМИМОСЯ З ЧАРІВНОЮ КАЗКОЮ

1. Прочитайте зачин української народної казки «Котигорошко».

Був собі один чоловік, мав шестеро синів та одну дочку. Пішли брати в поле орати і наказали, щоб сестра **ви-несла** їм обід. Вона каже:

– А де ж ви будете орати? Я не знаю.

– Ми будемо **тягти скибу**¹ від дому аж до тієї ниви, де будемо орати, – то ти за тією борозною і йди.

Поїхали.

А змій жив над тим полем у лісі та взяв тую скибу закотив, а свою **витяг** до своїх палаців. От вона як **понесла** братам обідати та пішла за тією скибою і доти йшла, аж поки зайшла до змієвого двора. Там її змій і вхопив.

Поприходили сини ввечері додому та й кажуть матері:

– Ввесь день орали, а ви нам не прислали й пообідати.

– Як-то не прислала? Оленка мала **принести**, та й досі її нема. Я думала, вона з вами вернеться. Чи не заблукала?

Брати й кажуть:

– Треба йти шукати її.

Та й пішли всі шість за тією скибою і зайшли до того змієвого двора, де їхня сестра була. Приходять туди, коли вона там.

– Братики мої милі, де ж я вас подіну, як змій **прилетить**? Він же вас поїсть!

Коли це й змій летить.

– А, – каже, – людський дух пахне.

А що, хлопці, биться чи мириться?!

– Ні, – кажуть, – биться!

– Ходіть же на залізний тік!

Котигорошко став першим українським казковим героєм, що ожив у планшетах. Аудіовізуальну книжку «Котигорошко» трьома мовами створила в Україні компанія Kyiv Sea Pirates. Ілюстрації Івана Сулими.

Пішли на залізний тік битися. Не довго й бились, як ударив їх змій, так і загнав у той тік. Забрав їх тоді тільки живих та й закинув до глибокої темниці.

бі[ц':а]
мирі[ц':а]
питає[ц':а]

А той чоловік та жінка ждуть та й ждуть синів, – нема. От одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горошінка по дорозі... Жінка взяла горошинку та й з'їла.

Згодом народився в неї син. Назвали його Котигорошком.

Ріс та й ріс той син, як з води², – не багато літ, а вже великий **виріс**. Одного разу батько з сином **копали** колодязь, – **докопались** до великого каменя. Батько побіг кликати людей, щоб допомогли його викинути. Поки батько ходив, а Котигорошко узяв та й **викинув**. Приходять люди, як глянули – аж поторопіли, так злякались, що в нього така сила, та й хотіли його вбити. А він **підкинув** того каменя вгору та й підхопив, – люди й повтікали.

От і питається раз Котигорошко в батька, в матері:

– Чи були в мене брати й сестри?

– Е-е, – кажуть, – синку, була в тебе і сестра й шестеро братів, та таке й таке їм трапилось.

– Ну, – каже він, – так я ж піду їх шукати.

2. Про що ви дізналися із зачину казки?

Накресліть у зошиті таблицю і заповніть її.

Назва казки	
Головний герой	
Місце дії	
Чим незвичайний головний герой	
Чарівні істоти	
Чому герой вирушає в подорож?	

¹ Скіба – смуга, шар землі, яку вивертає плуг під час оранки.

² Як з води – дуже швидко.

НАВІЩО ПОТРІБЕН ПРЕФІКС

1. Прочитайте виділені слова в уривку з казки «Котигорошко» (с. 92). Запишіть кожну групу спільнокореневих слів з нового рядка. Чим відрізняються слова в групі?

Префікс – це частина слова, яка стоїть перед коренем і служить для утворення нових слів: зайшов, дійшов, прийшов, перейшов.

2. Позначте префікси у виписаних словах (завдання 1).

3. Утворіть і запишіть слова з поданими префіксами. Префікси позначте.

за-
при-
під-
ви-
нести

по-
за-
ви-
на-
кликали

ви-
пере-
за-
під-
ріс

■ Скористайтесь орфографічним словником (або інтернет-словником «Словники України») і позначте наголоси в утворених словах із коренем **-нес-**.

Супергерой має надзвичайні здібності (суперсили). Він здійснює подвиги для загального блага.

4. Прочитайте уривок із казки «Котигорошко». Чи схожий Котигорошко на супергероїв – персонажів коміксів і фільмів? Поясніть свою думку.

Поніс Котигорошко залізо до коваля.

– Скуй, – каже, – мені булаву, та велику!

Як почав коваль кувати, то скував таку булаву, що на силу з кузні винесли. Узяв Котигорошко ту булаву, кинув угору та й каже до батька:

– Ляжу я спати, а ви мене збудіть, як летітиме булава через дванадцять діб.

Та й ліг. На тринадцяту добу летить та булава! Збудив його батько, він схопився, підставив пальця, булава як ударила об нього, так і розкололася надвоє. Він і каже:

– Ні, з цією булавою не можна йти шукати братів та сестру, – треба скувати іншу.

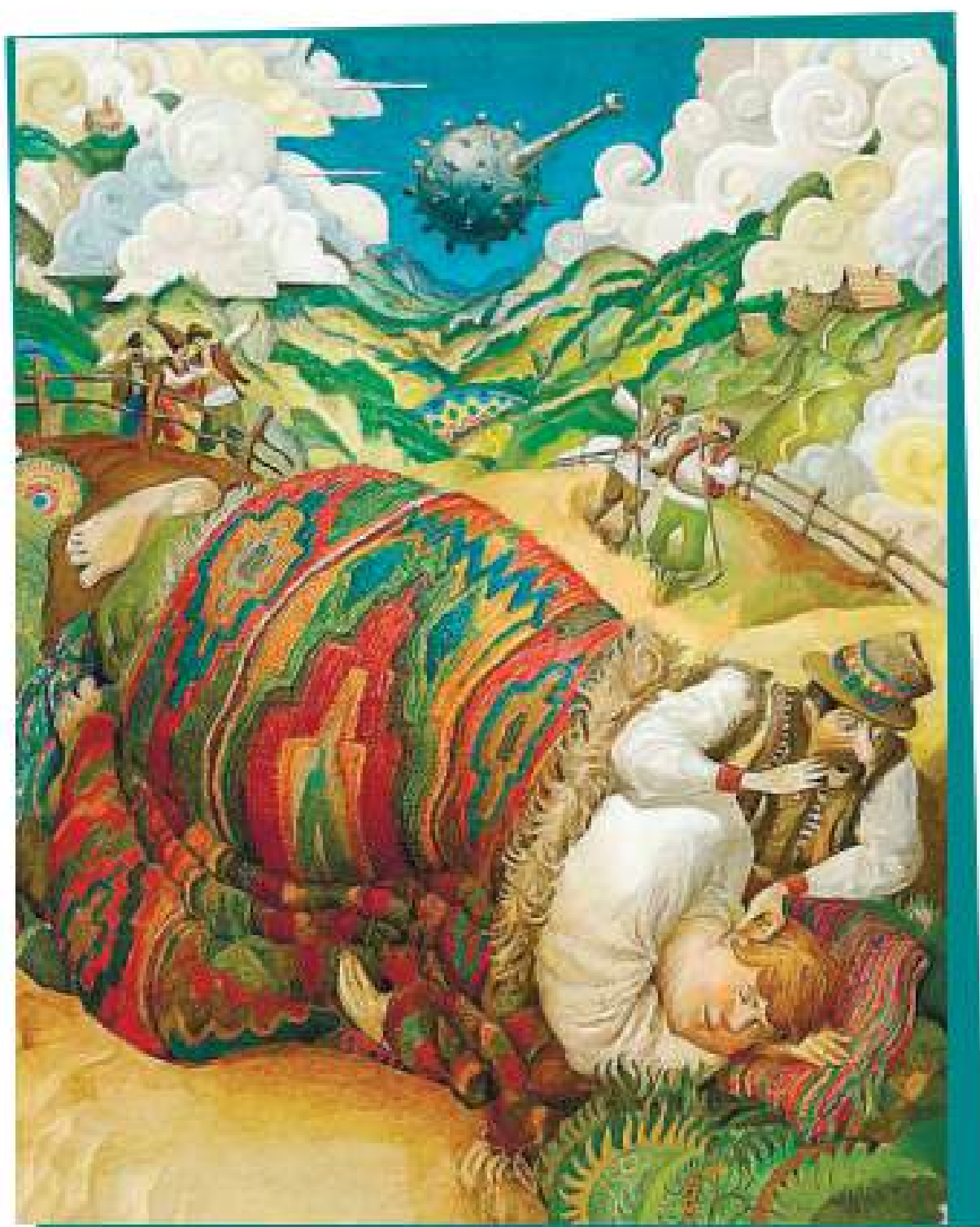
Знову поніс її до коваля.

– На, – каже, – **перекуй**, щоб була по мені!

Викував коваль ще більшу. Котигорошко й ту шпурнув угору та й ліг спати на дванадцять діб. На тринадцяту добу летить та булава назад, реве – аж земля дрижить. Збудили Котигорошка, він схопився, підставив пальця, – булава як ударила об нього, – тільки трошки зігнулась.

– Ну, з цією булавою можна шукати братів та сестру. Печіть, мамо, буханці та сушіть сухарі, – піду.

Узяв ту булаву, в торбу поклав буханців та сухарів, по-прощався і пішов.

Ілюстрація Івана Сулими

5. Розгляньте ілюстрацію. Що на ній відбувається? Хто зображений? Доберіть слова з казки.

6. Уявіть що ви: **А.** Батько; **Б.** Один із селян. Що ви відчуваєте? Що говорите?

7. Випишіть із впр. 4 виділені слова. Позначте в них префікси.

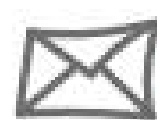
8. Виконайте завдання на вибір.

А. Утворіть нові слова від слова **кинути** за допомогою префіксів. Префікси позначте.

Б. Випишіть з уривка слова з префіксами **під-, роз-, з-, по-**. Префікси позначте.

РОЗРІЗНЯЄМО ПРЕФІКС І ПРИЙМЕННИК

- 1.** Утворіть від поданих слів антоніми за допомогою префіксів. Запишіть за зразком.

Виліт, залетіти, насипати, вдих, увійти, схід, вхід, загадка.

Зразок: виліт – приліт.

- 2.** Прочитайте. Зверніть увагу на виділені слова – прийменники і частини слова – префікси. Що ви помітили?

Поїхали по воду. **Завернув за** ріг будинку.

- 3.** Розгляньте таблицю і прочитайте правило. Поясніть відмінність між префіксом і прийменником.

Префікс – це частина слова і пишеться разом.	Прийменник – це частина мови (слово) і пишеться окремо.
у-, в-, на-, до-, під-, по-, з-, при-, пре-, без-, від-, про-, за-	у, в, на, до, під, по, при, з, через, біля, без, від, про, для, за

Між прийменником і словом можна поставити питання або вставити інше слово.

Нарешті ми доїхали до (до чого?) села.

Нарешті ми доїхали до (рідного) села.

Діти зробили літачки з (з чого?) паперу.

Діти зробили літачки з (кольорового) паперу.

- 4.** Прочитайте. Запишіть слова, розкриваючи дужки. Позначте префікси, підкресліть прийменники.

(під) деревом
креслити
казав
столом

(без) підручника
болісно
візовий
запаху

Слово **НЕ** – це не прийменник, а частка. Воно може писатися і разом, і окремо.

- 5.** Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

Пішов Котигорошко в льохи-т..мниці гл..бокі. (Віді) мкнув своїх братів, а вони ледве-ледве ж..ві. (За) брав їх, (за) брав сестру Оленку і все золото та срібло, що було (в) змія.

6. Прочитайте. Поясніть поведінку Котигорошка та його братів.

От ідуть, а він і не (при) знається, що він їхній брат. Сіли (під) дубом спочивати. Котигорошко (при) томився після бою зі змієм та й заснув (при) дорозі.

– Будуть з нас люди сміятися, що ми шестеро змія не подужали, а він сам убив. Та й добро змієве він собі все забере, – кажуть брати.

Радилися та й нарадилися: поки спить, прив'язати його добре ликом до дуба, щоб не вирвався, – тут його звір і розірве. Як вирішили, так і зробили: прив'язали та й пішли собі.

А Котигорошко спить і не чує того. Спав день, спав ніч, прокидається – прив'язаний. Він як рвонувся – так того дуба й вивернув із корінням. От узяв тоді того дуба на плечі та й пішов додому.

Підходить до хати, аж чує – брати вже прийшли та й розпитуються в матері:

– А що, мамо, чи у вас іще були діти?

– Аякже! Син Котигорошко був, та вас пішов визволяти. Вони тоді схаменулися:

– Оце ж ми його прив'язали, – треба бігти та одв'язати.

А Котигорошко як кине тим дубом у хату, – замалим хати не розвалив.

– Лишайтесь же, коли ви такі! – каже. – Піду я у світ.

7. 1) Виконайте завдання на вибір.

А. Спишіть, вставляючи пропущені префікси і прийменники.

..ходить ... того дуба Котигорошко, коли ні дідка, ні дуба нема: ..вернув дідок дуба ... коренем та й ..тяг так ... собою.

Б. Спишіть перший абзац із завдання 6, розкриваючи дужки.

В. Випишіть із завдання 6 три слова з префіксами і три прийменники разом зі словами, з якими вони пов'язані.

2) Прочитайте повністю казку «Котигорошко».

ОПISУЄМО ГЕРОЇВ ЧАРІВНОЇ КАЗКИ

1. Прочитайте ще один уривок із казки «Котигорошко». Випишіть імена героїв. З яких слів вони утворилися?

Іде собі та йде, коли дивиться – відтіль гора і відсіль гора, а між ними чоловік, руками й ногами в ті гори вперся та й розпихає їх. Каже Котигорошко:

- Боже поможи!
- Дай боже здоров'я!
- А що то ти, чоловіче, робиш?
- Гори розпихаю, щоб шлях був.
- А куди йдеш? – питає Котигорошко.
- Щастя шукати.
- Ну, то й я туди. А як ти звешся?
- Вернигора. А ти?
- Котигорошко. Ходім разом!
- Ходім!

Пішли вони. Ідуть, коли бачать: чоловік серед лісу як махне рукою – так дуби й вивертає з корінням.

- Боже поможи!
- Дай боже здоров'я!
- А що ти, чоловіче, робиш?
- Деревя вивертаю, щоб іти було просторіше.
- А куди йдеш?
- Щастя шукати.
- Ну, то й ми туди. А як звешся?
- Вернидуб. А ви?
- Котигорошко та Вернигора. Ходім разом!
- Ходім!

Пішли втрюх. Ідуть, коли бачать – чоловік зі здоровенними вусами над річкою: як крутнув вусом – так вода й розступилася, що й по дну можна перейти. Вони до нього.

- Боже поможи!
- Дай боже здоров'я!

- А що ти, чоловіче, робиш?
- Та воду одвертаю, щоб річку перейти.
- А куди йдеш?
- Щастя шукати.
- Ну, та й ми туди. А як звешся?
- Крутивус. А ви?
- Котигорошко, Вернигора, Вернидуб. Ходім разом.
- Ходім!

Пішли. І так їм добре йти: де гора на дорозі – Вернигора перекине; де ліс – Вернидуб виверне; де річка – Крутивус воду одверне.

2. Виконайте завдання на вибір.

- А.** Інсценізуйте прочитаний уривок.
- Б.** Створіть комікс на основі прочитаного уривка.
- В.** Підготуйте розповідь / презентацію про Вернигору, Вернидуба і Крутивуса.

2014 року, в День Незалежності, відбулася прем'єра мультсеріалу «Пригоди Котигорошка та його друзів».

«Це передусім веселі фільми, в основі яких народні казки, міфи. Ми зняли їх так, щоб діти сміялися, а дорослі всміхалися», – розповіла Ярослава Руденко-Шведова, режисерка.

3. Подивіться мультфільм «Пригоди Котигорошка та його друзів». Порівняйте героїв казки і мультфільму.

ПИШЕМО ПРАВИЛЬНО СЛОВА З ПРЕФІКСАМИ РОЗ-, БЕЗ-

1. Розгляньте інфографіку. Придумайте для неї назву.
Дайте відповідь на запитання.

ЗЛОТВОРЦІ

Викрадають людей, ображають сиріт, б'ються з добротворцями (змій, Кобиляча голова, мачуха, Кощій, чорт, Баба-яга)

мачуха

чорт

змій

ЗНЕДОЛЕНІ

Беззахисні дівчата, яких злотворці взяли в полон, бідні люди, **безпорадні** сироти

царівна

дівчина

сирота

КАЗКОВІ ІМЕНА

Відображення мрій давніх людей: *Вернидуб* (розхитує і вивертає дерева), *Ломикамінь* (легко розбиває каміння), *Вернигора* (верне, розпихає гори), *Крутивус* (крутне вусом – вода розступається).

ДОБРОТВОРЦІ

Сильні, **безстрашні**, мужні богатирі. Захищають, визволяють знедолених.

герой

богатир

ПОМІЧНИКИ ДОБРОТВОРЦІВ

Розумні і спритні істоти: комар, миша, риба, сокіл, заєць, кінь, лисиця та інші.

1. У які групи можна об'єднати героїв українських народних чарівних казок?

2. Про що розповідають імена казкових героїв?

3. Хто допомагає добротворцям?

2. Випишіть з інфографіки (с. 100) виділені слова. Позначте в них префікс.

3. Запишіть словосполучення, замінивши виділені слова одним словом.

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишуть букву **з**: роздав, розхитався, безсовісний.

Небо *без хмар*, острів *без людей*, пустеля *без води*, злочин *без кари*, селянин *без землі*, малюк *без зубів*.

■ У яких словах є дві букви **з** підряд? Поясніть чому.

4. Від поданих слів утворіть споріднені слова з префіксами **роз-**, **без-**.

5. Спишіть, вставляючи пропущені букви. Позначте префікси.

Ро..глядає, ро..кусив, ро..ширений, бе..відмовний, бе..хатько, бе..характерний, бе..карний, ро..класти, ро..пустити, ро..повідь.

6. Напишіть диктант у парі.

Здоров'я, коріння, щастя, прив'язав, розпитати, Вернидуб, Вернигора, Крутивус, безсилий.

7. 1) Замініть подані слова антонімами з префіксами **роз-**, **без-**.

Взуватися, платний, застелив, одягнути, заселений, складати, завантажити.

2) Прочитайте одну з українських народних чарівних казок («Яйце-райце», «Летючий корабель», «Царівна-жаба», «Ох» та ін.).

ДОСЛІДЖУЄМО ЧАРІВНУ КАЗКУ

- 1.** Розгляньте схему і запитання.
Розкажіть за допомогою схеми
про будову чарівних казок.

- 2.** Перемалюйте схему в зошит. Можете придумати свої позначки і додати позначки, яких, на вашу думку, не вистачає.

3. Прочитайте. Назвіть особливості чарівних казок.

Майже в кожній чарівній казці головний герой – молодший син або сирота. Він вирушає в подорож, щоб виконати складне і небезпечне завдання, шукати щастя, визволити наречену тощо. У мандрах може потрапити в потойбічний світ. Під час подорожі він зустрічає цікавих персонажів. Серед них є і помічники, і вороги. Часто герою в мандрах допомагають чарівні предмети, а з персонажами відбуваються чарівні перетворення.

На головного героя чекає смертельний двобій. Однак він завжди перемагає ворога.

У чарівних казках натрапляємо на магичні числа три, сім та дванадцять. Герой тричі виконує завдання, у змія – три, сім, дванадцять голів тощо.

Казки мають особливий початок і кінець, що повторюються в різних казках.

Зазвичай герой казки
має супротивника,
з яким бореться. Тобто
між ними є **конфлікт**.
Без конфлікту немає дії.

4. Виберіть одну з українських народних чарівних казок і заповніть таблицю в зошиті.

Назва казки	
Головний герой	
Чому вирушає в подорож?	
Вороги	
Помічники	
Місця дії	
Чарівні істоти	
Чарівні предмети	
Чарівні перетворення	
Магічні числа	

СКЛАДАЄМО КАЗКУ

1. Складіть власну казку, вибравши один із варіантів продовження речень.

Давно чи недавно був собі

- Іван, с..лянський син;
- трет..окласник Іванко;
- Іван-поб..ван.

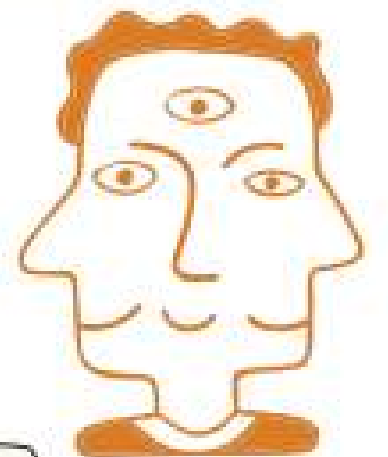

Жив він

- із матінкою у гл..няній хижі;
- з курми й гусьми у хатці на узліс..і;
- із батьками на 16-му поверсі.

Його всі любили, бо він

- вправно підказував на уроці;
- співав гарних пісень;
- врятував країну від страшного

Якось він пішов по до лісу і там зустрів

- продавчиню зі шкільного буфету;
- білу ;
- змію в короні.

Вона дала йому

- золотий ;
- з маком;
- білу .

І сказала:

- «Поклади це с..огодні ввечері собі під подушку»;
- «Закопай це за своєю хатою»;
- «Віддай це першому, кого зустрінеш».

Він так і зробив. А наступного ранку прийшов до нього

- король і сказав: «Ти **вилікував** мене від злих чар. Дарую тобі коня і цілий віз »;
- д..ректор школи і сказав: «Завдяки тобі ми отримали гроші на р..монт спортзалу. Можеш тр..нуватися там з ранку до ночі»;
- зайчик і сказав: «Ти врятував моїх діточок від л..сиці-чаклунки. Тепер у твоїй хаті й морква не **скінчаться** ніколи».

Тож дуже скоро Іван

- почав продавати свіжі овочі й розбагатів;
- зажив слави найс..льнішого трет..окласника міста;
- **залишив** золото матері й поїхав **допомагати** людям по світу.

2. Прочитайте свої казки одне одному.

3. Знайдіть у казці товариша зачин і кінцівку.

4. Випишіть слова з пропущеними буквами.

5. Запишіть слова, замість яких у тексті подано малюнки.

6. Випишіть виділені слова, позначте в них префікси.

7. Обміняйтеся зошитами і перевірте роботи одне одного.

8. Запишіть уривок зі своєї казки і намалюйте до нього ілюстрацію.

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. Повторіть правило про правопис слів із ненаголошеними [е], [и] в коренях.

2. Усно закінчіть висловлювання.

Префікс – це частина слова, яка

Префікс – це ... , а прийменник – це

Прийменник завжди пишеться

3. Виберіть завдання одного з варіантів і виконайте його.

А. Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

От жаба взяла ріденько ро..чинила, ріденько (під) біла,
ріденько й (за) місила. Потім (ви) лізла на піч, (про) біла
дірку, (ви) лила туди. Гр..чаники так і ро..пливлись... Ті
невістки швидше додому та й собі так робити. (На) п..кли
таких гр..чаників, що хіба тільки собакам (ви) к..нути.
А вона, як ті пішли, кожущок (з) себе зняла,
(ви) йшла надвір, гукнула, свиснула.

Б. 1) Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

Знову (при) йшов чоловік (до) того стовпа
бе..радісно. Та дівка його питає:
– Чого ти плачеш?

Він їй ро..казав, яку (за) гадку йому змія (за)
гадала. Так вона йому каже:

– Лягай спати, я це все (по) роблю.

А сама як свисне, то та гора ро..копується. (За) (д, Д)ні-
пром комори будують... Тільки (при) йшла та ро..будила
його, щоб він пш..ницю видав купцям. Змія встала та (по)
бачила, що все так (з) роблено, як вона йому (за) гадала.

2) Випишіть виділені слова у стовпчик. Доберіть до них антоніми.

В. 1) Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

А Слухало (при) пав (до) з..млі вухом.
Усе (під) слухав. Та й ро..казав Дурневі,
що цар казав. Дурень (за) журився. Не
їсть, не п..є. Скороход (по) бачив:

– Чому ти, – питає, – не їси?

– (За) гадав мені цар, щоб я (до) був
води живущої й цілющої... – каже Дурень.

– Не журись! Я тобі дістану!

Скороход (від) в..язав ногу (від) вуха та
(в) одну мить і набрав води живущої й ці-
лющої. А тоді (на) думав сісти під мл..ном,
відпочити трохи. Сів та й (за) снув.

2) Випишіть виділені слова у стовпчик. Доберіть
до них антоніми.

3) Випишіть підкреслене слово. Доберіть до нього
синоніми. Можете скористатися словником.

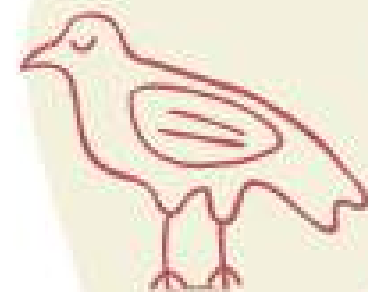
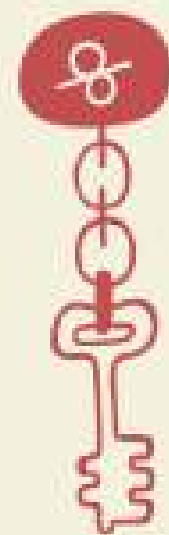
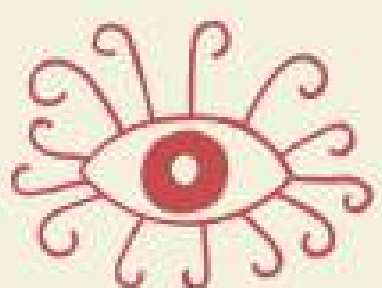

4. Наведіть приклади злоторців, знедолених
і добротворців із чарівних казок.

Злоторці: ... , ... ,

Знедолені: ... , ... ,

Доброторці: ... , ... ,

ВІКТОРИНА МІСЯЦЯ

«10 з 10»

1. Де містер і місіс Браун знайшли ведмедика Паддінгтона? (Майкл Бонд. «Пригоди Паддінгтона»)
2. Звідки приїхав ведмедик Паддінгтон?
3. У що був одягнений ведмедик Паддінгтон, коли його побачило подружжя Браун?
4. Як звали тітоньку ведмедика Паддінгтона?
5. Скільки братів і сестер було в Котигорошка?
6. Скільки діб літала булава, яку закинув Котигорошко?
7. Що зробили з Котигорошком брати, яких він визволив?
8. Як звали героя казки «Котигорошко», який руками гори розпихав?
9. Як звали героя казки «Котигорошко», який змушував воду в річці розступитися?
10. Яке слово пропущене в кінцівці казки: «Вам казка, а мені ... в'язка»?

Можна користуватися підручником!

Виграють перші 5, хто напише правильні відповіді на запитання. Зазвичай це 1–2 слова. Або працюйте в групах, у парах – по черзі читайте запитання і відповідайте.

ПАМ'ЯТКИ

Як ми пишемо диктант у парі.

1. Ми читаємо слова або текст разом.

2. Потім домовляємося, хто пише першим. Якщо я, то диктує партнер.

3. Ми одразу перевіряємо написане.

4. Якщо в слові помилка, я виправляю її і пишу слово ще раз.

5. Після того ми міняємося.

Як я готуюся писати текст.

1. Я обдумую тему (про що буду писати).

2. Я визначаю головну думку (для чого я пишу, що саме хочу сказати, у чому переконати).

3. Я обмірковую зміст і порядок речень (як почну; яку думку висловлю / що опишу / які приклади наведу; як закінчу).

4. Якщо я не знаю, як почати, пишу основну частину. Перше речення придумую після того, як напишу основну частину.

Як я роблю виправлення у своєму тексті.

1. Закреслюю зайві слова, речення: /

2. Слова, які потрібно замінити, закреслюю. Акуратно пишу над ними потрібне слово.

3. Вставляю потрібне слово чи речення: ✓

4. Змінюю порядок слів – надписую над словами відповідні цифри.

Як я аналізую текст товариша.

1. Я слухаю товариша.
2. Вибираю одне або кілька речень, які мені найбільше сподобалися. Пояснюю товаришу чому.
3. Ставлю товаришу запитання, які в мене виникли (1–2). Пропоную, як можна поліпшити текст.
4. Перечитуємо текст разом із товаришем. Робимо паузу після кожного речення.
5. Перевіряємо разом: чи правильно оформлено речення? Чи немає помилок у словах? Якщо потрібно, виправляємо.

Як я обговорюю свій текст з іншими.

1. Думаю, з ким я хочу обговорити свій текст.
2. Я читаю свій текст іншим дітям.
3. Обговорюю з іншими учнями такі питання:
 - Чи все зрозуміло?
 - Що сподобалося?
 - Чи різноманітні речення використано?
 - Чи не повторюються часто ті самі слова?
 - Що можна зробити краще?

Як я беру участь в обговоренні.

1. Я дивлюся на того, хто говорить.
2. Уважно слухаю.
3. Я ні з кого не сміюся.
4. Піднімаю руку, якщо хочу щось сказати.
5. Говорю голосно й чітко.

ЗМІСТ

I. У школі і на вулиці

Повторення. Текст

Як ми спілкуємося	6
Читаємо уважно і виразно.	
В. Нестайко. Одиниця з обманом	8
Що ми знаємо про слово	9
Збагачуємо мовлення. Г. Фалькович. Віршик про мови	10
Що, де, навіщо ми читаємо	12
Від речення до тексту	14
Навіщо потрібні ключові слова	15
Навіщо текст ділять на абзаци	16
Вчимося складати план тексту	
В. Нестайко. Одиниця з обманом («Макароніна»)	18
Вивчаємо будову тексту.	
В. Нестайко. Одиниця з обманом («Фігура»)	20
Текст-розповідь і текст-опис	22
Текст-міркування	24
Передаємо настрій.	
В. Нестайко. Одиниця з обманом («Фігура»)	26
Готуємося писати твір	28
Пишемо і редагуємо твір	30
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО	32

II. Я пізнаю світ

Речення

Описуємо героїв. В. Захабура. Як Олег Петрович став Олегом Петровичем	36
Визначаємо вид речення	38
Уживаємо звертання	39
З'ясовуємо: хто, де, коли.	
В. Захабура. Дзуськи	40
Досліджуємо вірші. М. Вінграновський. Котик.	
М. Рильський. Віє вітер з-під воріт	42
Шукаємо підмет	43
Шукаємо присудок	44
Описуємо відчуття	45
Створюємо подкаст.	
Ю. Тувім. Паротяг	46
Визначаємо зв'язок слів у реченні	47
Вчимо вірш напам'ять.	
О. Сенатович. Чапля і крапля	48
Поширюємо речення	49
Визначаємо причину і наслідок. Р. Єнджієвська-Врубель.	
Вередливий настрій Іполита Собакевича	50
Читаємо інтерв'ю. О. Чигрин. Є така мова!	52
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО	54

III. Фантастика і фантазія

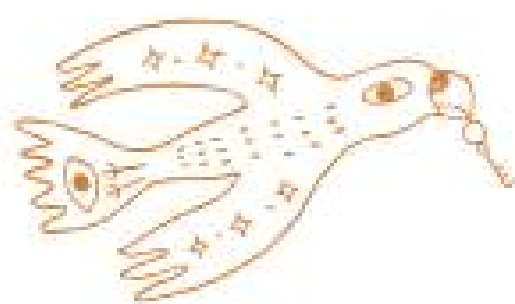
Будова слова. Правопис коренів

Дивимося інакше на звичні речі. С. Лем. Казки роботів	56
Навіщо потрібні закінчення	58
Добираємо споріднені слова	59
Читаємо інфографіку	60
Чергування звуків у коренях слів	64
Вивчаємо місце дії і персонажів.	
Р. Дал. Чарлі і шоколадна фабрика	66
Ненаголошені [е], [и] в корені слова	68
Уявляємо героя. Р. Дал. Чарлі і шоколадна фабрика	70
Вчимося переказувати. Як роблять шоколад.	
С. Покотило. Як роблять шоколадні цукерки	72
Упорядковуємо інформацію	74
Запам'ятовуємо правопис слів із ненаголошеними [е], [и]	76
Смішно чи страшно? Б. Кантіні. Мортіна (Історія, від якої можна вмерти зі сміху)	78
Подаємо інформацію в таблиці. Українські монстри	80
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО	82

IV. Світ, де перемагає добро

Правопис коренів і префіксів

Як можна розповісти казку	86
Правильно вимовляємо слова із дзвінками і глухими приголосними	88
Правильно пишемо слова із дзвінками і глухими приголосними	90
Знайомимося з чарівною казкою.	
Українська народна казка «Котигорошко»	92
Навіщо потрібен префікс	94
Розрізняємо префікс і прийменник	96
Описуємо героїв чарівної казки.	
Українська народна казка «Котигорошко»	98
Пишемо правильно слова з префіксами роз-, без-	100
Досліджуємо чарівну казку	102
Складаємо казку	104
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО	106
Пам'ятки	109